

Framtidens kriminalvård

Del 1

Betänkande av Kriminalvårdskommittén

Stockholm 2005

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2005:54

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2005

ISBN 91-38-22372-4
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 10 oktober 2002 att tillkalla en parlamentariskt sammansatt utredning med uppdrag att utarbeta förslag till en ny kriminalvårdslag.

Som ordförande i kommittén förordnades fr.o.m. den 10 oktober 2002 lagmannen Barbro Thorblad och som ledamöter fr.o.m. den 17 december 2002 Monika Ekström (mp), Kjell Eldensjö (kd), Christer Engelhardt (s), Helena Frisk (s), Karin Granbom (fp), Jeppe Johnsson (m), Yilmaz Kerimo (s), Yvonne Oscarsson (v), Marie-Louise Sellin (s), Bernt Sjöström (s) och Gunnel Wallin (c).

Kommittén antog namnet Kriminalvårdskommittén (Ju 2002:13).

Som experter i kommittén förordnades fr.o.m. den 19 december 2002 kanslirådet Eva Brandtell, dåvarande ämnesrådet numera överdirektören Anne Holm Gulati (entledigad den 8 februari 2004), advokaten Hans Hjalmer, regioncheferna Owe Horned och Inga Mellgren, enhetschefen Stina Holmberg, chefsjuristen Åsa Hård af Segerstad, chefsöverläkaren Marianne Kristiansson, verksjuristen Björn Malmqvist, kanslirådet Annika Mansnerus, f.d. chefsrådmannen Dan Ogvall och förbundssekreteraren Mårten Törnqvist samt fr.o.m. den 18 september 2003 rättssakkunniga Åsa Giselman och fr.o.m. den 23 november 2004 språkexperten Katarina Lindqvist.

Som sekreterare i kommittén förordnades fr.o.m. den 1 november 2002 dåvarande hovrättsassessorn numera rådmannen Charlotte Hallén (entledigad den 19 januari 2003) och hovrättsassessorn Karin Jungerfelt (föräldraledig den 1 juli 2003 – 15 september 2004) samt fr.o.m. den 1 mars 2003 hovrättsassessorn Henrik Karlsson och fr.o.m. den 14 augusti 2003 hovrättsassessorn Helena Rosén Andersson.

Kommittén överlämnar härmed sitt betänkande.

Ledamöterna Karin Granbom, Jeppe Johnsson, Monika Ekström, Kjell Eldensjö, Yvonne Oscarsson och Gunnel Wallin har avgett reservationer. I övrigt är betänkandet enhälligt.

Till betänkandet fogas särskilda yttranden.

Uppdraget är härmed slutfört.

Stockholm i maj 2005

Barbro Thorblad

Monika Ekström

Kjell Eldensjö

Christer Engelhardt

Helena Frisk

Karin Granbom

Jeppe Johnsson

Yilmaz Kerimo

Yvonne Oscarsson

Marie-Louise Sellin

Bernt Sjöström

Gunnel Wallin

/Karin Jungerfelt

Helena Rosén Andersson

Henrik Karlsson

Innehåll

Del 1

Förkortningar	23
Sammanfattning	25
Summary	47
Författningsförslag	69

A Bakgrund

1 Kommitténs uppdrag och arbete	127
1.1 Kommitténs uppdrag	127
1.2 Kommitténs arbete	129
2 Frågornas tidigare behandling	133
3 Nuvarande förhållanden	137
3.1 Kriminalvårdens organisation	137
3.1.1 Kriminalvårdsstyrelsen	138
3.1.2 Kriminalvårdsanstalterna	138
3.1.3 Frivårdskontoren	139
3.1.4 Kriminalvårdsnämnden	139
3.1.5 Övervakningsnämnderna	140
3.2 Påföljdssystemet	140
3.2.1 Straffteorier	141
3.2.2 Böter	144

3.2.3	Villkorlig dom	144
3.2.4	Skyddstillsyn	145
3.2.5	Samhällstjänst	146
3.2.6	Kontraktsvård.....	147
3.2.7	Fängelse	150
3.2.8	Överlämnande till särskild vård.....	151
3.2.9	Straffmätning och val av påföljd.....	151
3.2.10	Vissa andra följder av brott	154
3.2.11	Personutredningar i brottmål.....	154
3.3	Verkställighet av frivårdspåföljder	156
3.3.1	Villkorlig dom	156
3.3.2	Skyddstillsyn	156
3.3.3	Samhällstjänst.....	163
3.3.4	Kontraktsvård.....	166
3.4	Verkställighet av fängelsestraff i anstalt.....	169
3.4.1	Vissa grundläggande bestämmelser.....	170
3.4.2	Placering i anstalt	170
3.4.3	Anstaltsvistelsen.....	171
3.4.4	Frigivningsförberedelser.....	175
3.4.5	Övrigt	176
3.5	Villkorlig frigivning.....	177
3.5.1	Bakgrund	177
3.5.2	Gällande rätt	178
3.6	Verkställighet av fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll.....	184
3.6.1	Inledning.....	184
3.6.2	Verkställighet av kortare fängelsestraff genom elektronisk övervakning	185
3.6.3	Verkställighet genom elektronisk övervakning i slutet av längre fängelsestraff	192
4	Internationella åtaganden	195
4.1	Inledning.....	195
4.2	Mänskliga rättigheter	195
4.2.1	Förenta nationerna.....	195
4.2.2	Internationella arbetsorganisationen	199
4.2.3	Europarådet	200

4.3	Internationellt samarbete beträffande verkställighet av kriminalvårdspåföljder	202
4.4	Straffrättsligt samarbete inom EU	206

B Allmänt om kriminalvårdspåföljder

5	Allmänna utgångspunkter för den nya lagen	211
5.1	Inledning.....	211
5.2	Lagens tillämpningsområde och innehåll	219
5.2.1	Behovet av en samlad verkställighetsreglering.....	219
5.2.2	Den nya lagen skall enbart omfatta kriminalvårdspåföljder.....	221
5.2.3	Lagen skall gälla även vid fängelse som förvandlingsstraff för böter och efter undanröjande av skyddstillsyn och villkorlig dom ...	222
5.2.4	Lagens tillämpning vid förvaring i häkte.....	223
5.2.5	Lagen skall inte innehålla bestämmelser om kriminalvårdens organisation.....	223
5.2.6	Överförande av verkställighet från och till Sverige ..	225
6	Kriminalvården och samhället	229
6.1	Bakgrund	229
6.2	Överväganden och förslag.....	235
6.2.1	Allmänna utgångspunkter	235
6.2.2	Ansvar för sysselsättning	238
6.2.3	Ansvar för missbrukarvård, psykiatrisk vård och annan hälso- och sjukvård.....	246
6.2.4	Ansvar för socialt och ekonomiskt bistånd	252
6.2.5	Ansvar för tandvård.....	254
6.2.6	Ansvar för biblioteksverksamhet.....	259
6.2.7	Samarbete inom kriminalvården	262
6.2.8	Samverkan med andra myndigheter	264
6.2.9	Samarbete med frivilligorganisationer.....	270
7	Verkställighetsplanering	273
7.1	Bakgrund	273

7.1.1	Inledning.....	273
7.1.2	Risk- och behovsanalys.....	274
7.1.3	Verkställighetsplanen.....	277
7.2	Överväganden och förslag	278
7.2.1	Behovet av verkställighetsplanering.....	278
7.2.2	Verkställighetsplanens utformning.....	280
7.2.3	Verkställighetsplanens innehåll.....	284
7.2.4	Tidpunkt för fastställande av planen.....	286
7.2.5	Vem som skall upprätta planen och planens kvalitet	288
7.2.6	Samråd och samverkan.....	290
7.2.7	Planens genomförande.....	292
7.2.8	Uppföljning av planen	293
7.2.9	Behovet av lagreglering.....	294

C Verkställighet i anstalt

8	Kriminalvårdens anstalter	299
8.1	Anstaltsbegreppet.....	299
8.2	Anstaltsstrukturen	299
8.2.1	Bakgrund	300
8.2.2	Överväganden och förslag.....	303
8.3	Indelning med hänsyn till säkerhet och ordning.....	305
8.3.1	Bakgrund	305
8.3.2	Överväganden och förslag.....	308
8.4	Indelning med hänsyn till behovet av behandling.....	312
8.4.1	Bakgrund	312
8.4.2	Överväganden.....	316
8.5	Indelning av avdelningar i förmånsnivåer	317
9	Placering	319
9.1	Gällande regelverk.....	319
9.1.1	Placering	319
9.1.2	Förflyttning.....	322
9.1.3	Statistiska uppgifter	323

9.2	Allmänt om placering	323
9.2.1	Utgångspunkter	323
9.2.2	Ordning och säkerhet.....	324
9.2.3	Behov av sysselsättning och behandling.....	327
9.2.4	Övriga hänsyn.....	328
9.3	Särskilda regler för kvinnor och ungdomar.....	330
9.4	Särskilt om långtidsdömda	330
9.5	Barn i anstalt.....	331
10	Kraven på intagna	333
10.1	Allmänna skyldigheter.....	333
10.2	Självförvaltning	335
11	Ett förmånssystem.....	337
11.1	Reaktioner på skötsamhet och misskötsamhet.....	337
11.2	Överväganden	338
11.2.1	Invändningar mot nuvarande system	338
11.2.2	Olika lösningar för bättre anstaltsförhållanden.....	340
11.2.3	Fördelar med förmånssystem	341
11.2.4	Vissa grundläggande rättigheter	345
11.2.5	Förmånssystemets inverkan på säkerheten.....	346
11.2.6	Slutsats.....	347
11.3	Förmånssystemets utformning	347
11.3.1	Det engelska förmånssystemet	348
11.3.2	Inplacering på olika nivåer i förmånssystemet.....	350
11.3.3	Närmare om upp- och nedflyttning i förmånssystemet.....	362
12	Sysselsättning.....	365
12.1	Gällande regelverk.....	365
12.2	Programverksamheten	366
12.2.1	Arbete.....	366
12.2.2	Utbildning.....	366
12.2.3	Påverkansprogram	367

12.2.4	Annan strukturerad verksamhet.....	370
12.3	Överväganden.....	370
12.3.1	Den intagnes rätt till lämplig sysselsättning.....	370
12.3.2	Den intagnes eget ansvar för sin sysselsättning.....	392
13	Ersättning.....	397
13.1	Gällande regelverk.....	397
13.2	Rätten till ersättning	399
13.3	Minskning av ersättningen för betalning av vissa kostnader	402
13.3.1	Inledning.....	402
13.3.2	Kostnad för förstörd egendom.....	402
13.3.3	Kostnad för hemresa	405
13.4	Ersättningen är utmätningsfri.....	407
14	Innehav av personliga tillhörigheter m.m.	409
14.1	Inledning.....	409
14.2	Innehav av pengar och andra betalningsmedel	409
14.2.1	Bakgrund.....	409
14.2.2	Överväganden.....	411
14.3	Användningen av egna medel m.m.....	412
14.3.1	Uttag	413
14.3.2	Betalnings- och lånetransaktioner	414
14.4	Innehav av personliga tillhörigheter.....	417
14.4.1	Gällande regelverk	417
14.4.2	Behovet av ändrade regler	418
14.4.3	Anstalten skall tillhandahålla tillhörigheter	421
14.4.4	Ett basutbud av enkla tillhörigheter.....	422
14.4.5	Informationsfriheten.....	427
14.4.6	Intagnas kläder.....	430
14.4.7	Innehav av pass	431
14.5	Förvaring av intagens egendom m.m.	432

15	Fritidsverksamhet i anstalt	435
15.1	Bakgrund	435
15.1.1	Gällande regelverk.....	435
15.1.2	Utbudet av fritidssysselsättning.....	436
15.1.3	Inriktningen på verksamheten.....	437
15.2	Överväganden	438
15.2.1	En lämplig fritidssysselsättning.....	438
15.2.2	Rätten till information från omvärlden	444
15.2.3	Religionsutövning	446
16	Gemensamhet med andra intagna	447
16.1	Gällande regelverk.....	447
16.1.1	Gemensamhet.....	447
16.1.2	Avskiljande från gemensamheten.....	448
16.1.3	Internationella regler	450
16.2	Överväganden	452
16.2.1	Utgångspunkter	452
16.2.2	Gemensamhet under programtid	455
16.2.3	Gemensamhet under fritid	461
16.2.4	Avskiljande från gemensamheten.....	462
16.2.5	Avskiljande i anslutning till nattvilan	469
16.2.6	Tillfälligt avskiljande för att upprätthålla ordning och säkerhet	470
16.2.7	Avskiljande vid beslut om kroppsbesiktning	475
16.2.8	Avskiljande vid vägran att delta i anvisad sysselsättning.....	475
16.2.9	Avskiljande under utredning av frågor rörande sanktion vid misskötsamhet	476
16.2.10	Avskiljande på egen begäran.....	478
16.2.11	Avskiljande av skydds – eller säkerhetsskäl.....	480
16.2.12	Följder av ett avskiljande	483
16.2.13	Omprövning av beslutet m.m.	486
17	Intagens kontakt med omvärlden	491
17.1	Brevväxling	491
17.1.1	Gällande bestämmelser	491
17.1.2	Överväganden.....	495

17.2	Besök.....	509
17.2.1	Gällande bestämmelser	509
17.2.2	Överväganden	511
17.3	Telefonsamtal och andra elektroniska meddelanden	524
17.3.1	Gällande bestämmelser	524
17.3.2	Överväganden	525
18	Kontrollåtgärder i anstalt	531
18.1	Utgångspunkter.....	531
18.2	En allmän bestämmelse om kontroll av intagna	533
18.3	Proportionalitetsprincipen	534
18.4	Kroppsvisitation	536
18.4.1	Gällande bestämmelser	536
18.4.2	Överväganden	537
18.5	Kroppsbesiktning.....	539
18.5.1	Gällande bestämmelser	539
18.5.2	Överväganden	540
18.6	Provtagning.....	542
18.6.1	Gällande bestämmelser	542
18.6.2	Överväganden	542
18.7	Undersökningens genomförande.....	548
18.7.1	Gällande bestämmelser	548
18.7.2	Överväganden	548
18.8	Kontroll av bostadsrum och privat egendom	551
18.8.1	Gällande bestämmelser	551
18.8.2	Överväganden	551
18.9	Användning av fängsel vid förflyttning inom anstalt.....	555
18.10	Fotografering av intagna.....	557
18.11	Allmän kameraövervakning	558
18.12	Avlyssning av intagna.....	559
18.13	Elektronisk övervakning.....	560

18.14	Allmän inpasseringskontroll	561
18.14.1	Gällande bestämmelser	561
18.14.2	Överväganden	562
18.15	Undersökning av fordon som passerar in i anstaltsområdet	565
18.16	Kroppsvsitation av medföljande vid permission	567
19	Plats med särskilt hög säkerhet	569
19.1	Bakgrund	569
19.1.1	Placering av intagna	569
19.1.2	Placering på säkerhetsavdelning	569
19.1.3	Plats med förhöjd säkerhet	571
19.1.4	Den s.k. 7:3-kategorin	572
19.1.5	Statistik	574
19.2	Aktuella utredningar	576
19.2.1	KVS redovisning den 9 augusti 2004	576
19.2.2	Säkerhetsgruppen inom KVS	577
19.2.3	KVS utredning om säkerhetsanstalt	577
19.2.4	Rymningsutredningen	578
19.3	Jämförelse med andra länder	579
19.3.1	Norge	579
19.3.2	Finland	581
19.4	Överväganden	582
19.4.1	Behov av särregler för högriskfångar	582
19.4.2	Definitionen av högriskfångar	585
19.4.3	Lagteknisk lösning	588
20	Sanktioner vid misskötsamhet	593
20.1	Bakgrund	593
20.1.1	Gällande bestämmelser	593
20.1.2	Tidigare reglering	593
20.1.3	Statistik	594
20.2	Jämförelse med andra länder	595
20.2.1	Norge	595
20.2.2	Finland	596

20.2.3	Danmark	597
20.3	Överväganden.....	598
20.3.1	Sanktioner vid misskötsamhet.....	598
20.3.2	Exempel på misskötsamhet som kan leda till en sanktion.....	601
20.3.3	Dubbelbestraffning och val av bestraffningsform	603
21	Åtgärder mot innehav av otillåten egendom i anstalt.....	609
21.1	Gällande regelverk.....	609
21.1.1	Förbud för intagna att inneha vissa föremål i anstalt	609
21.1.2	Omhändertagande av egendom m.m.....	609
21.1.3	Straffansvar	611
21.2	Överväganden.....	612
21.2.1	Behov av skärpta regler	612
21.2.2	Ett ändrat straffansvar?	619
21.2.3	Förverkande m.m.	622
21.2.4	Beslut om förverkande m.m.....	632
21.2.5	Omedelbart beslut.....	635
22	Förmånssystemet i praktiken.....	637
22.1	Inledning.....	637
22.2	Olika förmåner	637
22.2.1	Bostadsrummen.....	639
22.2.2	Sysselsättning.....	640
22.2.3	Ersättning.....	642
22.2.4	Egna tillhörigheter.....	643
22.2.5	Föremål som tillhör anstalten.....	644
22.2.6	TV-kanaler	645
22.2.7	Egna kläder	645
22.2.8	Självförvaltning.....	645
22.2.9	Fritidsaktiviteter.....	646
22.2.10	Gemensamhet med andra intagna	647
22.2.11	Besök.....	648
22.2.12	Telefonsamtal och andra elektroniska meddelanden	649

22.2.13	Vistelse utanför anstalt och frigivningsförberedelser	650
22.3	Exempel på vilka anstaltsförmåner som finns på olika nivåer	652
22.3.1	Introduktionsavdelningen	652
22.3.2	Grundnivån.....	653
22.3.3	Nivå 2.....	654
22.3.4	Nivå 3 och 4.....	655
22.4	Exempel på verkställighetens innehåll i ett enskilt fall.....	656
22.4.1	Introduktion.....	656
22.4.2	Grundnivån.....	656
22.4.3	Nivå 2.....	657
22.4.4	Nivå 3.....	658
22.4.5	Nivå 4.....	659

Del 2

Förkortningar	681
----------------------------	------------

D Verkställighet utanför anstalt

23 Bakgrund	685	
23.1	Platsen för verkställighet av fängelsestraff	685
23.2	Verkställighet av fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖV)	686
23.3	Allmänt om frigivningsförberedelser.....	687
23.4	Långtidsdömdas vistelse utanför anstalt.....	688
23.5	Fritidsaktiviteter utanför anstalt	689
23.6	Permission	692
23.6.1	Tidigare reglering	692
23.6.2	Nuvarande bestämmelser.....	694
23.7	Frigång.....	698
23.8	Vistelse utanför anstalt enligt 34 § KvaL.....	701
23.8.1	Tidigare överväganden	701

23.8.2	Kostnadsansvaret	703
23.8.3	Närmare regler för § 34-placering.....	705
23.8.4	Statistiska uppgifter	707
23.9	IÖV-utsluss	707
23.10	Villkorlig frigivning.....	710
24	Internationella förhållanden	713
24.1	FN	713
24.1.1	Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners	713
24.1.2	Basic Principles for the Treatment of Prisoners	714
24.1.3	Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (Tokyoreglerna)	714
24.2	Europarådet	716
24.2.1	Prison leave.....	716
24.2.2	European Prison Rules	717
24.2.3	European rules on community sanctions and measures	718
24.2.4	Prison overcrowding and prison population inflation.....	719
24.2.5	Parole	719
24.2.6	The management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners.....	721
24.3	Utländska förhållanden.....	721
24.3.1	Danmark.....	721
24.3.2	Finland.....	722
24.3.3	Norge.....	727
24.3.4	England.....	729
24.3.5	Nederländerna.....	732
24.3.6	Skottland.....	732
24.3.7	Kanada	733
25	Allmänna överväganden och förslag	737

26	Intensivövervakning med elektronisk kontroll (korttidsboja)	743
26.1	Nuvarande bestämmelser överförs till den nya kriminalvårdslagen	743
26.2	Grundläggande kriterier anges direkt i lagen	746
26.3	Avgiften till brottsofferfonden	748
26.4	Positionsbestämning som elektroniskt hjälpmedel vid korttidsboja föreslås inte	748
27	Utslussning	749
27.1	Några utgångspunkter	749
27.1.1	Behov av olika utslussningsformer	749
27.1.2	Utvidgade möjligheter att på prov vistas utanför anstalt	751
27.1.3	Utslussningsåtgärderna kopplas till förmånsnivåerna.....	753
27.1.4	En strukturerad plan för utslussningen.....	754
27.1.5	Av beslutet skall framgå vad som skall gälla under vistelsen utanför anstalt.....	755
27.1.6	Beslut om tillstånd till vistelse utanför anstalt bör fattas av kriminalvården	756
27.1.7	Återkallelse av beslut om vistelse utanför anstalt.....	759
27.1.8	Strafftidsberäkning vid vistelse utanför anstalt	761
27.2	Permission	764
27.2.1	Skäl för permission	764
27.2.2	Permissionens omfattning	766
27.2.3	Förutsättningar för permission.....	767
27.2.4	Villkor och kontroll.....	770
27.2.5	Återkallelse m.m.	772
27.3	Frigång.....	773
27.3.1	Allmänt om frigång	773
27.3.2	Utökad frigång.....	775
27.3.3	Villkor och kontroll.....	778
27.3.4	Återkallelse m.m.	779
27.4	Vårdvistelse	780

27.4.1	Möjligheten till vistelse vid särskilda hem för vård och boende skall finnas kvar.....	780
27.4.2	Vårdvistelsens omfattning.....	781
27.4.3	Ansvar för vårdvistelsen och samarbetet med andra myndigheter	785
27.4.4	Förutsättningar för vårdvistelse	786
27.4.5	Villkor och kontroll	787
27.4.6	Återkallelse m.m.	788
27.5	Kontrollerat boende (halvvägshus)	788
27.5.1	Möjlighet till vistelse i halvvägshus bör införas	788
27.5.2	Förutsättningar för tillstånd till vistelse i halvvägshus.....	790
27.5.3	Vistelsens omfattning	790
27.5.4	Villkor och kontroll	790
27.5.5	Driften av halvvägshus.....	791
27.6	Frigivningsboja	793
27.6.1	De nuvarande möjligheterna till frigivningsboja bör finnas kvar.....	793
27.6.2	Frigivningsboja kopplas till förmånssystemet.....	795
27.6.3	Återkallelse m.m.	795
27.7	Villkorlig frigivning.....	796
27.7.1	Fakultativ villkorlig frigivning	796
27.7.2	Ingen grupp bör särbehandlas	798
27.7.3	Tidpunkten för villkorlig frigivning.....	798
27.7.4	Förutsättningar för villkorlig frigivning.....	799
27.7.5	Frigivningsprövningen.....	801
27.8	Utslussningsformernas inbördes förhållande och några sammanfattande slutsatser	801
27.9	Andra utslussningsformer	802
28	Tillstånd till tillfällig vistelse utanför anstalt av särskilt ömmande skäl m.m.	805
29	Övervakning m.m.....	809
29.1	Bakgrund.....	809
29.2	Överväganden.....	813

29.2.1	Allmänna utgångspunkter	813
29.2.2	Prövotidens längd och allmänna skötsamhetskrav.....	814
29.2.3	Beslut om övervakning	816
29.2.4	Övervakningstidens längd	821
29.2.5	Övervakare och stödpersoner	824
29.2.6	Allmänt om kriminalvårdens arbetsuppgifter	830
29.2.7	Den övervakades kontakt- och upplysningsskyldighet	832
29.2.8	Särskilda föreskrifter.....	833
29.2.9	Övervakningens inledande	841
29.2.10	Kontaktsamtal	843
29.2.11	Förmedling av kontakter och resurser m.m.	847
29.2.12	Programverksamhet	848
29.2.13	Särskilda kontrollåtgärder.....	850
29.2.14	Åtgärder vid misskötsamhet.....	851
29.2.15	Omhändertagande av den övervakade	856
29.2.16	Något om förfarandet vid ny brottslighet.....	857

E Beslut och överklagande m.m.

30	Beslut och överklagande	861
30.1	Gällande regler om beslut och överklagande.....	861
30.2	Allmänna regler om överklagande	862
30.3	Beslut i normgivningsärenden (s.k. normbeslut).....	864
30.4	Europakonventionens krav på domstolsprövning	865
30.4.1	Civila rättigheter och skyldigheter.....	866
30.4.2	Prövning av frihetsberövande.....	867
30.5	Kriminalvårdsnämndens och övervakningsnämndernas beslutsfattande	870
30.5.1	Bakgrund.....	870
30.5.2	Beslut som fattas av Kriminalvårdsnämnden.....	871
30.5.3	Beslut som fattas av övervakningsnämnderna.....	873
30.5.4	Särskilt om övervakningsnämndernas befogenheter avseende frihetsberövanden.....	876
30.6	Överväganden	877
30.6.1	Allmänna utgångspunkter	877

30.6.2	Kriminalvårdens beslutanderätt.....	879
30.6.3	Överklagbara beslut.....	880
30.6.4	De s.k. normbesluten	885
30.6.5	Allmänt om instanser för överklagande	886
30.6.6	Vilka domstolar skall pröva kriminalvårdsbesluten?.....	888
30.6.7	Bör övervakningsnämnderna och Kriminalvårdsnämnden finnas kvar?	891
30.6.8	Skyndsam handläggning.....	893
30.6.9	Rättens sammansättning	895
30.6.10	Offentligt biträde	896
30.6.11	Muntlig förhandling	897
30.6.12	Forumregler	899
30.6.13	Prövningstillstånd till kammarrätt	901
30.6.14	Möjlighet för regeringen att fatta vissa beslut	901
30.6.15	Kriminalvårdsverkets övergång till en myndighet	902
31	Övriga frågor	905
31.1	Kriminalvårdens personal	905
31.1.1	Bakgrund.....	905
31.1.2	Överväganden och förslag	913
31.2	Sekretess för uppgifter om kriminalvårdens personal.....	916
31.2.1	Inledning.....	916
31.2.2	Gällande regler om offentlighet och sekretess	918
31.2.3	Överväganden.....	921
31.3	Övriga frågor om ordning och säkerhet	924
31.3.1	Möjligheten att förbjuda utomstående tillträde m.m. till anstaltsområdet	924
31.3.2	Kriminalvårdens möjlighet att använda våld.....	926
31.3.3	Intagnas möjlighet att sammanträda i frågor av gemensamt intresse	927
31.3.4	Anlitande av privata vaktbolag.....	928
32	Förslagets konsekvenser m.m.	929
32.1	Inledning.....	929
32.2	Konsekvenser för anstaltsstrukturen	930

32.2.1	Beläggningsgrad	930
32.2.2	Antalet anstaltsplatser.....	933
32.2.3	Övriga effekter på anstaltsstrukturen	934
32.3	Konsekvenser för personalstrukturen	935
32.4	Ekonomiska konsekvenser	936
32.4.1	Ansvarsfördelningen mellan kriminalvården och andra myndigheter	936
32.4.2	Verkställighetsplan.....	939
32.4.3	Utbildningsinsatser.....	939
32.4.4	Förmånssystemet	940
32.4.5	Sysselsättning under programtid och fritid	941
32.4.6	Ersättning till intagna	942
32.4.7	Privata tillhörigheter	942
32.4.8	Självförvaltning.....	942
32.4.9	Kontrollåtgärder.....	942
32.4.10	Vistelse utanför anstalt	944
32.4.11	Övervakningens innehåll	946
32.4.12	Beslutsordning och överklagande	946
32.4.13	Övriga förslag.....	949
32.5	Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet	949
32.6	Övriga följder	949
32.7	Övergångsbestämmelser och ikraftträdande.....	950
32.7.1	Övergångsbestämmelser	950
32.7.2	Ikraftträdande.....	951

F Författningskommentar

33	Författningskommentar	955
33.1	Allmänt	955
33.2	Förslaget till kriminalvårdslag (2006:000).....	956
	1 kap. Lagens innehåll m.m.	956
	2 kap. Verkställighet av fängelsestraff utanför anstalt genom korttidsboja	963
	3 kap. Om verkställighet av fängelsestraff som intagen i anstalt	965

4 kap. Utslussning	998
5 kap. Om övervakning m.m.	1009
6 kap. Om samhällstjänst	1014
7 kap. Beslut och överklagande	1016
33.3 Förslaget till lag om ändring av brottsbalken	1030
26 kap.	1030
27 kap.	1030
28 kap.	1031
34 kap.	1033
38 kap.	1033
33.4 Förslaget till lag om ändring i lagen om beräkning av strafftid.....	1034
33.5 Förslaget till lag om ändring i skollagen	1038
11 kap.	1038
13 kap.	1038

G Reservationer, särskilda yttranden och bilagor

Reservationer.....	1041
Särskilda yttranden	1051
Bilagor	1057
Bilaga 1 Kommittédirektiv	1057
Bilaga 2 Tilläggsdirektiv	1071
Bilaga 3 Risk- och behovsanalys	1073
Bilaga 4 Säkerhetsklassificering av anstalter.....	1089
Bilaga 5 Sammanställning av enkätsvar från intagna	1091

Förkortningar

a.a.	anfört arbete
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
art.	artikel
bet.	betänkande
BRU	Beredningen för rättsväsendets utveckling
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
CFL	Nationellt centrum för flexibelt lärande
dnr	diarienummer
Ds	Departementsserien
DV	Domstolsverket
ECR	European Court Reports
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta Nationerna
GPS	Global Position System
IÖV	intensivövervakning med elektronisk kontroll enligt IövL
IövL	lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll
IÖV-utsluss	intensivövervakning med elektronisk kontroll enligt 33a § KvaL
JO	Justitieombudsmannen
Ju	Justitiedepartementet
JuU	Justitieutskottet
kap.	kapitel
KAJK	Kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården
KOS	Kriminalvårdens Officiella Statistik
KRIS	Kriminellas Revansch i Samhället
KRUT	Kriminalvårdens utbildningsorganisation

KvaL	lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt
KVA	kriminalvårdsanstalt
KvaF	förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt
KVS	Kriminalvårdsstyrelsen
KVVFS	Kriminalvårdsverkets författningssamling
LAN	Länsarbetsnämnd
LVM	lagen (1988:870) om vård av missbrukare
LVU	lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NAV	Nämnden för andlig vård
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd I
prop.	proposition
RF	regeringsformen
RFS	Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare
rskr.	riksdagsskrivelse
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SekrL	Sekretesslagen (1980:100)
SFI	Svenskundervisning för invandrare
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
strafftidslagen	lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.
TF	tryckfrihetsförordningen

Sammanfattning

Uppdraget

Kommittén har haft i uppdrag att utarbeta förslag till en ny kriminalvårdslag som skall reglera verkställigheten av samtliga kriminalvårdspåföljder. I uppdraget har ingått att göra en genomgripande översyn av det nuvarande regelverket i sak och att se över dess lagtekniska och språkliga utformning. Kommittén har haft i uppgift att särskilt uppmärksamma frågor om hur verkställigheten kan anpassas så att den förebygger återfall i brott samtidigt som kraven på säkerhet och samhällsskydd iaktas.

Som en allmän utgångspunkt för kommitténs arbete har gällt att individens egen motivation till förändring skall tas till vara. Kommittén har haft i uppdrag att överväga hur en individualiserad verkställighet kan uppnås utan att kravet på samhällsskydd efterställs och i det avseendet överväga hur ett mer utvecklat system för positiv respektive negativ förstärkning kan åstadkommas för att öka möjligheterna att påverka de dömdas beteende.

Kommittén har vidare haft i uppdrag att överväga hur det återfallsförebyggande perspektivet skall förstärkas för de alternativa påföljderna och verkställighetsformerna vad beträffar villkor, kontroll och påverkan. Genom tilläggsdirektiv har kommittén fått möjlighet att lämna förslag som innebär att tidpunkten för den villkorliga frigivningen ändras.

Våra förslag

Kommittén föreslår att verkställighet av fängelsestraff, skyddstillsyn och samhällstjänst regleras i en gemensam lag, kriminalvårdslagen.

Reglerna i lagen har utformats så att de är organisationsoberoende. Det innebär att de skall kunna tillämpas även om Kriminalvården – vilket har föreslagits i en nyligen beslutad lagrådsremiss – blir en myndighet. Den nya lagen är uppbyggd så att regeringen eller, efter delegation, Kriminalvården, har möjlighet att meddela generella föreskrifter för vilka förmåner eller inskränkningar i olika förmåner som skall gälla för en viss eller vissa grupper intagna.

Av kriminalvårdslagen framgår att Kriminalvården skall vidta åtgärder för att förebygga att den dömda begår nya brott. I lagen tas även in en allmän proportionalitetsregel som innebär att kontroll- och tvångsåtgärder får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga skall de användas.

Samarbetet med andra myndigheter

Kommittén anser att normaliseringsprincipen även i fortsättningen bör fungera som riktlinje i frågor som rör ansvarsfördelningen mellan Kriminalvården och andra myndigheter. Någon särskild lagregel om detta föreslås inte.

Arbetsmarknadsverket bör således ha det huvudsakliga ansvaret för sysselsättningsfrämjande åtgärder. Kommittén föreslår att kommunerna övertar ansvaret för den teoretiska vuxenutbildningen för dem som är inskrivna i anstalt men som vistas utanför anstalt under vissa utslussningsformer.

Den allmänna sjukvården bör även i fortsättningen stå till förfogande för dem som verkställer en kriminalvårdspåföljd. Detta skall inte hindra att Kriminalvården utför och bekostar vissa vård- och behandlingsinsatser. Finns det behov av tandvård under verkställigheten skall det i första hand tillgodoses på sedvanliga tandläkarmottagningar i samhället och i princip bekostas på samma sätt som för andra vårdberättigade.

Kommittén föreslår att Kriminalvården ansvarar för kostnader i samband med kontraktsvård fram till den alternativa strafftidens slut och att socialtjänsten ansvarar för kostnader för vårdinsatser som uppkommer därefter.

Socialnämndernas ansvar för socialt och ekonomiskt bistånd bör även fortsättningsvis i princip omfatta dem som döms till en kriminalvårdspåföljd. Detta bör inte utgöra hinder för Kriminalvården att inom ramen för sina arbetsuppgifter lämna stöd och hjälp.

På samtliga anstalter bör det finnas ett till de allmänna biblioteken kompletterande utbud av böcker, tidskrifter och andra media för förströelse och utbildning. Kriminalvården skall verka för att samarbete kommer till stånd med allmänna bibliotek och att de dömdas intressen tillvaratas vid upprättande av planer för kommunal och landstingskommunal verksamhet med bibliotek för allmänheten och vuxna studerande.

Kriminalvården skall enligt den föreslagna lagen samarbeta med andra myndigheter för att underlätta den dömdes anpassning i samhället. Enligt kommittén är det särskilt viktigt att ett fortlöpande samarbete sker mellan Kriminalvården och myndigheterna inom socialtjänsten, Arbetsmarknadsverket och hälso- och sjukvården.

Kriminalvården skall även verka för att den dömda själv etablerar kontakt med företrädare för andra samhällsorgan som kan vidta åtgärder och insatser under och efter verkställigheten.

Kriminalvården bör vidare i möjligaste mån följa upp och hålla sig underrättad om de insatser och åtgärder som andra myndigheter vidtar under verkställigheten och inom ramen för reglerna om handlingsoffentlighet och sekretess i god tid lämna upplysningar som kan vara av betydelse för den andra myndighetens handläggning.

Verkställighetsplan

Kommittén föreslår att det skall fastställas en verkställighetsplan för alla som verkställer en kriminalvårdspåföljd. Verkställighetsplanen skall utarbetas i samarbete med andra myndigheter.

Av verkställighetsplanen skall framgå hur verkställigheten översiktligt är tänkt att gestalta sig från det att den inleds till dess att påföljden är helt verkställd. Vidare bör planen innehålla de åtgärder som skall vidtas under verkställigheten, tidpunkter för när detta skall ske och vem som skall vidta åtgärderna. I planen bör komma till klart uttryck vad som förväntas av den dömde och vilka mål som han eller hon har att sträva efter. Av planen skall även framgå vilka sanktioner som kan komma ifråga vid misskötsamhet.

Verkställighetsplanen skall fastställas snarast efter det att domen blivit verkställbar. Föreslår frivården skyddstillsyn som påföljd skall en preliminär plan utarbetas före huvudförhandlingen. Kan kontraktsvård komma ifråga skall verkställighetsplanen fastställas före huvudförhandlingen i brottmålet.

Den dömde skall informeras om innebörden av verkställighetsplaneringen. Vidare skall samråd hållas med den dömde för att ta reda på hans eller hennes behov och synpunkter på åtgärder och mål. Innan planen läggs fast skall den dömde få tillfälle att yttra sig över innehållet. Kriminalvården skall utforma verkställigheten i enlighet med den uppgjorda planen. När särskilda omständigheter föranleder det får mindre avsteg göras från planen. Den dömde skall vara skyldig att följa planen.

Verkställighetsplanen skall omprövas med återkommande mellanrum och om det finns anledning till det.

Indelning av anstalter

Begreppen sluten och öppen anstalt tas inte in i den nya lagen. Indelning i olika säkerhetsklasser får göras i förordning eller föreskrifter. Kriminalvården bestämmer vidare hur verksamheten skall bedrivas vid olika anstalter.

Korttidsboja

Bestämmelserna i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll förs över till den nya lagen. Denna verkställighetsform föreslås få benämningen korttidsboja. Det klargörs i lag att korttidsboja inte får beviljas om det finns risk för att den dömde kommer att begå nya brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Verkställighet i anstalt

Placering

En dom på fängelse skall som regel verkställas i anstalt. Utgångspunkten skall vara att den som tas in i anstalt skall placeras under så fria förhållanden som, med hänsyn till ordning och säkerhet, är möjligt. Vid placeringen skall i den utsträckning ordnings- och säkerhetshänsyn tillåter det beaktas den intagnes behov av visst arbete, viss utbildning eller behandling samt den intagnes behov av en lämplig frigivningsplanering och närhet till hemorten. I övrigt föreslås att reglerna om placering av unga och kvinnor skall överföras i princip oförändrade till den nya lagen. Regeln om möjlighet att ha spädbarn hos sig på anstalt görs könsneutral.

Plats med särskilt hög säkerhet

Intagna för vilka det finns en risk för fritagning, rymning eller fortsatt brottslig verksamhet av allvarligt slag under verkställigheten får placeras på plats med särskilt hög grad av säkerhet.

Av lagen framgår att sådana intagna får hållas under en särskilt hög grad av kontroll och får avskiljas helt eller delvis från gemensamheten med andra intagna. Generella regler för dessa intagnas kontakter med omvärlden och för kontrollen av dem får i likhet med vad som gäller för andra intagna regleras i föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter delegation, av Kriminalvården.

Kraven på intagna

Den som är intagen i anstalt skall visa hänsyn mot anstaltspersonal och medintagna och skall rätta sig efter de ordningsregler som är förenade med vistelse i anstalt.

En intagen skall också följa verkställighetsplanen.

Kriminalvården bör fortsätta att utveckla formerna för och innehållet i s.k. självförvaltning.

Sysselsättning

En intagen skall ges möjlighet till lämplig sysselsättning i form av arbete, utbildning eller annan verksamhet som underlättar anpassningen till samhället och även i övrigt minskar risken för att han eller hon begår nya brott.

Kommittén anser att kravet på lämplig sysselsättning förutsätter att utbudet av arbete och studier i anstalt förbättras, att de intagna kan beredas sysselsättning under en programtid som omfattar 40 timmar och att sysselsättningen så långt det är möjligt utformas efter varje intagens behov och förutsättningar. I den nya lagen finns inte någon särskild lagregel om sysselsättningsplikt. En intagen måste emellertid delta i den sysselsättning som anges i verkställighetsplanen för att kunna komma i fråga för vissa förmåner. En intagen som inte deltar i anvisad sysselsättning har inte någon rätt att vistas i gemensamhet med andra intagna och kan därför bli inlåst på bostadsrummet under programtiden, om Kriminalvården anser det lämpligt. En intagen som inte deltar i anvisad sysselsättning får som regel inte heller tillgång till några betalningsmedel för olika utgifter i anstalten.

Ersättning

Viss ersättning skall som regel utges till en intagen som deltar i anvisad sysselsättning, till den som är helt eller delvis oförmögen att delta i sysselsättning och till en intagen, som på grund av brist på sysselsättningstillfällen inte kan beredas sysselsättning. Ersättning till den som inte kan delta i sysselsättning skall utgå endast om detta inte beror på den intagne. Ersättning skall inte i något fall utgå om den intagne får motsvarande ersättning på annat sätt.

Kommittén föreslår att en del av den ersättning en intagen skall få från Kriminalvården under vissa förutsättningar får innehållas för att betala förstörd egendom. Ersättning som en utvisningsdömd intagen skall få skall också kunna innehållas för att bekosta dennes hemresa.

Innehav av personliga tillhörigheter m.m.

Kommittén föreslår att det införs kraftiga begränsningar i intagnas möjlighet att inneha betalningsmedel och personliga tillhörigheter i anstalt och att utföra ekonomiska transaktioner med varandra i anstalt. En intagen föreslås inte få ha tillgång till andra medel i anstalt än de som intjänats under anstaltsvistelsen eller som den intagne uppbär i stället för sådan ersättning. Tillhörigheter skall tillhandahållas av Kriminalvården. En intagen kan få inneha privata tillhörigheter av enkelt slag om det inte finns risk att innehavet äventyrar ordningen eller säkerheten i anstalten eller syftet med den behandling som den intagne genomgår.

Kriminalvården skall endast under vissa förutsättningar förvara egendom åt den intagne. Kriminalvården förslås vidare få sälja eller förstöra sådan egendom som den intagne lämnat kvar efter det att tre månader gått från det att den intagne lämnat anstalten.

Kommittén föreslår att Kriminalvården får möjlighet att förverka egendom som anträffas i anstalt och som inte får innehas av intagna. Förverkande skall inte ske om det är uppenbart oskäligt. Förverkanderegeln är subsidiär och skall inte tillämpas om förverkande sker på grund av bestämmelse i annan lag. I lagen har tagits in bestämmelser om omhändertagande av egendom, om hanteringen av förverkad egendom och om förtida försäljning eller förstörande av egendomen.

Fritidssysselsättning

En intagen skall i den mån det är möjligt med hänsyn till ordning eller säkerhet i anstalten eller med hänsyn till den intagnes behov av behandling beredas möjlighet att delta i lämplig fritidssysselsättning i anstalt. Intagna skall ha möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme om det inte finns synnerliga skäl mot detta. I huvudsak överensstämmer den föreslagna lagens regler på detta område med nu gällande rätt.

I den utsträckning det är möjligt med hänsyn till ordning och säkerhet på anstalten och den intagnes behov av behandling bör den intagne få möjlighet att genom tidningar, tidskrifter och andra publikationer, radio, television eller på annat sätt följa vad som händer i omvärlden. En intagen som inom anstalten vill utöva sin religion eller livsåskådning skall beredas tillfälle till detta i den utsträckning det är möjligt med hänsyn till ordning och säkerhet.

Gemensamhet med andra intagna

Huvudregeln skall även i den nya lagen vara att intagna skall få vistas i gemensamhet med andra intagna under såväl programtid som under fritid. De speciella förhållanden som gäller i anstalt innebär att det är nödvändigt att ha regler som gör det möjligt att avskilja intagna från varandra när ordningen och säkerheten kräver det. Behovet av att avskilja intagna från andra intagna kommer dock troligen att minska något som en följd av införandet av ett förmånssystem.

De nuvarande reglerna om avskiljande av en intagen från gemensamheten med andra intagna överförs i princip oförändrade i sak till den nya lagen. Kommittén föreslår dock att det skall bli lättare att avskilja en intagen från gemensamheten med andra intagna om den intagne vägrar delta i anvisad sysselsättning och när ordningen och säkerheten påkallar det. I sistnämnda fall gäller det även en intagen som inte kan kopplas till den händelse som ligger till grund för avskiljandebeslutet. Det skall inte heller gälla en minsta strafftid om två år för att en intagen skall kunna bli avskild från gemensamheten med andra intagna på grund av risken för rymning eller fritagning eller risken för återfall i brottslig verksamhet av allvarligt slag.

Intagnas kontakt med omvärlden

De nuvarande reglerna om besök, telefonsamtal och brevkontakt överförs till den nya lagen. Nya regler införs som gör det möjligt för Kriminalvården att besluta att besöket skall kontrolleras genom användande av ett besöksrum, som är så utformat att det omöjliggör överlämnande av föremål, s.k. besöksrum med glasruta. Huvudregeln skall dock vara att om ett besök skall vara kontroll-

erat så skall det ske genom att personal är närvarande vid besöket. Endast om detta av säkerhetsskäl inte är tillräckligt och alternativet således är att inget besök får komma ifråga får besöksrum med glasruta användas. Ett sådant besöksrum får dock även i andra fall användas om den intagne begär det.

Av lagen framgår att den intagne och besökaren får låsas in under besöket.

I syfte att ha teknikoberoende regler föreslås att möjligheten för intagna att kommunicera med personer utanför anstalten genom telefonsamtal eller andra elektroniska meddelanden regleras enhetligt i lagen.

Reglerna om brevgranskning överförs i princip oförändrade till den nya lagen. Kriminalvården kan i vissa fall underlåta att underrätta en intagen om att ett brev hålls kvar.

I lagen klargörs när kopior, översättning, upptagningar eller uppteckningar som gjorts i samband med kontrollen av ett besök, elektronisk meddelande eller brev skall förstöras. Vidare klargörs att uppgifter som framkommit vid sådan kontroll får användas i det säkerhets- och brottsförebyggande arbetet.

Kontroll av intagna och besökare m.fl.

I lagen tas in en bestämmelse om att de intagna skall kontrolleras i den utsträckning det är nödvändigt för att upprätthålla ordning och säkerhet i anstalten och att en intagen som placeras på plats med särskilt hög säkerhet skall hållas under särskilt hög kontroll.

I lagen tas även in bestämmelser om att Kriminalvården får undersöka alla utrymmen i en anstalt och all egendom som påträffas i anstalten. Kriminalvården skall även få fotografera intagna. Bestämmelserna om kroppsvisitation, provtagning och annan kroppsbesiktning samt om fängsel vid förflyttning inom en anstalt överförs i princip oförändrade i sak till den nya lagen.

Kommittén anser att allmän kameraövervakning får ske i anstalt enligt reglerna i den särskilda lagen om detta. Vidare anser kommittén att regler om elektronisk övervakning av intagna i anstalt bör övervägas först sedan det att pågående försöksverksamhet utvärderats.

Kommittén föreslår att beslut om kontroll av besökare m.fl. genom allmän inpasseringskontroll får gälla tillsvidare och att Kriminalvården får möjlighet att kontrollera fordon och föremål som finns i dem i anslutning till att fordonet passerar in eller ut ur en anstalt.

Kriminalvården föreslås få använda även de uppgifter som framkommer vid kontroll av besökare m.fl. i det säkerhets- och återfallsförebyggande arbetet.

Sanktioner vid misskötsamhet

En intagen som är misskötsam kan tilldelas en varning. En helhetsbedömning av den intagnes uppförande kan även medföra att den intagne flyttas ned till grundnivån i förmånssystemet eller att villkorlig frigivning inte beviljas.

Tillfällig vistelse utanför anstalt av särskilt ömmande skäl m.m.

En intagen kan få tillstånd att tillfälligt få vistas utanför anstalten för att begränsa allvarliga skadeverkningar av ett långvarigt fängelsestraff eller om det finns särskilt ömmande skäl.

Kriminalvården skall bestämma vilka villkor och vilken kontroll som skall gälla för sådan vistelse utanför anstalt.

Ett förmånssystem skall tillämpas under anstaltstvistelsen

Lagteknisk lösning

Den intagnes motivation och egna ansvarstagande bör tas tillvara under verkställigheten genom införande av ett s.k. förmånssystem. I början av verkställigheten skall den intagne få del av ett grundutbud av förmåner (grundnivån). En intagen som följer verkställighetsplanen och även i övrigt rättar sig efter de regler som gäller för verkställigheten får tilldelas särskilda förmåner genom uppflyttning till en förhöjd nivå. Om den intagne inte längre uppfyller de krav som ställs på honom eller henne skall den intagne flyttas ned till grundnivån.

Frågor om upp- eller nedflyttning prövas i samband med omprövning av verkställighetsplanen. Frågan om uppflyttning från grundnivån skall omprövas varannan månad.

Förmånssystemet i praktiken

De närmare bestämmelserna om förmånssystem och dess innehåll framgår av föreskrifter som meddelas av regeringen eller Kriminalvården. Kommittén redovisar emellertid vissa bedömningar av hur det skall kunna utformas.

Kommittén anser att det bör finnas fyra nivåer i förmånssystemet; en grundnivå (nivå 1) och tre förhöjda nivåer (nivå 2, 3 och 4).

Kommittén anser att följande särskilda förmåner kan användas i förmånssystemet: möjligheten att ha eget bostadsrum, ett större utbud av sysselsättningar, högre ersättningsnivåer, ökad möjlighet att ta in privata tillhörigheter, tillgång till fler av Kriminalvårdens tillhörigheter, ett större utbud av TV-program, möjligheten att inneha och bära egna kläder, ett ökat inslag av självförvaltning, ett ökat utbud av fritidsaktiviteter, ökad gemensamhetstid, förmånligare villkor för kontakter med omvärlden, möjligheten att beviljas vistelser utanför anstalt inom ramen för utslussningssystemet och ett intensivare innehåll i arbetet med frigivningsförberedelser.

Vissa grundläggande rättigheter bör alla intagna ha, oavsett vilken nivå de befinner sig på. Det bör således alltid finnas möjlighet att få permission av starka humanitära skäl. Alla intagna skall även ha möjlighet att få ett visst antal besök av närstående och även kunna ringa till dem. Särskild hänsyn skall tas till den intagnes barn.

Utslussning

Utgångspunkter

Den som är inskriven i anstalt skall ha möjlighet att få vistas utanför anstalt som ett led i en successiv utslussning från anstalt till ett liv i frihet.

Möjligheten att få vistas utanför anstalten i form av utslussning föreslås bli utvidgad. De utslussningsåtgärder som kan komma i fråga är permission, frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägshus och frigivningsboja. För dessa vistelser utanför anstalt gäller generellt att den intagne måste befinna sig på en förhöjd nivå i förmåns-systemet. Vidare får det inte finnas någon risk för att den intagne under vistelsen utanför anstalt kommer att utöva brottslig verksamhet, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägshus och frigivningsboja skall planeras så att åtgärden kan pågå fram till den dag som den dömde kan beviljas villkorlig frigivning

Kriminalvården får ställa upp villkor för vistelsen utanför anstalt. Om förutsättningarna för vistelsen utanför anstalt inte längre är uppfyllda eller om den dömde inte uppfyller sina skyldigheter skall Kriminalvården upphäva beslutet om vistelse utanför anstalt. Den dömde skall då återföras till anstalt.

Villkorlig frigivning utgör ett sista led i utslussningen.

Vistelsen utanför anstalt skall som regel räknas som verkställd tid. Undantag kan göras om den dömde inte följt de villkor som gäller för vistelsen.

Permission

De nuvarande reglerna om fritidsaktiviteter utanför anstalt och permission slås samman till en gemensam form för tillfällig vistelse utanför anstalt, benämnd permission.

Permission får beviljas under en kortare tid vid något eller några tillfällen per månad. Permission utanför landets gränser får endast beviljas om det finns synnerliga skäl.

En förutsättning för permission skall vara att den intagne fullgjort vad som ankommer på honom enligt verkställighetsplanen. Den dömde skall ha avtjänat minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader. Finns det särskilda skäl får permission beviljas även dessförinnan.

Permissionen skall vara förenad med de villkor som skall gälla för vistelsen utanför anstalt. Kommittén lämnar inte något förslag om elektronisk kontroll av dem som har permission.

Frigång

Det skall även i fortsättningen vara möjligt för den som är inskriven i anstalt att få frigång under dagtid för att utföra arbete, delta i undervisning eller utbildning, få behandling eller delta i någon annan godkänd verksamhet.

Tillämpningsområdet för frigång utökas betydligt. Om den intagne avancerat till den högsta nivån i förmånssystemet får han eller hon beviljas frigång under hela dygnet (utökad frigång). Utökad frigång förutsätter att sysselsättnings- och boendeförhållandena är ordnade. Den dömde skall vidare ha avtjänat hälften av strafftiden, dock minst sex månader.

Utökad frigång kan förenas med villkor om att den dömde på bestämda tider skall vistas i sin bostad. Detta villkor får kontrolleras med elektroniska hjälpmedel.

Vårdvistelse

En intagen skall få vistas utanför anstalt en längre tid före villkorlig frigivning genom vistelse på ett hem för boende och erforderlig vård och behandling (vårdvistelse).

Om den intagne på eget initiativ avbryter en vistelse på familjehem eller annan institution i förtid skall endast en tredjedel av den tid som den intagne vistats utanför anstalt avräknas från strafftiden som verkställd tid. Detta gäller dock inte om det finns särskilda skäl att avräkna längre tid.

Halvvägshus

Kommittén föreslår att det införs en möjlighet för intagna att få vistas i ett av Kriminalvården kontrollerat boende, halvvägshus. Vissa av de regler som gäller vid vistelse i anstalt gäller även vid sådant boende.

För att vistelse i halvvägshus skall komma ifråga krävs att minst hälften av strafftiden har avtjänats, dock minst sex månader.

Hemmen skall kunna drivas av privata organisationer. Närmare föreskrifter om detta och hemmen i övrigt meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Frigivningsboja

De nuvarande möjligheterna till utslussning med intensivövervakning skall finnas kvar under benämningen frigivningsboja.

Möjligheten till frivilliga aktiviteter bör successivt öka ju längre tid den dömda vistas utanför anstalt i denna form. Frigivningsboja skall också kunna beviljas som inledning av frigång nattetid.

Villkorlig frigivning

Kommittén föreslår att reglerna om villkorlig frigivning ges ett ökat fakultativt inslag.

Villkorlig frigivning skall ske när två tredjedelar av straffet har verkställts, om det inte finns synnerliga skäl mot detta.

Bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot en villkorlig frigivning skall göras med utgångspunkt i hur den dömda skött sig under verkställigheten.

Om den dömda vistas utanför anstalt på ett hem för vård och boende skall villkorlig frigivning som huvudregel ske när vården på hemmet enligt upprättad plan skall avslutas.

Beslut om villkorlig frigivning fattas av Kriminalvården. Om villkorlig frigivning inte sker får beslutet överklagas. Sker inte villkorlig frigivning vid angiven tidpunkt skall frågan tas upp igen senare.

Övervakning

Utgångspunkter

Reglerna för övervakning efter villkorlig frigivning och vid skyddstillsyn bör i så stor utsträckning som möjligt vara gemensamma.

Kriminalvården skall i god tid före villkorlig frigivning pröva om den intagne efter frigivningen skall vara ställd under övervakning. Beslut om övervakning skall fattas om det vid prövningen eller senare framkommer att övervakning behövs för att minska risken att den dömda i frihet kommer att begå brott.

Skyddstillsyn skall i enlighet med nuvarande lagbestämmelser vara förenad med övervakning.

Övervakningstiden skall även i fortsättningen vara ett år.

Kriminalvården får besluta att övervakning efter villkorlig frigivning skall upphöra i förtid om den inte längre behövs. Kriminalvården får fatta beslut om förlängd övervakning om den dömde inte följer sina skyldigheter. Övervakning skall som idag inte få pågå efter prøvotidens utgång.

Övervakare m.m.

Till övervakare skall utses en tjänsteman inom Kriminalvården (motsvarande dagens tjänstemannaövervakare). Om det inte finns särskilda skäl skall en för uppdraget lämplig lekman utses som stödperson under övervakningen (motsvarande nuvarande lekmanövervakare).

Kriminalvården skall besluta om val av övervakare och stödperson.

I domen på skyddstillsyn skall anges vilket frivårdskontor som skall ansvara för övervakningen och hur den dömde kan komma i kontakt med tjänstemän vid kontoret.

Den som skall ställas under övervakning skall när övervakningen inleds ha informerats tydligt om vad som skall gälla för övervakningen.

Om den dömde är intagen i anstalt skall han eller hon ha träffat övervakaren redan före den villkorliga frigivningen. Är den dömde inte intagen i anstalt skall sammanträffandet ske så snart som möjligt. Vid skyddstillsyn skall det första mötet efter övervakningens inledande äga rum senast en vecka efter domen.

Den övervakades skyldigheter

Den övervakade skall vara skyldig att hålla kontakt med övervakare och stödperson i enlighet med vad som föreskrivs i verkställighetsplanen.

Den övervakade skall vidare vara skyldig att underrätta Kriminalvården om bostad, sysselsättning och andra förhållanden av betydelse för övervakningen.

Den som döms till skyddstillsyn skall vara skyldig att senast inom en vecka från domen ta kontakt med ansvarigt frivårds-kontor. Domstolen skall erinra om skyldigheten i domen. Den övervakade skall regelbundet hålla kontakt med övervakaren och stödpersonen. Kontaktfrekvensen samt tid, plats och sätt för kontakterna skall anges i verkställighetsplanen. De kontakter som förevarit samt utfallet av dem skall alltid noteras.

I takt med att den dömda uppfyller sina åtaganden enligt verkställighetsplanen kan kontaktfrekvensen minska.

Särskilda föreskrifter

Kriminalvården övertar övervakningsnämndernas möjlighet att under övervakningen meddela och upphäva särskilda föreskrifter om vad som skall gälla under övervakningen. Särskilda föreskrifter som meddelats av domstol skall få ändras endast om det efter domen framkommit nya omständigheter som gör att föreskriften inte längre bör gälla. En ny föreskrift får meddelas om den kan antas minska risken för att den övervakade begår nya brott eller för att underlätta tillsynen under övervakningen. En möjlighet att föreskriva skyldighet att lämna blod-, urin- och utandningsprov vid samhällstjänst införs.

Om det behövs för att minska risken att den övervakade begår nya brott skall Kriminalvården kunna meddela en särskild föreskrift om att den övervakade skall delta i särskilt anordnad verksamhet (programverksamhet).

Kontroll

Kriminalvården skall kontrollera om den dömda uppfyller sina skyldigheter och följer villkoren för övervakningen.

Kontrollen skall bland annat ske genom kontaktsamtal och rapporter från stödpersonen samt genom inhämtande av uppgifter från andra myndigheter m.fl.

Följder vid misskötsambet

Om den dömden inte följer sina skyldigheter under övervakningen får Kriminalvården meddela varning, förlänga övervaknings- och prövotiden, meddela eller ändra särskilda föreskrifter om vad som skall gälla under övervakningen eller meddela villkor om skyldigheten att hålla kontakt med övervakaren och stödpersonen.

Kan sådan åtgärd inte anses tillräckligt ingripande får Kriminalvården förverka villkorligt medgiven frihet, dock högst femton dagar vid varje tillfälle. Består misskötsambeten av nya brott skall i första hand domstol avgöra om villkorligt medgiven frihet skall förverkas enligt bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken.

Krävs det vid skyddstillsyn mer ingripande åtgärder skall Kriminalvården begära att åklagare för talan om omvandling av skyddstillsynen till annan påföljd.

Nuvarande möjlighet att omhänderta den dömden skall finnas kvar. Kriminalvården skall överta övervakningsnämndernas befogenhet att fatta sådant beslut.

Beslut och överklaganden

Utgångspunkter

Enligt den nuvarande kriminalvårdslagstiftningen har den dömden omfattande möjligheter att begära beslut i enskilda frågor och att överklaga de besluten. Det finns inte bara flera olika besluts- och prövningsinstanser utan också olika överinstanser till samma första instans. Detta ger ett svåröverskådligt system, vilket är till nackdel för inte minst för den som vill överklaga ett visst beslut. Utgångspunkten för kommittén är att systemet med beslutsfattande och överklagande inom Kriminalvården skall förenklas och göras mer enhetligt samtidigt som de dömdas rättssäkerhet garanteras.

Kommitténs förslag om en mer individuellt anpassad verkställighet innebär att Kriminalvården måste göra många bedömningar. Ett sådant system kräver rättssäkerhetsgarantier för att undvika risken för orättvisor och godtycke. En sådan garanti är att den dömden har möjlighet att överklaga för denne negativa beslut. Det finns emellertid även andra sätt att tillvarata rättssäkerheten. Det förhållandet att beslut fattas på lämplig nivå av personer med tillräcklig kunskap och kompetens kan ses som en rättssäkerhetsgaranti, liksom möjligheter till omprövning av beslut. Även en väl

fungerande tillsyn av reglernas tillämpning och god insyn i verksamheten stärker rättssäkerheten. Kommittén vill understryka att det är av vikt att det finns en effektiv tillsynsorganisation i vart fall inom Kriminalvården och att representanter för allmänheten bör ingå i denna.

Beslut skall fattas av Kriminalvården

Kommittén föreslår att Kriminalvården skall fatta i princip samtliga beslut som rör verkställigheten av en kriminalvårdspåföljd. Med en sådan ordning finns det enligt kommitténs mening goda förutsättningar att skapa en enklare och mer enhetlig beslutsgång än tidigare. Det är också Kriminalvården som är den instans som har bäst kunskap om den dömda och om aktuella förhållanden. Att besluten fattas där är därför en förutsättning för att det skall bli en effektiv och lämplig verkställighetsplanering.

Överklaganden

När det gäller möjligheterna att överklaga beslut har kommittén haft som utgångspunkt att beslut som framstår som särskilt ingripande eller begränsande utöver vad som normalt kan anses följa av den kriminalvårdspåföljd som verkställs skall kunna överklagas. Övriga beslut skall, i den mån annat inte följer av Europakonventionen, inte få överklagas. Det skall uttryckligen framgå av lag vilka beslut som får överklagas. Kommittén förslår också att möjligheten att överklaga s.k. normbeslut, dvs. sådana beslut som inte avser särskilda fall och som överklagas till regeringen, avskaffas.

Beträffande frågan om vilken eller vilka instanser som skall pröva överklagbara beslut från Kriminalvården anser kommittén att det inte kan anses vara en lämplig och sannolikt inte heller en konventionsenlig lösning att låta övervakningsnämnderna eller Kriminalvårdsnämnden vara sista instans beträffande beslut, som enligt konventionen skall prövas av domstol. Allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol måste således vara slutinstans för i vart fall en del kriminalvårdsbeslut.

Redan enligt nuvarande lagstiftning prövar de allmänna förvaltningsdomstolarna många kriminalvårdsbeslut. Kommittén anser att det framstår som direkt olämpligt att låta de allmänna domstolarna pröva dessa beslut. Däremot finns det inte några starka skäl som talar mot att allmän förvaltningsdomstol prövar även sådana kriminalvårdsbeslut som i dag prövas vid allmän domstol. Det är således möjligt att få till stånd ett enhetligt system endast om det är förvaltningsdomstolarna, som överprövar Kriminalvårdens beslut i verkställighetsfrågor. Kommittén finner därför att det är de allmänna förvaltningsdomstolarna som skall vara slutinstans för Kriminalvårdens verkställighetsbeslut.

När det gäller övervakningsnämnderna och Kriminalvårdsnämnden anser kommittén att nämnderna i sig fungerar bra och ger utrymme för god insyn i Kriminalvårdens arbete. Kommittén har emellertid föreslagit att de beslut som i dag fattas av övervakningsnämnderna som första instans i stället skall meddelas av Kriminalvården. Detta innebär en stor förändring för nämnderna. Även om de i stor utsträckning skulle komma att pröva samma slag av ärenden blir det fråga om en överprövning av Kriminalvårdens beslut. Enligt kommitténs mening är det emellertid mindre lämpligt att överklagande prövas av en myndighet som inte är fristående i förhållande till den som fattat beslutet även om det sedan finns möjlighet att överklaga till domstol. Av än större betydelse är emellertid det krav på snabb domstolsprövning av frågor om frihetsberövande som följer av Europakonventionen. Om övervakningsnämnden skall pröva Kriminalvårdens beslut om omhändertagande medför detta en fördröjning av domstolsprövningen. En sådan fördröjning kan inte anses godtagbar. Beträffande Kriminalvårdsnämnden bör vidare beaktas att det enligt kommitténs förslag blir än färre ärenden för Kriminalvårdsnämnden att pröva. Kommittén har även funnit att Kriminalvårdsnämnden inte kan vara slutinstans för beslut där det krävs domstolsprövning.

Kommittén anser inte heller att det framstår befogat med de kostnader som den nödvändiga förändringen av nämndernas organisation skulle kräva. Behovet av insyn i Kriminalvårdens verksamhet kan vidare tillgodoses såväl genom att nämndemän deltar i förvaltningsdomstolens beslutsfattande som genom särskilda tillsynsinsatser inom Kriminalvården. Ett enhetligt och snabbt beslutssystem med goda möjligheter till tydlig praxisbildning går endast att genomföra om Kriminalvårdens beslut får överklagas

direkt till förvaltningsdomstol. Kommittén finner därför att övervakningsnämnderna och Kriminalvårdsnämnden skall upphöra.

Regler om handläggningen

När det gäller handläggningen av kriminalvårdsmål skall särskilda regler garantera en snabb prövning av de ärenden som avser särskilt ingripande åtgärder och innefattar frihetsberövande.

För att bibehålla den insyn i Kriminalvårdens verksamhet som övervakningsnämnderna och Kriminalvårdsnämnden har inneburit skall nämndemän ingå i rätten vid prövningen av bl.a. villkorlig frigivning, förverkande av villkorligt medgiven frihet och upphävande av olika utslussningsåtgärder.

Kommittén föreslår också att den dömda skall ha rätt till offentligt biträde i de fall en sådan rätt finns redan i dag samt i samband med prövning av villkorlig frigivning. Vidare skall den dömda ha rätt till muntlig förhandling i de mest ingripande ärendena.

Det skall som huvudregel krävas prövningstillstånd för prövning av kriminalvårdsmål i kammarrätten. Beslut om att en intagen inte skall villkorligt frigås efter två tredjedelar av strafftiden samt beslut om förverkande av villkorligt medgiven frihet anser kommittén dock att skall prövas av kammarrätt utan ett sådant tillstånd.

Enligt kommitténs förslag skall Kriminalvårdens beslut som regel överklagas till den länsrätt inom vars domkrets den anstalt, det häkte eller det frivårdskontor är beläget där den dömda var inskriven när det första beslutet i ärendet fattades.

Särregler

Det finns två undantag från den enhetliga besluts- och instansordning som kommittén har föreslagit. Det ena är att frågan om omhändertagande skall prövas av allmän domstol och inte förvaltningsdomstol när åklagaren väckt talan om undanröjande av skyddstillsyn. Det andra är att regeringens möjlighet att fatta och överpröva beslut om kontakter med omvärlden och vistelser utanför anstalt för vissa kategorier dömda med hänsyn till rikets säkerhet och liknande behålls oförändrad.

Ekonomiska konsekvenser och ikraftträdande

Enligt kommitténs bedömning kommer förslagen sammantaget inte att medföra någon ökning eller minskning av samhällets kostnader. Bestämmelserna beräknas kunna träda i kraft den 1 april 2007.

Summary

The task

The Commission has been instructed to prepare a proposed new Prison and Other Correctional Treatment Act, which is also to regulate the implementation of all sanctions implemented by the Prison and Probation Service. The task included making a comprehensive review of the substance of the existing regulatory framework and the framing and language of the legislation. The Commission was instructed to give special consideration to issues relating to how implementation can be adapted in order to prevent relapses into crime at the same time as complying with the requirements for security and the need to protect society.

A general basis for the work of the Commission has been to make use of the individual's own willingness to change. The Commission was instructed to consider how implementation can be adapted to the individual without setting aside the need to protect society and to consider in this respect how to achieve a more developed system for positive and negative reinforcement to enhance the ability to influence the conduct of sentenced persons.

The Commission has further been instructed to consider how to strengthen the perspective of preventing recidivism for the alternative sanctions and forms of implementation with respect to conditions, control and influence. Supplementary directives have enabled the Commission to make proposals that entail changes in the date for conditional release.

Our recommendations

The Commission recommends that provisions on implementation of sentences to imprisonment, probation and community service be dealt with in a single act, the Prison and Other Correctional Treatment Act.

The provisions of this Act have been framed in such a way as to be organisationally independent. This means that they can be applied even if the Prison and Probation Service becomes an agency – as has been recommended in a recently adopted referral from the Council on Legislation. The new Act is constructed in such a way that the Government or, by delegation, the Prison and Probation Service, will be able to notify general directives on the privileges or restrictions in various privileges that are to apply for a particular group or groups of prisoners.

According to the Prison and Other Correctional Treatment Act, the Prison and Probation Service shall take measures to prevent the sentenced person committing new crimes. The Act also includes a general proportionality rule that means that control and coercive measures may only be used if they are reasonably proportionate to the intended purpose of the measures. Less intrusive measures are to be applied, if available.

Working together with other agencies

The Commission considers that the normalisation principle should continue to serve as a guideline in matters relating to the division of responsibility between the Prison and Probation Service and other agencies. No special legal provision is proposed therefore.

The National Labour Market Board should accordingly be mainly responsible for employment-promotion measures. The Commission proposes that the municipalities take over responsibility for theoretical adult education for those who are serving a prison sentence but who are outside the prison in various forms to facilitate reintegration.

The public health service should continue to be available for those serving a prison sentence. This should not prevent the Prison and Probation Service paying for certain care and treatment. If a prisoner needs dental treatment, this should be provided in the first

place at regular dental clinics and paid for in principle in the same way as for other persons entitled to health care.

The Commission recommends that the Prison and Probation Service be responsible for costs in connection with contract treatment until the end of the alternative term of punishment and that the social services bear the costs of subsequent care measures.

The responsibility of the social welfare committees for social and financial assistance should, in principle, continue to include persons sentenced to sanctions implemented by the Prison and Probation Service. This should not be an impediment to the Prison and Probation Service providing support and assistance within the framework of its tasks.

Books, magazines and other media for recreation and education should be available at all prisons to complement the public libraries. The Prison and Probation Service should endeavour to work together with the public libraries and to ensure that the interests of sentenced persons are taken into account when plans are drawn up for municipal and county council public library services for the general public and adult students.

According to the proposed Act, the Prison and Probation Service shall work together with other agencies to facilitate the prisoner's adjustment in society. According to the Commission, it is particularly important that there is continuous collaboration between the Prison and Probation Service and agencies in the social services, the National Labour Market Board and the health service.

The Prison and Probation Service shall also endeavour to enable the sentenced person to contact representatives of other public bodies, which can undertake measures and inputs during and after enforcement of sentence.

The Prison and Probation Service should further follow up and keep itself informed to the greatest possible extent about measures taken by other agencies during the period of enforcement and provide information which may be important for the handling of matters by the other agency within the framework of the rules on public access to documents and confidentiality.

Enforcement plan

The Commission recommends that an enforcement plan should be established for all those serving a sanction implemented by the Prison and Probation Service. The enforcement plan is to be produced in collaboration with other agencies.

The enforcement plan should provide a summary description of the course of enforcement from the start until the sentence has been completely served. Furthermore, the plan should include the measures that are to be undertaken during enforcement, dates for when this is to take place and who is to undertake the measures. The plan should clearly state what is expected of the sentenced person and the goals that he or she is to endeavour to achieve. The sanctions that may be imposed in the event of misconduct should also be clearly stated in the plan.

The enforcement plan is to be established as soon as possible after the judgment has attained legal force. If the sanction proposed is probation, a preliminary plan is to be prepared before the main proceedings. If contract treatment may be considered, the enforcement plan is to be established before the main proceedings in the criminal case.

The sentenced person is to be informed about the meaning of the implementation plan. Consultations shall also take place with the sentenced person to find out his or her needs and points of view on the measures and goals. Before the plan is adopted, the sentenced person shall have an opportunity to make a statement on the contents. The Prison and Probation Service is to design enforcement in accordance with the agreed plan. When circumstances so require, minor departures may be made from the plan. The sentenced person is to be obliged to comply with the plan.

The enforcement plan is to be reviewed at regular intervals if there is reason to do so.

Categorisation of prisons

The new Act does not include the concepts of closed and open prisons. The categorisation into different security categories is to be made in an ordinance or regulations. The Prison and Probation Service decides furthermore how different prisons are to operate.

Short-term electronic tagging

The provisions in the Intensive Supervision by Electronic Control Act (1994:451) are to be transferred to the new Act. This form of enforcement is to be called short-term electronic tagging. It is clarified in the Act that short-term electronic tagging may not be granted if there is an evident risk that the sentenced person will commit new crimes, evade serving the sentence, or engage in other misconduct.

Enforcement in prison

Placement

A sentence of imprisonment shall normally be served in prison. The starting point is to be that prison placement is to be made under as free conditions as possible taking into consideration the needs for good order and security. In placement, consideration shall be given to the need of the prisoner for a particular kind of work, particular education or training, and the prisoner's need for a suitable planning for release and closeness to his home to the extent permitted by considerations of good order and security. Otherwise, it is proposed that the rules on placement of young persons and women shall, in principle, be transferred unchanged to the new Act. The rules on the possibility of having infants with the prisoner at the prison are to be made gender-neutral.

Places with particularly high security

Prisoners for whom there is a risk for attempts being made to set him or her free, escape or continued criminal activity of a serious kind during enforcement may be placed at locations with an especially high level of security.

According to the Act, these prisoners may be kept under a particularly high level of control and may be separated wholly or partly from the company of other prisoners. General rules for the contacts of these prisoners with the outside world and for their control may, as applies to other prisoners, be provided in regulations notified by the Government or, after delegation, by the Prison and Probation Service.

Demands on prisoners

Prisoners must show consideration for prison staff and for fellow prisoners and shall obey the rules in force at any particular prison.

A prisoner shall also comply with the enforcement plan.

The Prison and Probation Service should continue to develop the forms for and content of self-management.

Occupation

Prisoners are to be provided with opportunities for appropriate occupation in the form of work, education/training or other activity that facilitates adjustment to society and also otherwise decreases the risk of him or her committing new offences.

The Commission considers that the requirement for appropriate occupation requires that the range of work and studies in prison be improved, that occupation can be provided to the prisoner for a programme time of 40 hours, and that the occupation be designed as far as possible in accordance with the needs and prerequisites of each prisoner. The new Act does not include any special rule on a duty to participate in occupations. However, a prisoner must take part in the occupation specified in the enforcement plan to be able to be considered for certain privileges. A prisoner who does not take part in the designated occupation does not have the right to be in the company of other prisoners and may therefore be locked in the living accommodation during the programme time, etc. if the Prison and Probation Service considers it appropriate. A prisoner who does not participate in the designated occupation may not as a rule have access to any means of payment for various expenses at the prison.

Payment

Some payment is normally to be made to a prisoner who takes part in the designated occupation, to a person who is wholly or partly unable to take part in occupation and to a prisoner, who cannot take part in occupation due to lack of employment opportunities. Payment to a person who cannot participate in occupation shall only be made if this is not due to the prisoner. Payment shall in any

case not be made if the prisoner receives the equivalent payment in another way.

The Commission recommends that a part of the payment that the prisoner is to receive from the Prison and Probation Service may be retained in certain circumstances to pay for destroyed property. Payment which is due to a prisoner sentenced to expulsion may also be retained to pay for the prisoner's home journey.

Personal possessions and related matters

The Commission recommends that substantial limitations be placed on the prisoners' possibility of having means of payment and personal possessions at prisons and of carrying out financial transactions with one another at the prison. It is recommended that a prisoner not have access to other funds in prison than those earned during the stay in prison or which the prisoner has received instead of such payment. Property shall be provided by the Prison and Probation Service. A prisoner may have private possessions of a simpler kind if there is no risk that possession will jeopardise good order or security at the prison or the intended purpose of the treatment that the prisoner is undergoing.

The Prison and Probation Service shall only under certain circumstances keep property for the prisoner. It is further proposed that the Prison and Probation Service may sell or destroy property left behind at the prison by the prisoner after a period of three months after the prisoner has been released from the prison.

The Commission proposes that the Prison and Probation Service be able to confiscate property found in the prison, which may not be possessed by the prisoner. Confiscation shall not take place if it is evidently inequitable. The confiscation rule is subsidiary and is not to be applied if confiscation takes place due to a provision in another law. The Act includes provisions on taking care of property, on handling of confiscated property and on early sale or destruction of property.

Leisure activities

A prisoner shall be given the opportunity to take part in suitable leisure activities to the extent that it is possible taking into consideration good order or security at the prison or the prisoner's need for treatment. Prisoners shall be given an opportunity to spend at least one hour a day out-of-doors unless very special difficulties prevent this. The rules in the proposed Act are substantially the same as in the existing legislation.

To the extent that it is possible taking into consideration good order and security at the prison and the prisoner's need of treatment, the prisoner should have opportunities to follow events in the outside world through newspapers, magazines and other publications, radio and television and in other ways. A prisoner who wishes to exercise his or her religion at a prison shall be given the opportunity to do so to the extent possible taking into consideration good order and security.

Association with other prisoners

The main rule in the new Act shall continue to be that the prisoner shall be in the company with other prisoners during both the programme time and free time. The special circumstances that apply at prisons means that it is necessary to have rules that make it possible to separate prisoners from one another when required by good order and security. The need to separate prisoners from other prisoners will probably decrease slightly due the introduction of a privilege system.

The existing rules on separation of a prisoner from the company of other prisoners are, in principle, transferred unchanged to the new Act. The Commission recommends, however, that it shall be easier to separate a prisoner from the company of other prisoners if the prisoner refuses to take part in designated occupation and when order and security so require. In the latter case, it also applies to a prisoner who cannot be linked to the event, which occasioned the decision on separation. There shall not either be a requisite of a minimum sentence of two years imprisonment for it to be possible to separate a prisoner from the company of other prisoners due to plans to escape or that others are planning to set him or her free or the risk of relapse into criminal activity of a serious kind.

The prisoner's contacts with the outside world

The present rules on visits, telephone calls and letter contact are to be transferred to the new Act. New rules are to be introduced which enable the Prison and Probation Service to decide that visits are to be controlled by use of a visiting room, which is designed in such a way as to make impossible the handing over of objects, i.e. visiting rooms with a glass partition. However, the main rule is to be that if a visit is to be controlled, this is to take place by staff being present during the visit. The visiting room with the glass compartment may only be used if this is insufficient for reasons of security and the alternative would be for no visits to take place. However, a visiting room of this kind may be used in other cases at the request of the prisoner.

According to the Act, the prisoner and the visitor may be locked in during the visit.

With a view to obtaining rules independent of technology, it is proposed that the ability of the prisoner to communicate with persons outside the prison by telephone calls or other electronic communications be regulated uniformly in the Act.

The rules on inspection of letters are, in principle, transferred unchanged to the new Act. The Prison and Probation Service can in certain cases refrain from notifying a prisoner that a letter has been retained.

It is clarified in the Act when copies, translation, recordings or records made in connection with control of a visit, electronic communication or letter may be destroyed. It is further clarified that information that has emerged during a control of this kind may be used in the work of security and crime prevention.

Control of prisoners and visitors, etc.

A provision is included in the Act to the effect that the prisoners shall be controlled to the extent that it is necessary to maintain good order and security at the prison and that a prisoner who is placed at a place with particularly high security is to be kept under particularly high control.

Provisions are also included in the Act that the Prison and Probation Service may investigate all areas at a prison and all property found at the prison. The Prison and Probation Service

shall also have the right to photograph the prisoners. The provisions on body searches, testing and other physical inspection and on handcuffs during movement within a prison are transferred in principle unchanged to the new Act.

The Commission considers that general surveillance by camera may take place at the prison in accordance with the rules in the special legislation to that effect. The Commission further considers that consideration should be given to rules on electronic surveillance of prisoners at the prison after the ongoing trial activity has been evaluated.

The Commission recommends that control of visitors etc. by general entry control are to apply until further notice and that it be made possible for the Prison and Probation Service to check vehicles and objects in connection with vehicles entering or leaving the prison.

It is further proposed that the Prison and Probation Service may use the information obtained in control of visitors, etc. in the security and crime prevention work.

Sanctions for misconduct

A prisoner who engages in misconduct may be given a warning. An overall assessment of the prisoner's conduct can also lead to the prisoner being demoted to the basic level in the privilege system or to conditional release not being granted.

Temporary stay outside the prison for humanitarian reasons

A prisoner can be given permission for a temporary stay outside the prison to limit serious damage from a long-term sentence of imprisonment or if there are special distressing reasons.

The Prison and Probation Service shall decide on the conditions and control that is to apply to such stay outside the prison.

A system of privileges is to be applied during the prison sentence

Legal drafting solution

The motivation and taking of responsibility of the prisoner should be made use during implementation by introduction of a system of privileges. At the start of implementation, the prisoner shall be given a basic range of privileges (the basic level). A prisoner who complies with the enforcement plan and also otherwise complies with the rules that apply for enforcement may be granted special privileges by being promoted to a higher level. If the prisoner no longer complies with the demands made on him or her, the prisoner shall be demoted to the basic level.

Matters relating to promotion or demotion are to be considered in connection with review of the enforcement plan. Issues relating to promotion from the basic level are to be reviewed very other month.

The privilege system in practice

The more detailed regulations on the privilege system and its content are shown by regulations notified by the Government or the Prison and Probation Service. However, the Commission is presenting certain assessments of how these could be designed.

The Commission considers that there should be four levels in the privilege system: a basic level (level 1) and three higher levels (level 2, 3 and 4).

The Commission considers that the following special privileges can be used in the privilege system: the possibility of having one's own room; a greater range of occupations, higher payment levels, increased ability to have own possessions, access to more of the Prison and Probation Service's property, a greater range of TV programmes, the ability to have and wear own clothing, an increased component of self-administration, an increased range of leisure activities, increased association time, more generous terms for contacts with the outside world, the opportunity for stays outside the prison to be granted within the framework of the system for facilitating reintegration into society and more intensive content in work with preparations for release.

There should be certain basic rights for all prisoners, regardless of the level they are on. It should accordingly always be possible to obtain leave for strong humanitarian reasons. All prisoners shall be able to have a certain number of visits by those nearest to them and also to be able to call them. Special consideration is to be given to the prisoner's children.

Facilitation of reintegration into society

Starting points

A person serving a prison sentence shall be able to stay outside prison as a component is a successive facilitation of reintegration from the prison to life outside.

It is recommended that the opportunity to stay outside the prison be expanded. The reintegration measures that can come into question are leave, the work release system, care stay, residence at a half-way house, and release with electronic tagging. It is generally the case in these stays outside the prison that the prisoner must be at a higher level in the privilege system. There must furthermore not be a risk that the prisoner, during the stay outside the prison, will engage in criminal activity, evade completion of the sentence or engage in misconduct in another way.

The work release system, care stays, residence at a half-way house and electronic tagging are to be planned so that the measures can continue until the date that the sentenced person is granted conditional release.

The Prison and Probation Service may impose conditions for stay outside prison. If the conditions for stay outside prison are no longer met or if the sentenced person does not comply with his or her obligation, the Prison and Probation Service shall rescind the decision on stay outside prison. The sentenced person shall then be returned to prison.

Conditional release is the last component of measures to facilitate reintegration into society.

The stay outside prison is as a rule counted as sentence served. Exceptions can be made if the sentenced person does not comply with the conditions applicable to the stay.

Leave

The current rules on leisure activities outside the prison and leave are combined into a single form for temporary stay outside the prison, called leave.

Leave may be granted for a short period on one or a few occasions per month. Leave outside Sweden may only be granted if there are exceptional reasons.

One prerequisite for leave is to be that the prisoner has complied with his or her obligations under the enforcement plan. The sentenced person shall have served at least a quarter of the sentence, although at least two months. If there are special reasons, leave may also be granted earlier.

The conditions that apply for stay outside prison are to be attached to the leave. The Commission does not make any recommendation on electronic control of persons on leave.

Work release

It shall continue to be possible for a prisoner to have work release during daytime to work, to take part in education or training, to obtain treatment or to take part in some approved activity.

The area of application for work release is considerably expanded. If the prisoner has been promoted to the highest level in the privilege system, he or she may be granted work release for the whole 24-hour period (extended work release). Extended work release requires that occupation and housing have been organised. The sentenced person shall furthermore have served half of the sentence, although at least six months.

Expanded release can be combined with conditions that the sentenced person shall remain in his or her home at certain times. This condition may be checked by means of electronic aids.

Care stay

A prisoner shall be able to stay outside the prison for a longer period before conditional release at a home for residence and requisite care and treatment (care stay).

If the prisoner interrupts a stay at a family home or other institution prematurely on his or her own initiative, only a third of

the time that the prisoner has spent outside the prison shall be deducted from the sentence as time served. However this does not apply if special reasons exist to deduct a longer period.

Half-way house

The Commission recommends that an opportunity be introduced for prisons to stay in one of the Prison and Probation Service's controlled housing facilities, half-way houses. Certain of the rules that apply on stay in prison also apply to such residence.

For stay at a half-way house to come into consideration, it is required that at least half of the sentence has been served, although at least six months.

It shall be possible for the homes to be run by private organisations. More detailed regulations on this and the homes otherwise are to be notified by the Government or authority designated by the Government.

Electronic tagging

The current possibilities for facilitating re-integration with intensive supervision are to be maintained under the name of electronic tagging.

The opportunity for voluntary activities should be increased the longer the period the prisoner has stayed outside the prison in this form. It shall also be possible to grant electronic tagging as an introduction to work release at night.

Conditional release

The Commission recommends that the rules on conditional release be given an increased facultative component.

Conditional release is to take place when two-thirds of the sentence has been served unless there are exceptional reasons against this.

The assessment of whether there are exceptional reasons against conditional release is to be made on the basis of the conduct of the prisoner during enforcement of the sentence.

If the sentenced person has stayed outside the prison at home for care and residence, conditional release shall as a principal rule take place when the care at the home is to be concluded in accordance with the plan drawn up.

Decisions on conditional release are made by the Prison and Probation Service. Appeal may be made against the decision if conditional release is not granted. If conditional release does not take place at the stipulated time, the matter is to be taken up again at a later date.

Supervision

Starting points

The rules for supervision after conditional release and during probation should be the same to the greatest possible extent.

The Prison and Probation Service shall in good time before conditional release consider whether the prisoner shall be subject to supervision after release. A decision on supervision shall be made if during the consideration or subsequently it emerges that supervision is needed to reduce the risk of the sentenced person committing crimes after release.

Probation shall be combined with supervision in accordance with current legal provisions.

The period of supervision shall continue to be a year.

The Prison and Probation Service may decide that supervision after conditional release is to be terminated early if no longer required. The Prison and Probation Service may make a decision on extended supervision if the sentenced person does not comply with his or her obligations. As at present, supervision shall not continue after the end of the period of conditional release.

Probation officers etc.

An official at the Prison and Probation Service (corresponding to the present employed probation officer) is to be appointed as probation officer. Unless there are special reasons, a suitable lay person for the task is to be appointed as support person during the period of supervision (corresponding to the present lay probation officer).

The Prison and Probation Service shall decide on appointment of probation officers and support persons.

It shall be stated on the judgment on probation which probation office is to be responsible for supervision and how the sentenced person can make contact with officials at the office.

A person who is made subject to supervision shall be clearly informed at the beginning of the period of supervision about the conditions that apply to supervision.

If the sentenced person is in prison, he or she may already have met the probation officer before the conditional release. If the sentenced person is not in prison, a meeting shall take place as soon as possible. In the case of probation, the first meeting after the beginning of the period of probation shall take place at the latest a week after the judgment.

The obligations of the supervised person

The supervised person shall be obliged to maintain contact with the probation officer and support person in accordance with the provisions in the enforcement plan.

The supervised person shall furthermore be obliged to notify the Prison and Probation Service of his home address, occupation and other circumstances of significance for supervision.

A person sentenced to probation shall be obliged at the latest within a week of the judgment to contact the responsible probation office. The court shall draw attention to the obligation in the judgment. The supervised persons shall keep regular contact with the probation officer and the support person. The frequency of contact and time, place and way of the contacts are to be stated in the enforcement plan. The contacts that have been and the outcome of these are always to be noted.

Apaced with the sentenced complying with his or her obligations under the enforcement plan, the contact frequency can be reduced.

Special provisions

The Prison and Probation Service takes over the ability of the probation committees to notify and rescind special directives on what is to apply during the period of supervision. Special

provisions notified by the court may only be changed if new circumstances have emerged after the judgment that entail that the directive should no longer apply. A new directive may be notified if it can be assumed to reduce the risk of the supervised person committing new crimes or to facilitate supervision during the period of supervision. A possibility of making it obligatory to provide blood, urine and breath tests in community service is to be introduced.

If it is needed to reduce the risk of the supervised person committing new crimes, the Prison and Probation Service shall be able to notify a special provision that the supervised person shall take part in specially arranged activity (programme activity).

Checks

The Prison and Probation Service shall check that the sentenced person complies with his or her obligations and complies with the conditions for supervision.

The checks are to take place, in among other ways, by contact calls and reports from the support person and by obtaining information from other authorities, etc.

Consequences on misconduct

If the sentenced person does not comply with his or her obligations during the period of supervision, the Prison and Probation Service may notify a warning, extend the period of supervision and conditional release, notify or change special provisions on what is to apply during supervision or notify conditions on the obligation to keep contact with the probation officer and the support person.

If such a measure is not considered sufficient, the Prison and Probation Service may declare the conditional release forfeit, although at most for fifteen days on each occasion. If the misconduct consists of new crimes, the court shall in the first place decide whether the conditional release is to be forfeit under the provisions of section 34 of the Penal Code.

If more intrusive measures are required during probation, the Prison and Probation Service shall request that the prosecutor institute proceedings to change probation into another sanction.

The existing possibility of detaining the sentenced person shall remain. The Prison and Probation Service shall take over the powers of the probation committees to make such decisions.

Decisions and appeals

Starting points

Under the current prison treatment legislation, the sentenced person has extensive possibilities to request decisions in individual issues and to appeal against the decisions. There are not only several different decision-making and review instances but also superior bodies to the same court of first instance. This leads to a system that is hard to overview, which is not least to the detriment of the person wishing to appeal against a particular decision. The starting point for the Commission is that the system of decision-making and appeal within the Prison and Probation Service is to be simplified and made more uniform at the same time as guaranteeing the legal security of the sentence person.

The Commission's recommendation on enforcement better adapted to the individual means that the Prison and Probation Service must make many assessments. A system of this kind requires legal security guarantees to avoid the risk of injustices and arbitrariness. One such guarantee is that the sentenced person is able to appeal against a decision that is negative for him or her. However, there are other ways to safeguard legal security. The circumstance that decisions are made at a suitable level by persons with sufficient knowledge and competence may be seen as a guarantee for legal security as well as the opportunities for review of decisions. A well-functioning supervision of the application of the rules and a good insight into the activity also reinforce legal security. The Commission wishes to underline that it is important that there is an effective supervisory organisation at any rate within the Prison and Probation Service and that this includes representatives for the public.

Decisions are to be made by the Prison and Probation Service

The Commission recommends that the Prison and Probation Service shall, in principle, make all decisions concerning enforcement of a sanction administered by the Prison and Probation Service. In the view of the Commission, an arrangement of this kind provides good opportunities to create a simpler and more uniform process of decision-making than previously. It is also the Prison and Probation Service that is best informed about the sentenced person and on the current circumstances. Making the decisions there is therefore a prerequisite for an effective and appropriate planning of enforcement.

Appeals

With respect to opportunities to appeal against decisions, the Commission has had the starting point that it shall be possible to appeal against decisions that appear as particularly intrusive or restrictive compared with what can normally be considered to follow from the sentence imposed. It shall not be possible to appeal against other decisions, unless it otherwise follows from the European Convention. It shall be explicitly stated in the law which decisions may not be appealed against. The Commission also recommends that the opportunity of appealing against “norm” decisions, i.e. decisions that do not relate to particular cases and which are appealed against to the Government, shall be abolished.

With regard to the issue of which or which bodies are to consider appeals from decisions by the Prison and Probation Service, the Commission consider that it cannot be considered to be an appropriate solution and probably not either in compliance with the Convention to allow the probation committees or the National Prison and Probation Service to be the final instance for decisions, which, according to the Convention, are to be considered by a court. A general court of law or a public administrative court must accordingly be the final body for at any rate some decisions by the Prison and Probation Service.

Already under the current legislation, the general administrative courts consider many prison and probation decisions. The Commission consider that it appears directly inappropriate to allow the general courts to consider these decisions. However,

there are no strong reasons that speak against a general administrative court also considering prison and probation decisions that are now considered by general courts. It is accordingly possible to achieve a uniform system only if appeals from the Prison and Probation Service's decisions in enforcement issues are considered by the administrative courts. The Commission finds therefore that the general administrative courts should be the final instance for the enforcement decisions of the Prison and Probation Services.

With regard to the probation committees and the Prison and Probation Service, the Commission considers that the committees have per se performed well and provide scope for good insight into the work of the Prison and Probation Service. The Commission has, however, recommended that the decisions made today by the probation committees as first instance shall instead be notified by the Prison and Probation Service. This will entail a large change for the committees. Even if they were to consider the same kind of cases to a great extent, it will be a matter of reviewing decisions of the Prison and Probation Service. In the view of the Commission, it is not so appropriate for appeal to be considered by an agency that is not freestanding in relation to the body that made the decision even if there is subsequent possibility of appeal to a court. Of greater importance is, however, the requirement for swift court consideration of issues relating to deprivation of liberty that follows from the European Convention. If the probation committee were to consider the decisions of the Prison and Probation Service on detention, this would entail a delay in consideration by a court. A delay of this kind cannot be considered acceptable. With regard to the Prison and Probation Service, it should further be taken into consideration that, according to the Commission's recommendations, there will be fewer cases for the for the National Paroles Board to consider. The Commission has also found that the National Paroles Board cannot be the final instance for decision where court considerations required.

The Commission does not either consider justified the cost of the necessary changes of the organisation of the committees would require. The need for insight into the activity of the Prison and Probation Service can furthermore be met by lay jurors taking part in the decision-making of the administrative courts and by special supervision measures within the Prison and Probation Service. A uniform and fast decision-making system with good opportunities

to clear practice will only be possible to implement if the decisions of the Prison and Probation Services can be appealed against to an administrative court. The Commission therefore finds that the probation committees and the National Paroles Board shall be abolished.

Rules on handling cases

With regard to the handling of prison and penal administration cases, special rules shall guarantee swift consideration of the case that entail specially intrusive measures and which entail deprivation of liberty.

To retain the insight into the activity of the Prison and Probation Service that the probation committees and the National Parole Board have entailed, the lay jurors shall serve in the court when considering, among other things,, conditional release, forfeiture of conditional release and termination of certain measures to facilitate reintegration into society.

The Commission also recommends that the sentenced person shall be entitled to a public counsel in the cases where this entitlement exists today and in connection with consideration of conditional release. Furthermore, the sentenced person shall be entitled to oral proceedings in the most intrusive measures.

As a main rule, leave to appeal shall be required for consideration of prison and probation administrative cases at the administrative court of appeal. However the Commission considers that it should be possible to appeal to the administrative court of appeal without such leave to appeal against decisions that a prisoner shall not be conditionally released after two-thirds of the sentence and decisions on forfeiture of conditional release.

According to the Commission's regulations, appeal against the decisions of the Prison and Probation Services shall as a rule be made to the county administrative court within whose district the prison, detention prison or probation office is located where the sentenced person was first registered when the first decision was made in the case.

Special rules

There are two exceptions from the uniform decision and court arrangements recommended by the Commission. One is the issue of detention that shall be considered by a general court of law and not by an administrative court when the prosecutor initiates proceedings for cancellation of probation. The other is that the ability of the Government to make and review decisions on contact with the outside world and stays outside the prison for certain categories of prisoners, taking into consideration the safety of the realm and similar matters, shall remain unchanged.

Financial consequences and coming into effect

In the assessment of the Commission, the recommendations taken as a whole will not entail any increase or decrease of the public expenditure. It is expected that the provisions can come into force on 1 April 2007.

Författningsförslag

Förslag till kriminalvårdslag (2006:000)

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Lagens innehåll m.m.

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av

1. fängelsestraff,
2. skyddstillsyn, och
3. samhällstjänst.

2 § Kriminalvården ansvarar för verkställigheten.

Kriminalvården skall under verkställigheten vidta åtgärder för att förebygga att den dömda begår nya brott.

Kontroll- och tvångsåtgärder får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga skall de användas.

3 § Kriminalvården skall samverka med andra myndigheter och organisationer för att underlätta den dömdes anpassning till samhället.

Andra myndigheter skall ge Kriminalvården stöd i dess arbete.

4 § Den dömda skall behandlas med aktning för hans eller hennes människovärde och bemötas med förståelse för de särskilda svårigheter som kan vara förenade med verkställigheten.

Den dömda skall visa hänsyn mot Kriminalvårdens personal och andra personer som han eller hon kommer i kontakt med under verkställigheten.

5 § Kriminalvården skall, i samråd med den dömd, fastställa en verkställighetsplan för denne. Planen skall omprövas regelbundet och när det annars finns anledning till det.

Planen skall grundas på en utredning om den dömdes behov av stöd och kontroll och om vilka åtgärder som kan sättas in under verkställigheten för att minska risken för att han eller hon begår nya brott. Hänsyn skall tas till brottsoffer och andra som berörs av verkställigheten.

Den dömd skall följa verkställighetsplanen och även i övrigt rätta sig efter de regler som gäller för verkställigheten.

6 § Den som avtjänar fängelsestraff skall vara inskriven i en anstalt om inte Kriminalvården med stöd av 2 kap. 1 § beslutar att den dömd får avtjäna straffet utanför anstalt genom intensivövervakning med elektronisk kontroll (korttidsboja) eller om den dömd friges villkorligt enligt 4 kap. 16 §.

Den som är inskriven i en anstalt skall vara intagen i anstalt om inte Kriminalvården beslutar att han eller hon skall få vistas utanför anstalt enligt 4 kap. 1 § första stycket 3–6.

Den som är intagen i anstalt kan få särskilt tillstånd att vistas tillfälligt utanför anstalt i de fall som anges i 3 kap. 71–72 §§ och 4 kap. 1 § första stycket 1–2.

7 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om anstalter.

8 § Bestämmelser om när fängelsestraff får verkställas och hur tiden för verkställigheten skall beräknas finns i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

9 § Om det följer av särskilda bestämmelser får en kriminalvårdspåföljd, som har meddelats av en svensk domstol eller myndighet, verkställas i ett annat land.

10 § Om en utländsk domstol eller myndighet har meddelat en påföljd som motsvarar fängelsestraff, skyddstillsyn eller samhällstjänst får den verkställas enligt denna lag om det följer av särskilda bestämmelser.

11 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag.

2 kap. Verkställighet av fängelsestraff utanför anstalt genom korttidsboja

1 § Verkställighet utanför anstalt genom korttidsboja får beviljas den som skall avtjäna fängelsestraff i högst sex månader om inte

1. fängelsestraffet har utdömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken,
2. den dömda är häktad eller intagen i anstalt av någon annan anledning än för att avtjäna det straff som ansökan avser,
3. den dömda tidigare har avtjänat fängelsestraff enligt bestämmelserna i detta kapitel och det inte därefter förflutit minst tre år utan att han eller hon har begått brott som föranlett strängare straff än böter,
4. risk finns för att den dömda kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig, eller
5. det annars finns särskilda skäl som talar mot verkställighet utanför anstalt.

Verkställighet enligt första stycket får beviljas endast om den dömda har tillgång till bostad och sysselsättning.

2 § Den dömda får inte vistas utanför bostaden annat än på de tider och för de ändamål som anges i verkställighetsplanen.

Efterlevnaden av förbudet skall kontrolleras med elektroniska hjälpmedel.

3 § Den dömda skall avhålla sig från alkohol och andra beroendeframkallande medel, sådana medel som avses i 1 § lagen om (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel samt sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Den dömda är skyldig att på begäran lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av medel eller varor som avses i första stycket. Elektroniska hjälpmedel får användas vid kontrollen.

4 § Utöver de villkor som anges i verkställighetsplanen får Kriminalvården meddela sådana särskilda villkor om vård och behandling samt deltagande i särskilt anordnad verksamhet, som med hänsyn till den dömdes förhållanden framstår som lämpliga.

5 § Den dömda skall betala en avgift, om det är motiverat med hänsyn till hans eller hennes inkomster.

Avgiften uppgår till femtio kronor per dag som verkställigheten skall pågå, dock högst sextusen kronor. Beloppet skall betalas i förskott och tillföras brottsofferfonden. Om det finns särskilda skäl får det beslutas att avgiften skall betalas senare.

6 § Kriminalvården skall utöva tillsyn över den dömda och fortlöpande hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden.

Vid behov kan en eller flera personer förordnas att medverka vid tillsynen.

7 § Bestämmelserna i 4 kap. 16–20 §§ om villkorlig frigivning skall tillämpas på motsvarande sätt vid verkställighet enligt detta kapitel.

8 § Om det inte längre finns förutsättningar att avtjäna straffet genom korttidsboja skall beslutet om detta upphävas. Detsamma gäller om den dömda inte följer sina skyldigheter enligt 2–4 §§ eller om han eller hon själv begär det.

9 § Uppkommer fråga om att upphäva ett beslut om korttidsboja enligt 1 § får det bestämmas att beslutet tills vidare inte skall gälla.

10 § Om det har bestämts att beslutet skall upphävas eller tills vidare inte skall gälla skall den dömda, om verkställigheten inletts, omedelbart föras till en anstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet.

3 kap. Verkställighet av fängelsestraff som intagen i anstalt

Placering

1 § En intagen skall vara placerad under så fria förhållanden som med hänsyn till ordning och säkerhet är möjligt.

En intagen skall placeras på en plats med särskilt hög grad av säkerhet om det är nödvändigt för att förhindra att han eller hon fritas, rymmer eller fortsätter med brottslig verksamhet av allvarligt slag under verkställigheten. Beslut om placering på plats med särskilt hög grad av säkerhet skall omprövas varje månad.

2 § Vid beslut om placering skall i den mån det är möjligt hänsyn tas till den intagnes behov av

1. viss sysselsättning eller behandling,
2. en lämplig frigivningsplanering, och
3. närhet till hemorten.

3 § Den som inte fyllt arton år får inte placeras tillsammans med intagna över arton år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa. Den intagne skall placeras åtskild från intagna, som kan ha en negativ inverkan på hans eller hennes möjlighet att anpassa sig till samhället.

Den som har fyllt arton men inte tjuogoett år skall placeras åtskild från intagna, som kan ha en negativ inverkan på den intagnes möjlighet att anpassa sig till samhället. Undantag får göras om det finns särskilda skäl för det.

Den som inte har fyllt tjuogoett år bör i den mån det är möjligt placeras i en anstalt med särskild verksamhet för yngre intagna.

4 § En kvinna får inte utan att hon samtycker till det placeras tillsammans med män.

5 § En intagen får ha sitt spädbarn hos sig, om det är förenligt med barnets bästa. Innan tillstånd ges skall socialtjänsten höras.

Förmånssystem

6 § Under anstaltsvistelsen tillämpas ett förmånssystem.

I början av verkställigheten skall den intagne få del av ett grundutbud av förmåner (grundnivån). En intagen som uppfyller de krav som anges i 1 kap. 5 § tredje stycket får tilldelas särskilda förmåner genom uppflyttning till en förhöjd nivå i förmånssystemet.

Om en intagen som befinner sig på en förhöjd nivå inte längre uppfyller de krav som ställs på honom eller henne skall den intagne flyttas ned till grundnivån.

7 § Av verkställighetsplanen skall det framgå på vilken nivå i förmånssystemet den intagne befinner sig och vilka krav som skall vara uppfyllda för att han eller hon skall kunna flyttas till en högre nivå.

Frågor om upp- eller nedflyttning enligt 6 § andra och tredje styckena skall prövas i samband med omprövning av verkställighetsplanen. Frågan om uppflyttning från grundnivån skall dock prövas minst varannan månad.

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om hur många nivåer det skall finnas på varje anstalt och vilka förmåner som generellt får tilldelas intagna på en viss nivå.

Sysselsättning

9 § En intagen skall ges möjlighet till lämplig sysselsättning i form av arbete, utbildning eller annan verksamhet som underlättar hans eller hennes anpassning till samhället och även i övrigt minskar risken för att han eller hon fortsätter att begå brott.

Ersättning

10 § En intagen skall få ersättning från Kriminalvården om han eller hon utfört anvisad sysselsättning.

Viss ersättning skall betalas till en intagen som är helt eller delvis oförmögen att delta i sysselsättning och till en intagen som inte kan ges sysselsättning. Ersättning skall inte betalas om det är den intagne själv som orsakat att han eller hon inte kan delta i sysselsättningen.

Den intagne skall få ersättning från Kriminalvården endast i den mån han eller hon inte får motsvarande ersättning på annat sätt.

11 § Har en intagen uppsåtligen förstört egendom som tillhör Kriminalvården får av den ersättning som avses i 10 § hållas inne ett belopp som motsvarar vad det kostar att ersätta egendomen.

12 § Vid verkställighetens början skall Kriminalvården besluta vilket belopp som skall hållas inne av ersättning som avses i 10 § för att betala kostnaderna för sådan hemresa som avses i 9 kap. 1 § utlänningslagen (1989:529).

Om resan inte genomförts inom ett år från villkorlig frigivning eller utvisningsbeslutet dessförinnan upphävts skall det innehållna

beloppet återbetalas till den dömda. Om resan genomförts och det som innehållits överskrider den faktiska kostnaden för resan gäller detta även det överskjutande beloppet. Räkna skall betalas på återbetalat belopp enligt 6 § räntelagen (1975:635) från den dag då beloppet innehölls till dess betalning sker.

13 § Ersättning som avses i 10 § får inte utmätas.

Vid tillämpning av 11 och 12 §§ skall den intagne förbehållas ett belopp för egen del motsvarande tre fjärdedelar av den vid varje tillfälle utbetalade ersättningen enligt 10 §.

Fritid

14 § En intagen skall ges tillfälle att vistas utomhus minst en timme varje dag om det inte finns synnerliga skäl mot detta.

En intagen skall ges tillfälle att utöva sin religion eller livsåskådning i den utsträckning det är möjligt med hänsyn till ordning och säkerhet.

Under förutsättning att det är lämpligt med hänsyn främst till ordning, säkerhet och den intagnes behov av behandling skall han eller hon också ges tillfälle att följa vad som händer i omvärlden och delta i lämplig fritidssysselsättning.

Gemensamhet med andra intagna

15 § En intagen som deltar i sysselsättning skall vistas tillsammans med andra intagna i den utsträckning det är möjligt med hänsyn till sysselsättningens art, den intagnes behov av behandling samt ordning och säkerhet i anstalten.

16 § På fritiden skall en intagen få möjlighet att vistas tillsammans med andra intagna i den utsträckning han eller hon önskar det och i den utsträckning det är möjligt med hänsyn till den intagnes behov av behandling samt ordning och säkerhet i anstalten.

17 § En intagen som på grund av sjukdom eller av annan jämförbar anledning inte kan delta i sysselsättning skall under de förutsättningar som anges i 16 § och om det kan anses lämpligt ges

möjlighet att vistas tillsammans med andra intagna i den utsträckning han eller hon önskar det.

18 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om gemensamhet enligt 15–17 §§ för en viss eller vissa grupper intagna.

Avskiljande från gemensamheten med andra intagna

Kortvariga avskiljanden

19 § En eller flera intagna får hållas helt eller delvis avskilda från andra intagna

1. i anslutning till nattvilan,
2. om det är nödvändigt för att upprätthålla ordning och säkerhet i anstalten, eller
3. om det är nödvändigt för att genomföra en kroppsbesiktning.

Ett avskiljande enligt första stycket 2 och 3 får endast vara tillfälligt.

20 § En intagen som vägrar att delta i anvisad sysselsättning får avskiljas helt eller delvis från gemensamheten med andra intagna under den tid sysselsättningen skulle ha pågått.

21 § Under utredningen av frågor om utdelande av varning, nedflyttning i förmånssystemet eller om uppskjuten villkorlig frigivning får en intagen tillfälligt avskiljas från gemensamheten med andra intagna i den utsträckning det är nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras. Åtgärden får inte pågå under längre tid än fyra dygn.

Långvariga avskiljanden

22 § Om den intagne begär det får han eller hon avskiljas helt eller delvis från gemensamheten med andra intagna. Det gäller dock inte om det finns särskilda skäl mot det.

23 § En intagen får avskiljas helt eller delvis från gemensamheten med andra intagna, om det är nödvändigt

1. med hänsyn till rikets säkerhet,

2. med hänsyn till det hot som finns mot den intagnes eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa,
3. för att förhindra att den intagne rymmer eller fritas,
4. för att förhindra att den intagne fortsätter med brottslig verksamhet av allvarligt slag, eller
5. för att förhindra att den intagne på annat sätt allvarligt stör ordningen i anstalten.

En intagen får avskiljas med stöd av första stycket 5 endast om det inte är tillräckligt att den intagne avskiljs tillfälligt.

Gemensamma bestämmelser

24 § Ett beslut att avskilja en intagen från gemensamheten med andra intagna skall omprövas så ofta det finns anledning till det. Beslutet skall omprövas med högst tio dagars mellanrum om den intagne helt avskilts från gemensamheten med andra intagna och med högst en månads mellanrum om den intagne endast delvis avskilts från gemensamheten med andra intagna.

25 § En intagen som avskiljs på grund av att han eller hon uppträder våldsamt skall undersökas av läkare så snart som möjligt. En intagen som är avskild från gemensamheten med andra intagna skall alltid undersökas av en läkare så snart det behövs med hänsyn till den intagnes hälsotillstånd och i vart fall en gång i månaden.

26 § En intagen får i samband med ett avskiljande beläggas med fängsel om det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa.

Om ett avskiljande inte kan verkställas i anstalt får den intagne placeras i häkte i högst fyra dygn om det är fråga om avskiljande enligt 21 § och i andra fall i högst två dygn.

27 § Bestämmelser om begränsningar i kontakten med omvärlden finns i 33–41 §§.

Överläggning i frågor av gemensamt intresse för intagna

28 § De intagna skall med de begränsningar som följer av gällande bestämmelser och avtal för verksamheten inom Kriminalvården ges möjlighet att i lämplig ordning överlägga med ledningen för anstalten i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna.

Intagna skall om det är möjligt med hänsyn till ordning och säkerhet ges tillfälle att sammanträffa med varandra för överläggning av frågor som avses i första stycket. En intagen som är avskild från gemenskapen med andra intagna får endast delta i sådan överläggning om det är möjligt med hänsyn till syftet med avskiljandet.

Betalningsmedel och tillhörigheter m.m.

29 § En intagen får i anstalt inneha endast de betalningsmedel som Kriminalvården tillhandahåller och högst det belopp som Kriminalvården bestämmer.

I anstalt får en intagen endast ha tillgång till sådan ersättning som avses i 10 § eller ersättning som han eller hon på annat sätt uppburit genom att delta i anvisad sysselsättning. Kriminalvården får tillåta en intagen att inneha viss del av ersättning som utbetalas från statlig myndighet eller från arbetslöshetskassa som avses i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor. En intagen som uppbär ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller lagen (1998:702) om garantipension får ha tillgång till viss del av sin pension.

30 § En intagen får inte i anstalt disponera annan egendom än sådan som tillhandahålls av Kriminalvården. En intagen får dock inneha privat egendom av enkelt slag om det inte finns risk för att egendomen äventyrar ordningen eller säkerheten i anstalten eller syftet med den behandling som den intagne genomgår.

31 § Överlåtelse av egendom och andra ekonomiska transaktioner mellan intagna får inte förekomma i anstalt. Undantag kan göras om det finns synnerliga skäl för att utföra en sådan transaktion.

32 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om vilken egendom som generellt får eller inte får innehas i anstalt av en viss eller vissa grupper intagna.

En intagens kontakt med omvärlden

33 § En intagen får ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt.

En intagen får inte ta emot besök som

1. kan innebära en risk med hänsyn till ordning eller säkerhet i anstalten,
2. kan motverka den intagnes anpassning i samhället, eller
3. annars kan vara till skada för den intagne eller någon annan.

34 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet får ett besök kontrolleras. Ett besök kontrolleras genom att personal är närvarande vid besöket eller genom användande av ett besöksrum som är så utformat att det omöjliggör överlämnande av föremål.

Ett besök får kontrolleras genom användande av ett besöksrum som avses i första stycket endast om det av säkerhetsskäl inte är tillräckligt att personal är närvarande vid besöket eller om den intagne begär det.

En besökare får låsas in under besöket om besökaren medger det.

35 § Besök av en advokat eller en biträdande jurist på advokatbyrå som biträder den intagne i en rättslig angelägenhet skall kontrolleras endast om biträdet eller den intagne begär det.

36 § En intagen får lämna och ta emot telefonsamtal eller andra elektroniska meddelanden endast genom att använda den utrustning för elektronisk kommunikation som tillhandahålls av Kriminalvården.

Den intagne får inte lämna eller ta emot sådana meddelanden, om det

1. kan innebära en risk med hänsyn till ordning eller säkerhet i anstalten,
2. kan motverka den intagnes anpassning i samhället, eller
3. annars kan vara till skada för den intagne eller någon annan.

37 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet skall ett telefonsamtal eller ett annat elektroniskt meddelande kontrolleras.

Den intagne och mottagaren av meddelandet skall informeras om kontrollen.

Första stycket gäller inte elektroniska meddelanden mellan en intagen och en advokat eller en biträdande jurist vid advokatbyrå som biträder den intagne i en rättslig angelägenhet.

38 § Brev till eller från den som är intagen i anstalt får, om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet, granskas för att undersöka om det innehåller något otillåtet föremål eller något meddelande om brottslig verksamhet, rymning eller annat liknande förfarande.

Brev mellan en intagen och en advokat, en svensk myndighet eller ett internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda skall vidarebefordras utan granskning. Om det finns anledning att anta att uppgiften om avsändare är oriktig får brevet granskas i syfte att utreda vem avsändaren är.

39 § Brev som granskats får hållas kvar, om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet. Om det inte finns särskilda skäl mot det skall den intagne genast underrättas om kvarhållandet. Gäller det ett ankommande brev skall den intagne i den utsträckning det är lämpligt få information om innehållet i det.

Ett kvarhållet brev skall, om inte särskilda skäl talar mot det, lämnas ut till den intagne så snart det kan ske och senast när den intagne villkorligt frigges, om det inte finns särskilda skäl mot det.

40 § När ett brev som skall granskas öppnas bör den intagne vara närvarande om det lämpligen kan ske.

41 § Bestämmelserna i 38–40 §§ gäller även annan försändelse än brev och annat skriftligt meddelande än brev om meddelandet inte är sådant som avses i 36 §.

42 § Kopior och översättningar av meddelanden som granskats enligt 38 § och upptagningar eller uppteckningar som gjorts vid kontroll enligt 34 och 37 §§ skall förstöras så snart de inte längre behövs.

Kriminalvården får använda uppgifter som framkommit vid granskning och kontroll enligt 34, 37 och 38 §§ i det säkerhets- och brottsförebyggande arbetet.

43 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om i vilken omfattning en viss eller vissa grupper intagna generellt skall ha möjlighet till kontakter med omvärlden och om dessa kontakter generellt skall vara kontrollerade för denna eller dessa grupper intagna.

44 § Regeringen får när det gäller en viss intagen besluta om undantag från bestämmelserna i 33–41 §§ om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att den intagne under verkställigheten i anstalt medverkar till terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Kontroll av intagna

45 § Den som är intagen i anstalt skall kontrolleras i den utsträckning det är nödvändigt för att upprätthålla ordning och säkerhet. Särskilt hög kontroll skall utövas över en sådan intagen som avses i 1 § andra stycket.

Kriminalvården får undersöka samtliga utrymmen i en anstalt och all egendom som påträffas i anstalten.

46 § En intagen får fotograferas när han eller hon anländer till anstalten. Om den som har fotograferats förändras till utseendet efter fotograferingen eller om det annars finns särskild anledning till det, får ett nytt fotografi tas.

Ett fotografi av en intagen skall förstöras när det inte längre behövs och senast när straffet är helt verkställt.

47 § En intagen skall kroppsvisiteras för eftersökande av otillåtna föremål när han eller hon anländer till anstalten om det inte är uppenbart obehövligt.

En intagen får även kroppsvisiteras för eftersökande av otillåtna föremål när

1. det finns anledning att anta att ett sådant föremål skall anträffas på honom eller henne,
2. han eller hon återkommer efter en vistelse utanför anstalten,

3. han eller hon skall ta emot eller har haft ett okontrollerat besök, eller

4. det sker i en stickprovskontroll eller i anslutning till en större undersökning som av säkerhetsskäl görs av ett utrymme inom anstalten och den intagne har eller har haft särskild anknytning till utrymmet.

48 § En intagen får kroppsvisiteras om det är nödvändigt av säkerhetsskäl och undersökningen endast syftar till att söka efter vapen eller andra farliga föremål.

49 § En intagen får under de förutsättningar som anges i andra och tredje stycket föreläggas att lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av beroendeframkallande medel eller något sådant dopningsmedel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Detta gäller dock inte om det finns medicinska eller liknande skäl mot sådan provtagning.

Prov som avses i första stycket får tas

1. när den intagne anländer till anstalten,
2. som villkor för uppflyttning till en förhöjd nivå i förmånssystemet,
3. när den intagne kan antas vara påverkad av sådant medel som avses i första stycket,
4. inför eller efter en vistelse utanför anstalten,
5. inför eller efter ett okontrollerat besök, eller
6. om det sker i en stickprovskontroll.

50 § En intagen får i andra fall än som avses i 49 § kroppsbesiktigas under de förutsättningar som anges i 47 §. När det finns anledning att anta att ett otillåtet föremål skall anträffas på den intagne får såväl ytlig som annan kroppsbesiktning ske. I andra situationer får annan kroppsbesiktning än ytlig kroppsbesiktning ske endast om det ur ordnings- eller säkerhetssynpunkt är otillräckligt med ytlig kroppsbesiktning.

51 § Vid sådan undersökning som avses i 47–50 §§ skall all den hänsyn som omständigheterna medger visas. Om det är möjligt skall undersökningen utföras i närvaro av ett vittne.

En kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning av en kvinna får inte utföras eller bevittnas av annan än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Följande åtgärder får emellertid utföras och bevittnas av en man som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska:

1. kroppsvisitation som avses i 48 §,
2. kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en person bär med sig undersöks,
3. kroppsvisitation med metalldetektor eller liknande anordning, eller
4. kroppsbesiktning som enbart innebär att blodprov eller alkoholutandningsprov tas.

52 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om hur en viss eller vissa grupper intagna skall kontrolleras enligt 45–50 §§ och i vilken omfattning sådan kontroll får ske.

Kontroll av besökare m.m.

53 § Om det behövs för att kunna bedöma om en intagen skall få ta emot besök eller om ett besök skall kontrolleras skall det före besöket undersökas om besökaren har dömts eller är misstänkt för brott. I den utsträckning det behövs skall upplysningar också inhämtas om besökarens personliga förhållanden i övrigt.

Besök får, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten, villkoras av att besökaren legitimerar sig eller genomgår kroppsvisitation eller yttlig kroppsbesiktning.

54 § Den som tar emot ett elektronisk meddelande från en intagen får kontrolleras på det sätt som framgår i 53 § första stycket.

55 § Om det är nödvändigt för att upprätthålla ordningen och säkerheten vid en anstalt får Kriminalvården besluta att samtliga personer som passerar in i anstalten skall kroppsvisiteras (allmän inpasseringskontroll). Syftet med allmän inpasseringskontroll skall vara att söka efter otillåtna föremål. Skriftliga meddelanden får inte granskas.

Beslut om allmän inpasseringskontroll gäller tills vidare eller för viss tid.

56 § Om det är nödvändigt för att upprätthålla ordning och säkerhet får ett fordon och de föremål som finns i fordonet undersökas i anslutning till att fordonet passerar in i eller ut ur en anstalt. Syftet skall vara att söka efter otillåtna föremål eller personer som utan tillåtelse från anstalten passerar in i eller ut ur anstalten. Skriftliga meddelanden får inte granskas.

57 § Kriminalvården får använda de uppgifter som framkommer vid undersökning enligt 53–56 §§ i det säkerhets- och återfallsförebyggande arbetet.

58 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om hur kontrollen enligt 53–54 och 56 §§ generellt skall utformas och i vilken omfattning sådan kontroll skall ske.

Omhändertagande m.m. av egendom i anstalt

59 § Kriminalvården får förvara egendom som är avsedd att användas av den intagne vid vistelse utanför anstalten enligt i 71–72 §§ och 4 kap. 1 § första stycket 1–2 och får tillfälligt förvara egendom som den intagne får inneha på en högre nivå i förmånsystemet.

60 § Egendom som en intagen har lämnat kvar får säljas när tre månader har gått från det att den intagne lämnat anstalten. Egendom vars värde kan antas understiga två och en halv procent av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller som inte kan vårdas utan risk för att den förstörs får efter samma tid förstöras.

En intagen skall vid verkställighetens början informeras om Kriminalvårdens rätt att sälja eller förstöra egendom.

61 § Egendom som anträffas i anstalt och som inte får innehas av intagna skall förklaras förverkad om det inte är uppenbart oskäligt.

Förverkande får endast ske om förverkande inte sker på grund av bestämmelse i annan lag.

62 § Egendom som är förverkad enligt 61 § skall förstöras om dess värde är ringa eller egendomen är olämplig att sälja. I andra fall skall egendomen säljas.

Intäkter vid försäljning av förverkad egendom tillfaller staten.

63 § Egendom, som avses i 61 §, får säljas eller förstöras innan beslutet om förverkande vunnit laga kraft om egendomen inte kan vårdas utan risk för att den förstörs eller det annars finns särskilda skäl för det.

64 § Om egendom som sålts eller förstörts inte förverkas har ägaren eller annan rättsinnehavare rätt till ersättning. För egendom som sålts lämnas dock inte ersättning med högre belopp än vad som kommit in vid försäljningen. Om egendomen har förstörts lämnas ersättning med skäligt belopp.

Ersättning betalas ut av länsstyrelsen på begäran av Kriminalvården.

65 § Egendom som anträffas i anstalt får omhändertas av Kriminalvården i avvaktan på beslut i frågan om förverkande enligt 61 § eller enligt bestämmelse i annan lag. Omhändertagandet gäller även om egendomen tas i beslag. Omhändertagen egendom skall överlämnas till Kriminalvården om beslaget hävs.

66 § Beslutet om förverkande skall delges genom anslag i den anstalt där egendomen påträffats. En underrättelse skall skickas till den som påstår sig var drabbad av ett förverkande.

Varning

67 § Om en intagen är misskötsam får han eller hon tilldelas en varning.

Straff

68 § Den som olovligen till en intagen överlämnar eller försöker överlämna vapen eller annat som den intagne kan skada sig själv eller annan med döms till böter eller fängelse i högst ett år om inte gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken.

Den som till en intagen lämnar alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel eller sådan injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen eller som annars hjälper en intagen att komma åt sådana berusningsmedel eller föremål döms till böter eller fängelse i högst sex månader om inte gärningen är belagd med strängare straff i annan lag.

Inställelse vid domstol och myndighet

69 § Kriminalvården skall inställa en intagen vid domstol som begärt det. Begär myndighet att en intagen skall inställas inför denna prövar Kriminalvården om det skall få ske.

I anslutning till inställelsen får den intagne tillfälligt placeras i häkte.

Transport

70 § Vid transport av den intagne skall den intagne ställas under nödvändig bevakning. I samband med transport och vistelse utanför anstalt enligt 71–72 §§ får den intagne beläggas med fängsel, om det behövs med hänsyn till säkerheten.

Kan transporten medföra skada för den intagnes hälsa, skall läkares medgivande till transporten inhämtas.

Vistelse utanför anstalt av särskilt ömmande skäl m.m.

71 § Den intagne kan ges tillstånd att tillfälligt få vistas utanför anstalten för att begränsa allvarliga skadeverkningar av ett långvarigt fängelsestraff eller om det finns särskilt ömmande skäl.

För vistelsen utanför anstalt skall de villkor ställas som är nödvändiga. Kriminalvården skall kontrollera att den intagne följer villkoren. Om det behövs med hänsyn till säkerheten skall den intagne stå under bevakning.

Särskild vård m.m.

72 § Om en intagen behöver hälso- och sjukvård, skall han eller hon vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Kan den intagne inte undersökas eller behandlas på ett lämpligt sätt inom anstalten bör den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, får den intagne föras över till allmänt sjukhus.

När det gäller behandlingen av en intagen, som har förts över till en sådan sjukvårdsinrättning som avses i 6 § första stycket andra meningen lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård för frivillig psykiatrisk vård tillämpas föreskrifterna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård samt bestämmelserna i 8 § andra och tredje styckena lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård om befogenhet för Kriminalvården och regeringen att besluta om särskilda restriktioner beträffande en viss intagen.

Om det behövs med hänsyn till säkerheten skall villkor ställas för vistelsen utanför anstalt och den dömda stå under bevakning.

Bevakningsföretag

73 § Kriminalvården får förordna en väktare i ett auktoriserat bevakningsföretag att inom ramen för sin anställning där utföra vissa bevakningsuppdrag, när en intagen skall vistas utanför anstalten. Om det finns särskilda skäl får förordnandet även avse vissa bevakningsuppgifter inom anstalten. I förordnandet skall uppdragets art och omfattning anges. Förordnandet får återkallas.

Väktaren får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han eller hon på grund av sitt uppdrag har fått veta om enskilds personliga förhållanden eller förhållanden av betydelse för rikets säkerhet eller för beivrandet av brott. I det allmänna verksamheten tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

4 kap. Utslussning

1 § Som ett led i utslussningen till ett samhällsanpassat liv i frihet kan den intagne få vistas utanför anstalten genom

1. permission enligt 8 §,
2. frigång enligt 10 §,
3. utökad frigång enligt 11 §,
4. vistelse i hem för vård och boende (vårdvistelse) enligt 12 §,

5. vistelse i ett av Kriminalvården kontrollerat boende (halvvägshus) enligt 13 §, och

6. intensivövervakning med elektronisk kontroll (frigivningsboja) enligt 15 §.

Vistelse utanför anstalt enligt första stycket 2–6 skall planeras så att den kan pågå fram till den dag villkorlig frigivning beviljas.

2 § Frågor om tillstånd till vistelse utanför anstalt enligt 1 § skall, om inte annat följer av 9 §, prövas i samband med att verkställighetsplanen fastställs eller omprövas.

3 § I beslut enligt 1 § skall anges de villkor som behövs för att syftet med vistelsen utanför anstalt skall kunna uppnås och göra det möjligt för Kriminalvården att utöva nödvändig kontroll. Kriminalvården skall kontrollera att den dömde följer villkoren.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om villkoren för permission för en viss eller vissa grupper intagna.

4 § Bestämmelserna i 3 kap. 10–13 §§ skall tillämpas även beträffande frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägshus och frigivningsboja.

5 § Finns det inte längre förutsättningar för vistelse utanför anstalt enligt 1 § skall beslutet upphävas. Detsamma gäller om den dömde inte följer verkställighetsplanen, inte rättar sig efter de villkor och övriga regler som gäller för vistelsen utanför anstalt eller själv begär det.

6 § Har fråga uppkommit om att upphäva ett beslut enligt 5 § får bestämmas att beslutet inte skall gälla till dess frågan har avgjorts genom beslut som har vunnit laga kraft.

7 § Om ett beslut upphävs eller inte längre skall gälla enligt 5–6 §§ skall den dömde omedelbart föras till en anstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet.

Permission

8 § En intagen får, utöver vad som följer av 3 kap 71 §, beviljas tillstånd att tillfälligt vistas utanför anstalten (permission) under en kortare tid vid något eller några få tillfällen per månad om

1. den intagne befinner sig på en förhöjd nivå i förmånssystemet,
2. minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats eller särskilda skäl finns, och
3. det inte finns påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Avtjänar den intagne fängelsestraff om minst 18 år eller på livstid får permission beviljas först sedan fyra år och sex månader av strafftiden har avtjänats eller särskilda skäl finns.

Om det behövs skall den intagne vara ställd under bevakning. Permission för vistelse utomlands får beviljas endast om det finns det synnerliga skäl.

9 § Beslut om beviljande av permission skall fattas senast fjorton dagar före permissionstillfället. Om särskilda skäl finns får beslut fattas senare.

Frigång

10 § En intagen får beviljas frigång för att dagtid utföra arbete, delta i undervisning eller utbildning, få behandling eller delta i annan godkänd verksamhet om

1. den intagne befinner sig på förhöjd nivå i förmånssystemet,
2. minst hälften av strafftiden, dock minst sex månader, har avtjänats, och
3. det inte finns risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

11 § Om den intagne befinner sig på den högsta nivån i förmånssystemet och har tillgång till bostad kan frigången utökas genom att han eller hon får vistas utanför anstalten hela dygnet och under längre sammanhängande perioder (utökad frigång).

Villkor får meddelas om att den dömde på bestämda tider skall vistas i sin bostad. Efterlevnaden av villkoret får under högst sex

månader i början av den utökade frigången kontrolleras med elektroniska hjälpmedel.

Vårdvistelse

12 § Vårdvistelse får beviljas för att ge den intagne nödvändig vård i ett hem som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) om

1. den intagne befinner sig på en förhöjd nivå i förmånssystemet och
2. det inte finns risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Halvvägshus

13 § En intagen får beviljas vistelse i halvvägshus om

1. den intagne befinner sig på en förhöjd nivå i förmånssystemet,
2. minst hälften av strafftiden, dock minst sex månader, har avtjänats, och
3. det inte finns risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

14 § Bestämmelserna i 3 kap. 5 §, 33 §, 45 §, 47 § andra stycket första och fjärde punkten, 48 §, 49 § första stycket, andra stycket första, tredje och sjätte punkten, 51 §, 53 §, 57–58 §§ och 60 § skall tillämpas under vistelse i halvvägshus.

Frigivningsboja

15 § En intagen får beviljas frigivningsboja om

1. den intagne befinner sig på en förhöjd nivå i förmånssystemet,
2. den intagne har tillgång till bostad och sysselsättning,
3. minst hälften av strafftiden, dock minst sex månader, har avtjänats, och
4. det inte finns risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Vistelsen utanför anstalt får pågå under högst fyra månader. Uppgår strafftiden till två år eller däröver får vistelsen dock pågå under högst sex månader.

Under vistelsen utanför anstalt skall bestämmelserna i 2 kap. 2–4, 6 och 8–10 §§ tillämpas.

Villkorlig frigivning

16 § När två tredjedelar av ett tidsbestämt straff, dock minst en månad, har avtjänats skall den dömda villkorligt friges, om det inte finns synnerliga skäl mot det.

Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning skall särskilt beaktas om den dömda uppträtt hotfullt eller våldsamt mot personal eller medintagna eller på annat sätt stört ordningen eller säkerheten i anstalt, rymt eller avvikit i samband med permission eller vägrat att genomgå behandling som ansetts nödvändig för hans eller hennes anpassning till samhället.

Befinner sig den dömda i ett hem som avses i 12 § skall den dömda villkorligt friges tidigast när vårdtiden vid hemmet är avslutad.

17 § Om det har beslutats att den dömda inte skall friges villkorligt enligt 16 § första stycket skall frågan om villkorlig frigivning prövas igen minst var sjätte månad. Om nya omständigheter framkommer får frågan prövas tidigare än vad som angetts i beslutet.

18 § Villkorlig frigivning får inte ske från fängelse som har dömts ut enligt 28 kap. 3 § brottsbalken eller från ett förvandlingsstraff för böter.

19 § Efter villkorlig frigivning gäller en prøvotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst ett år.

Den frigivne skall under prøvotiden vara skötsam och efter förmåga försöka försörja sig.

20 § Den som villkorligt frigivits skall ställas under övervakning, om det behövs för att minska risken att den frigivne begår nya brott.

Övervakningen upphör när ett år av prøvotiden har förflutit. Behövs inte längre övervakning får den upphöra tidigare.

Vid bedömningen av om det fortfarande finns behov av övervakning skall beaktas om den frigivne följt verkställighets-

planen och även i övrigt rättat sig efter de regler som gäller för verkställigheten.

5 kap. Övervakning

1 § Detta kapitel innehåller bestämmelser om vad som skall gälla under övervakning efter villkorlig frigivning enligt 4 kap. 16 § denna lag och vid skyddstillsyn enligt 28 kap 5 § brottsbalken samt enligt 34 kap. 6 § samma balk.

2 § En tjänsteman inom Kriminalvården skall utses som övervakare för den dömd.

Om det inte finns särskilda skäl skall en för uppdraget lämplig person (stödperson) utses för att biträda övervakaren. Vid behov kan flera övervakare och stödpersoner utses.

3 § Kriminalvården skall utöva tillsyn över den dömd samt förmedla stöd och hjälp som kan minska risken för att han eller hon begår nya brott och även i övrigt underlätta den dömdes anpassning till samhället.

Övervakaren skall fortlöpande hålla sig underrättad om den dömdes levnadsförhållanden och kontrollera att han eller hon följer sina skyldigheter under övervakningen.

4 § Om en intagen skall ställas under övervakning efter villkorlig frigivning skall övervakaren före frigivningen träffa den intagne för genomgång av vad som skall gälla under övervakningen. Vistas den dömd inte i anstalt när beslutet om övervakning fattas skall sammanträffandet ske så snart som möjligt.

Den som dömts till skyddstillsyn skall senast en vecka efter domen inställa sig hos övervakaren eller annan tjänsteman hos Kriminalvården för genomgång av vad som skall gälla under övervakningen.

5 § Under övervakningen skall den dömd regelbundet hålla kontakt med övervakaren och stödpersonen på det sätt och i den omfattning som anges i verkställighetsplanen och enligt de anvisningar som övervakaren och stödpersonen lämnar.

6 § Den dömden skall hålla övervakaren underrättad om sin bostad, sysselsättning och andra förhållanden av betydelse för övervakningen.

Den dömden skall underrätta övervakaren om han eller hon uteblivit från en arbetsplats, skola eller annan verksamhet där han eller hon enligt verkställighetsplanen skulle ha varit.

7 § Kriminalvården får meddela sådana särskilda föreskrifter som avses i 28 kap 6–7 § brottsbalken, om det kan antas att föreskriften kan bidra till att minska risken för att den dömden begår nya brott eller underlätta tillsynen under övervakningen.

8 § Kriminalvården får ändra eller upphäva en föreskrift som meddelats enligt 28 kap. 6 § brottsbalken eller enligt 7 § i detta kapitel. Föreskrift som har meddelats av domstol får ändras eller upphävas endast om nya omständigheter framkommit, som innebär att det inte längre finns behov av föreskriften eller att den inte kan tillämpas.

9 § Har domstol meddelat föreskrift om särskild behandlingsplan enligt 28 kap 6 a § brottsbalken svarar Kriminalvården för de kostnader som uppkommer fram till dess att domstolens alternativa strafftid löpt ut.

10 § Har en särskild föreskrift meddelats om att den dömden skall genomgå vård på en inrättning eller särskilt hem skall Kriminalvården föreskriva att den som ansvarar för behandlingen skall anmäla till Kriminalvården, om den dömden inte följer vad som åligger honom till följd av föreskriften

11 § Om den villkorligt frigivne inte följer sina skyldigheter under övervakningen får Kriminalvården

1. meddela den dömden en varning,
2. förlänga övervakningstiden,
3. meddela eller ändra särskilda föreskrifter enligt 7 §, eller
4. meddela villkor om tid och sätt för kontakter enligt 5 §.

Om åtgärd som avses i första stycket inte kan anses tillräckligt ingripande får Kriminalvården förverka den villkorligt medgivna friheten, dock högst femton dagar vid varje tillfälle.

12 § Om den som dömts till skyddstillsyn inte följer sina skyldigheter under övervakningen får Kriminalvården vidta åtgärd som avses i 11 § första stycket.

Kan sådan åtgärd inte anses tillräckligt ingripande skall Kriminalvården begära att åklagare för talan om omvandling av skyddstillsynen till annan påföljd.

13 § Åtgärd enligt 11 § och 12 § första stycket får inte beslutas efter prövotidens utgång.

Talan enligt 12 § andra stycket skall väckas före prövotidens utgång.

14 § Blir det fråga om att vidta åtgärd som avses i 11–12 §§ får Kriminalvården besluta att den dömda skall omhändertas. Sådant beslut får också meddelas för att den dömda skall genomgå föreskriven vård eller behandling eller om han eller hon har undandragit sig övervakningen. Ett beslut om omhändertagande skall omprövas så ofta det finns anledning till det.

Den dömda får inte hållas kvar längre tid än en vecka. Om det finns synnerliga skäl, får dock beslutas att han eller hon skall hållas kvar ytterligare högst en vecka.

Efter prövotidens utgång får den dömda inte längre vara omhändertagen.

6 kap. Samhällstjänst

1 § Detta kapitel innehåller bestämmelser om verkställighet av samhällstjänst som har meddelats i samband med villkorlig dom eller skyddstillsyn.

2 § Samhällstjänsten skall fullgöras i enlighet med vad som anges i verkställighetsplanen.

3 § Den dömda får på arbetsplatsen inte vara påverkad av alkohol och andra beroendeframkallande medel, sådana medel som avses i 1 § lagen om (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Den dömda är skyldig att på anmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av

medel eller varor som avses i första stycket. Elektroniska hjälpmedel får användas vid kontrollen.

4 § Om det behövs för att den som dömts till skyddstillsyn skall stå under övervakning till dess samhällstjänsten fullgjorts, får Kriminalvården besluta om övervakning under viss tid efter det att ett år av prøvotiden har gått, dock längst till prøvotidens utgång.

5 § Kriminalvården får ändra eller upphäva en föreskrift om samhällstjänst om det finns särskilda skäl för detta.

6 § Har den som meddelats föreskrift om samhällstjänst i samband med villkorlig dom åsidosatt sina skyldigheter enligt verkställighetsplanen skall Kriminalvården begära att åklagare för talan om undanröjande av den villkorliga domen och val av annan påföljd.

I 5 kap. 8 § andra stycket finns bestämmelser om Kriminalvårdens skyldighet att anmäla till åklagare om den som dömts till skyddstillsyn åsidosatt sina skyldigheter.

7 kap. Om beslut och överklagande

Beslutsfattande

1 § Beslut enligt denna lag fattas av Kriminalvården, om inte annat följer av detta kapitel.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om beslutsfattandet.

2 § Beslut i frågor enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

Överklagande av beslut

3 § Beslut av Kriminalvården enligt denna lag får överklagas endast om det anges i detta kapitel.

4 § Kriminalvårdens beslut i särskilda fall får överklagas om de avser

1. tillstånd att avtjäna fängelsestraff utanför anstalt genom korttidsboja, upphävande av sådant beslut eller storleken på avgiften för sådant avtjänande enligt 2 kap. 1, 5 och 8 §§.

2. placering på plats med särskilt hög säkerhet enligt 3 kap. 1 § andra stycket,

3. tillstånd att ha sitt spädbarn hos sig enligt 3 kap. 5 §,

4. förflyttning i förmånssystemet enligt 3 kap. 6 § andra och tredje stycket,

5. frågor om innehållande av ersättning m.m. enligt 3 kap. 11 och 12 §§,

6. avskiljande enligt 3 kap. 19–21 samt 23 §§,

7. tillstånd till besök enligt 3 kap. 33 § andra stycket,

8. villkor om användande av särskilt utformat besöksrum enligt 3 kap. 34 § andra stycket,

9. tillstånd till telefonsamtal eller annat elektroniskt meddelande enligt 3 kap. 36 § andra stycket,

10. kontroll av telefonsamtal eller andra elektroniska meddelanden enligt 3 kap. 37 § första stycket,

11. kvarhållande av brev eller andra försändelser enligt 3 kap. 39 §,

12. kroppsbesiktning enligt 3 kap. 50 §,

13. förverkande av egendom enligt 3 kap. 61 och 64 §§,

14. försäljning m.m. av egendom enligt 3 kap. 60, 62 och 65 §§,

15. varning enligt 3 kap. 67 § och 5 kap. 11 § första stycket,

16. tillstånd att tillfälligt vistas utanför anstalt enligt 3 kap. 71 § första stycket,

17. tillstånd till permission enligt 4 kap. 8 § första stycket, frigång enligt 4 kap. 10 § och 11 § första stycket, vårdvistelse enligt 4 kap. 12 §, vistelse i halvvägshus enligt 4 kap. 13 § och frigivningsboja enligt 4 kap. 15 § första stycket samt upphävande av dessa åtgärder enligt 4 kap. 5 §,

18. anordnade eller förlängning av övervakning enligt 4 kap. 20 § första stycket, 5 kap. 11 § första stycket 2 och 6 kap. 4 §,

19. föreskrifter enligt 5 kap. 7–8 §§ och 11 § första stycket 3 och 6 kap. 5 §,

20. förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 5 kap. 11 § andra stycket, och

21. villkorlig frigivning enligt 4 kap. 16 § andra stycket och 17 §.

Ett beslut enligt första stycket överklagas av den enskilde till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten för beslut enligt första stycket punkterna 1–19.

Beslut om omhändertagande

5 § Ett verkställt beslut om omhändertagande enligt 5 kap. 14 § skall genast eller senast dagen efter beslutet underställas allmän förvaltningsdomstol.

Detsamma gäller om den som beslutet avser innan verkställighet har skett begär att rätten skall pröva frågan om omhändertagande.

Av underställningen skall de förhållanden framgå som legat till grund för beslutet om omhändertagande och de övriga omständigheter som är av betydelse för rättens prövning av om omhändertagandet skall bestå. Handlingarna i ärendet skall fogas till underställningen.

6 § I samband med att ett beslut om omhändertagande underställs rätten skall Kriminalvården om möjligt låta den som omhändertagits få del av handlingarna i ärendet samt lämna information om att han eller hon kan

1. yttra sig skriftligt till rätten inom en viss angiven tid och
2. begära muntlig förhandling vid rätten.

Kriminalvården skall också upplysa den som omhändertagits om att rätten kan komma att avgöra målet även om yttrande inte lämnas.

7 § Rätten skall så snart det kan ske och senast inom fyra dagar från det att beslutet verkställdes pröva om omhändertagandet skall bestå. Denna tid får förlängas till en vecka, om det på grund av någon särskild omständighet är nödvändigt.

Om det inte finns skäl för omhändertagandet, skall Kriminalvården genast upphäva beslutet.

Om den som omhändertagits frihetsberövas på grund av annat beslut upphör beslutet om omhändertagande att gälla.

Bestämmelser om handläggningen m.m.

8 § Särskild skyndsamhet skall gälla för handläggningen av ärenden om

1. upphävande av tillstånd att avtjäna fängelsestraff utanför anstalt genom korttidsboja enligt 2 kap. 8 §,
2. upphävande av frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägshus och frigivningsboja enligt 4 kap. 5 §,
3. förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 5 kap. 11 § andra stycket och
4. villkorlig frigivning enligt 4 kap. 16 § andra stycket och 17 §.

9 § Offentligt biträde skall förordnas för den dömde, om det inte måste antas att behov av biträde saknas, i ärenden om

1. förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 5 kap. 11 § andra stycket och
2. villkorlig frigivning enligt 4 kap. 16 § andra stycket och 17 §.

10 § Kriminalvården skall höra den dömde, om det inte är uppenbart obehövt, innan beslut fattas i ärenden som avser

1. upphävande av tillstånd att avtjäna fängelsestraff utanför anstalt genom korttidsboja enligt 2 kap. 8 §,
2. upphävande av frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägshus och frigivningsboja enligt 4 kap. 5 §,
3. förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 5 kap. 11 § andra stycket och
4. villkorlig frigivning enligt 4 kap. 16 § andra stycket och 17 §.

11 § Länsrätten och kammarrätten skall hålla muntlig förhandling om den dömde begär det och det inte är uppenbart obehövt, i ärenden om

1. förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 5 kap. 11 § andra stycket och
 2. villkorlig frigivning enligt 4 kap. 16 § andra stycket och 17 §.
- Den dömde skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

12 § Parter eller andra som skall delta i ett sammanträde inför rätten skall infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls.

Om det finns skäl för det, får rätten, efter hörande av Kriminalvården, besluta att en part eller annan som avses i första stycket i stället skall delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett sådant deltagande skall rätten särskilt beakta säkerhetsskäl och de kostnader eller olägenheter i övrigt som skulle uppkomma om den som skall delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen.

Den som deltar i ett sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring skall anses ha inställt sig inför rätten.

Om den dömda har kallats vid vite att personligen inställa sig till förhandling och uteblir, får rätten förordna att han eller hon skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

13 § Nämndemän skall ingå i rätten vid handläggning i kammarrätt i ärenden om

1. upphävande av verkställighet av fängelsestraff utanför anstalt genom korttidsboja enligt 2 kap. 8 §,

2. upphävande av frigång, vårdvistelse, vistelse i halvvägshus och frigivningsboja enligt 4 kap. 5 §,

3. förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 5 kap. 11 § andra stycket och

4. villkorlig frigivning enligt 4 kap. 16 § andra stycket och 17 §.

14 § Ett beslut av Kriminalvården överklagas till den länsrätt inom vars domkrets den kriminalvårdsanstalt, det häkte eller det frivårds-kontor är beläget där den dömda var inskriven när det första beslutet i ärendet fattades. Beslut som avses i 3 kap. 61–62 §§ och 64–65 §§ överklagas till den länsrätt inom vars domkrets den anstalt där egendomen påträffades är belägen.

Beslut som gäller en person som inte omfattas av första stycket överklagas till den länsrätt som regeringen bestämmer.

15 § Varning som har beslutats av Kriminalvården eller domstol skall genast meddelas den dömda personligen. Kan inte en varning som domstol beslutar meddelas i samband med beslutet får det överlämnas åt annan domstol att meddela den.

16 § Polismyndigheten skall lämna domstolar och Kriminalvården handräckning för den dömdes inställelse i ärenden enligt denna lag.

Möjlighet för regeringen att fatta beslut i vissa frågor

17 § Regeringen får beträffande en viss intagen besluta att ett ärende om vistelse eller verkställighet utanför anstalt skall överlämnas till regeringens prövning, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att den intagne under verkställigheten i anstalt medverkar till terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

18 § Kriminalvårdens beslut i fråga om vistelse eller verkställighet utanför anstalt för en intagen för vilken regeringen har meddelat förordnande enligt 3 kap. 44 § överklagas till regeringen.

Förslag till lag (2006:000) om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 26 kap. 5–24 §§, 28 kap. 5 a och 10 §§, 37 kap., 38 kap. 13–15 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 27 kap 2 a och 4 §§ samt 28 kap 2 a, 4–6, 7–9 och 11 §§, 34 kap. 4 §, 38 kap. 3, 5–6, 8–10 och 12 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det skall införas en ny paragraf 26 kap. 4 § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.

4 §

Bestämmelser om verkställighet av fängelsestraff finns i kriminalvårdslagen (2006:000) och lagen (1974:202) om beräkning av strafftid.

I 34 kap. finns det bestämmelser om åtgärder när den som dömts till fängelse har begått ett annat brott.

27 kap.

2 a §

Villkorlig dom får, om den tilltalade samtycker till det, förenas med en föreskrift om samhällstjänst. En sådan föreskrift skall avse skyldighet att utföra oavlönat arbete i lägst fyrtio och högst tvåhundrafyrtio timmar.

När rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst skall den i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

En föreskrift om samhällstjänst får ändras eller upphävas på talan av åklagare, när det finns skäl till det.

4 §

Den dömda skall under prövotiden vara skötsam och efter förmåga försöka försörja sig.

Om den villkorliga domen har förenats med samhällstjänst skall den dömda fullgöra samhällstjänsten enligt en arbetsplan som upprättas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

Bestämmelser om verkställighet av samhällstjänst enligt 2 a § finns i kriminalvårdslagen (2006:000).

28 kap.

2 a §

Skyddstillsyn får, om den tilltalade samtycker till det, förenas med en föreskrift om samhällstjänst. En sådan föreskrift skall avse skyldighet att utföra oavlönat arbete i lägst fyrtio och högst tvåhundrafyrtio timmar.

När rätten meddelar en föreskrift om samhällstjänst skall den i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Övervakningsnämnden får ändra eller upphäva en föreskrift om samhällstjänst, när det finns skäl till det.

4 §

Skyddstillsyn fortgår under en prøvotid av tre år från den dag då påföljden börjar verkställas.

Skyddstillsyn fortgår under en prøvotid av tre år från den dag då den dömda skall ställas under övervakning.

Den dömda skall under prøvotiden vara skötsam och efter förmåga försöka försörja sig.

5 §

Skyddstillsyn skall vara förenad med övervakning från dagen för domen. Rätten får dock förordna att övervakningen skall anstå till dess domen har vunnit laga kraft mot den dömda. Om domen överklagas, kan högre rätt förordna att vidare verkställighet inte får äga rum.

Den som döms till skyddstillsyn skall omedelbart ställas under övervakning. Rätten får dock besluta att övervakningen skall inledas först när domen har vunnit laga kraft mot den dömda. Om domen överklagas, kan högre rätt besluta att den dömda tills vidare inte skall stå under övervakning.

Övervakningen skall upphöra utan något särskilt förordnande när ett år av prøvotiden har förflutit, om inte annat följer av fjärde stycket eller av 5 a, 7 eller 9 §.

Har verkställigheten avbrutits till följd av beslut av högre rätt men döms den tilltalade därefter ändå till skyddstillsyn, skall den tid under vilken verkställighet inte ägt rum inte räknas in i prøvotiden eller den tid som anges i andra stycket.

Har skyddstillsyn förenats med behandlingsplan som den dömde har åtagit sig att följa, får rätten i domen förordna om längre övervakningstid än vad som anges i andra stycket. Tiden får dock inte sättas längre än vad som behövs för att behandlingen skall kunna slutföras och får inte överstiga prøvotiden.

Övervakningen skall upphöra när ett år av prøvotiden har förflutit, om inte annat följer av särskilda bestämmelser.

Har högre rätt beslutat att den dömde inte skall stå under övervakning men döms den tilltalade därefter ändå till skyddstillsyn, skall den tid under vilken övervakning inte ägt rum inte räknas in i prøvotiden eller den tid som anges i andra stycket.

Har skyddstillsyn förenats med behandlingsplan som den dömde har åtagit sig att följa, får rätten i domen besluta om längre övervakningstid än vad som anges i andra stycket. Tiden får dock inte sättas längre än vad som behövs för att behandlingen skall kunna slutföras och får inte överstiga prøvotiden.

6 §

Vad som föreskrivs i 26 kap. 12–17 §§ skall tillämpas på motsvarande sätt beträffande den som har dömts till skyddstillsyn. Rätten skall dock i domen förordna övervakare, om inte särskilda skäl talar mot det. Vidare får rätten i domen meddela föreskrifter enligt 26 kap. 15 § första—tredje styckena samt 27 kap. 5 § andra stycket. Övervakningsnämnden får ändra eller upphäva en föreskrift av sistnämnda slag när

Rätten får i domen meddela särskild föreskrift om vad som skall gälla under prøvotiden om det kan antas att föreskriften kan bidra till att den dömde avhåller sig från fortsatt brottslighet. En särskild föreskrift får avse

1. vistelseort eller bostad under högst ett år,
2. förvärvsarbete, utbildning eller annan sysselsättning,
3. läkarvård, missbrukarvård eller annan behandling, eller
4. deltagande i särskild

det finns skäl till det.

verksamhet som anordnas av Kriminalvården.

Om den dömden skall genomgå vård får rätten föreskriva att han eller hon skall vara skyldig att lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av medel eller varor som inte får brukas under verkställigheten.

Rätten får i domen också meddela föreskrifter som avses i 27 kap 5 § andra stycket.

7 §

Iakttar den dömden inte vad som åligger honom till följd av domen på skyddstillsyn, får övervakningsnämnden, utom att meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 § eller fatta beslut i fråga som avses i 37 kap. 7 § första stycket,

1. besluta att varning skall meddelas den dömden, eller

2. besluta om övervakning av den dömden under viss tid efter det att ett år av prövotiden har förflutit, dock längst till prövotidens utgång.

Har övervakning beslutats enligt första stycket 2 men bedöms denna inte längre vara påkallad, får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Samma gäller om rätten med stöd av 34 kap. 6 § beslutat om övervakning och denna pågått i ett år.

Åtgärd som avses i första stycket får inte beslutas av övervakningsnämnden efter prövotidens utgång.

Är den dömden skyldig att betala skadestånd till följd av brottet, får rätten meddela föreskrifter om tid och sätt för betalningen. Sådan föreskrift får inte meddelas om den med hänsyn till den dömdes ekonomiska situation och övriga omständigheter kan antas motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

8 §

Har den dömda allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antas att sådana åtgärder som övervakningsnämnden får vidta blir utan verkan, skall nämnden begära att åklagare vid domstol för talan om att skyddstillsynen skall undanröjas. Även utan framställning från nämnden får sådan talan väckas, om den dömda i fall som avses i 6 a § första stycket allvarligt har åsidosatt sina åligganden enligt den behandlingsplan som gäller för honom.

Talan skall anhängiggöras före prövotidens utgång.

Bestämmelser om verkställighet av skyddstillsyn finns i kriminalvårdslagen (2006:000).

I 34 kap. finns det bestämmelser om åtgärder när den som dömts till skyddstillsyn har begått annat brott.

9 §

Undanröjs skyddstillsynen, skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn tas till vad den dömda har undergått till följd av domen på skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som dömts ut enligt 2 eller 3 § eller 34 kap. 6 §. I fall som här avses får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har uppgift som avses i 2 a § andra stycket eller 6 a § första stycket lämnats i domen skall rätten, om den dömer till fängelse, beakta detta när straffets längd bestäms.

Om det inte finns tillräckliga skäl för att undanröja skyddstillsynen, får rätten i stället besluta om åtgärd som avses i 7 §. En sådan åtgärd får inte beslutas efter prövotidens utgång.

Om det inte finns tillräckliga skäl för att undanröja skyddstillsynen, får rätten i stället besluta om åtgärd som avses i 11 § första stycket kriminalvårdslagen (2006:000). En sådan åtgärd får inte beslutas efter prövotidens utgång.

11 §

Uppkommer fråga om att undanröja skyddstillsynen eller att vidta åtgärd som avses i 7 § eller åtgärd för att den dömda skall underkasta sig vård eller behandling, eller har den dömda undandragit sig övervakningen, får övervakningsnämnden eller domstol vid vilken föres talan enligt 8 §, om omständigheterna föranleder det, förordna att den dömda skall på lämpligt sätt omhändertas i avvaktan på vidare förordande. Ett sådant beslut skall omprövas så ofta anledning till det föreligger.

Den som sålunda omhändertas får inte kvarhållas längre än en vecka. Om det finns synnerliga skäl, får dock genom nytt beslut förordnas att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka.

Är den dömda omhändertagen när domstolen meddelar beslut att skyddstillsynen skall undanröjas, får den förordna att han skall vara omhändertagen till dess beslutet vinner laga kraft.

Efter prövotidens utgång får den omhändertagne inte kvarhållas.

Har åklagare väckt talan hos domstol om att undanröja skyddstillsynen får domstolen besluta att den dömda skall på lämpligt sätt omhändertas till dess att frågan om undanröjande har avgjorts. Ett sådant beslut skall omprövas så ofta det finns anledning till det.

Den som är omhändertagen får inte hållas kvar längre tid än en vecka. Om det finns synnerliga skäl, får han eller hon genom nytt beslut dock kvarhållas ytterligare högst en vecka.

Är den dömda omhändertagen när domstolen meddelar beslut att skyddstillsynen skall undanröjas, får beslutas att han eller hon skall vara omhändertagen till dess beslutet vinner laga kraft.

Efter prövotidens utgång får den omhändertagne inte kvarhållas.

34 kap.

4 §

Tillämpas 1 § 1 eller 2 i fråga om någon som villkorligt frigivits från fängelse, skall, om brottet begåtts under prövotiden, den villkorligt medgivna friheten eller en del av denna förklaras förverkad om inte särskilda skäl talar mot det.

Såsom särskilda skäl för att inte förverka eller för att förverka endast en del av villkorligt medgiven frihet kan rätten beakta

1. om den nya brottsligheten i förhållande till den tidigare är av lindrig beskaffenhet,
2. om lång tid har förflutit mellan brotten, eller
3. om ett förverkande annars skulle framstå som oskäligt.

Beslutas inte förverkande enligt första stycket, får rätten besluta åtgärd som avses i 26 kap. 18 § eller förlänga prövotiden med högst ett år utöver den tid som följer av 26 kap. 10 §.

En åtgärd enligt tredje stycket får beslutas endast före prövotidens utgång. Förverkande får beslutas endast om fråga därom uppkommer i ett mål där den frigivne häktats eller fått del av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

Beslutas inte förverkande enligt första stycket, får rätten besluta åtgärd som avses i 28 kap. 6–7 §§ eller förlänga prövotiden med högst ett år utöver den tid som följer av 4 kap. 20 § *andra stycket kriminalvårdslagen (2006:000)*.

En åtgärd enligt tredje stycket får beslutas endast före prövotidens utgång. Förverkande får beslutas endast om fråga därom uppkommer i ett mål där den frigivne häktats eller fått del av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

38 kap.

3 §

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § *tredje stycket*, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 31 kap. 1 § fjärde stycket tas upp av den rätt som först avgjort det mål i vilket dömts till överlämnande till vård inom socialtjänsten.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område *den övervakningsnämnd* som har gjort framställning i ärendet är *verksam*, eller vid den

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 31 kap. 1 § fjärde stycket tas upp av den rätt som först avgjort det mål i vilket dömts till överlämnande till vård inom socialtjänsten.

Talan enligt 5 kap. 12 § *kriminalvårdslagen (2006:000)* väcks vid den tingsrätt, inom vars område *det frivårdskontor* som har gjort framställning i ärendet är *beläget*, eller vid den

rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut. rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av en domstol, där brottmål mot den dömde är anhängigt, eller av rätten i den ort, där den dömde mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

5 §

Talan som avses i 27 kap. 6 § eller 28 kap. 8 § skall anses anhängiggjord, då ansökan om målets upptagande delgavs den dömde.

Talan som avses i 27 kap. 6 § eller 5 kap. 12 § *kriminalvårdslagen* (2006:000) skall anses anhängiggjord, då ansökan om målets upptagande delgavs den dömde.

6 §

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2 eller 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 31 kap. 1 § fjärde stycket, är en tingsrätt domför med en lagfaren domare.

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 31 kap. 1 § fjärde stycket, är en tingsrätt domför med en lagfaren domare.

8 §

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bli hörd

I mål om åtgärd enligt 2 eller 2 a § eller 27 kap. 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bli hörd muntligen, skall han

muntligen, skall han ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

En åtgärd enligt 28 kap. 11 § första och andra styckena får beslutas utan att den dömde ges tillfälle att yttra sig.

9 §

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § gäller omedelbart, om inte något annat förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 § gäller omedelbart, om inte något annat förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5 eller 6 § angående föreskrifter, övervakning eller prøvotid.

10 §

Varning som beslutats av domstol eller övervakningsnämnd skall utan dröjsmål meddelas den dömde personligen. Kan varningen ej meddelas i samband med beslutet, må det överlämnas åt annan domstol eller övervakningsnämnd att meddela den.

Varning som beslutats av domstol skall genast meddelas den dömde personligen. Kan varningen inte meddelas i samband med beslutet, får det överlämnas åt annan domstol att meddela den.

12 §

Polismyndigheten skall lämna domstolar, övervakningsnämnder, Kriminalvårdsnämnden och lokala kriminalvårdsmyndigheter handräckning

Polismyndigheten skall lämna domstolar handräckning för den dömdes inställelse i mål eller ärende enligt denna balk eller för hans omhändertagande

för den dömdes inställelse i mål enligt 28 kap. 6 b § eller 11 §.
eller ärende enligt denna balk
eller för hans omhändertagande
enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap.
6 b § eller 11 §.

Förslag till lag (2006:000) om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen om beräkning av strafftid (1974:202)

*dels att rubriken närmast före 2 § skall ha följande lydelse,
dels att 5–7 §§ skall upphöra att gälla,
dels att 1-14, 18, 23 och 25 §§ skall ha följande lydelse, och
dels att det skall införas sex nya paragrafer 10 a-c, 16, 23 a och 27 §§ av följande lydelse.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Inledande bestämmelser

1 §

Dom på fängelse skall befordras till verkställighet enligt denna lag. Lagen gäller även i fråga om hur tid för sådan verkställighet skall beräknas.

Vad i denna lag är föreskrivet om fängelse gäller även fängelse vilket ålagts som förvandlingsstraff för böter.

I denna lag finns bestämmelser om när och hur verkställighet av fängelsestraff skall inledas och hur tiden för sådan verkställighet skall beräknas.

Bestämmelserna i denna lag gäller även fängelsestraff som förvandlingsstraff för böter.

Befordran av dom till verkställighet

Om verkställighetens inledande

2 §

Har den som dömts till fängelse icke inom föreskriven tid fullföljt talan i målet såvitt angår den ådömda påföljden, får domen verkställas i denna del utan hinder av att åklagare eller målsägande fullföljt talan mot domen.

Dom som avses i första stycket får även i andra fall än som sägs

Ett fängelsestraff skall verkställas när domen har vunnit laga kraft.

Skall frågan om påföljd för ytterligare brott prövas av domstol enligt 34 kap. 10 § brottbalken får domen dock verkställas först när domstolen beslutat om påföljd.

där verkställas utan hinder av att domen ej vunnit laga kraft. Härom är särskilt stadgat.

3 §

Dom på fängelse får även verkställas, om den dömden före fullföljstidens utgång i den ordning som anges i denna lag avger förklaring att han avstår från talan mot domen såvitt angår den ådömda påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring).

Ett fängelsestraff får verkställas även om domen inte har vunnit laga kraft om

1. den som dömts till fängelse inte inom föreskriven tid överklagat domen såvitt avser den ådömda påföljden,

2. den dömden innan tiden att överklaga går ut avger förklaring att han eller hon avstår från att överklaga domen såvitt avser den utdömda påföljden och medger att den får verkställas (nöjdförklaring), eller

3. om det i annan lag finns bestämmelser om att domen får verkställas.

4 §

Den som är häktad får avge nöjdförklaring inför chefen för det häkte där han är intagen eller, om han är intagen i kriminalvårdsanstalt, inför chefen för anstalten eller inför någon annan tjänsteman där som har förordnats att ta emot sådan förklaring. Om den häktade är intagen på en sådan enhet som avses i 6 § första stycket andra meningen lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård eller i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, får han avge nöjdförklaring inför

Regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, får meddela föreskrifter om nöjdförklaring.

chefsöverläkaren, verksamhetschefen eller inför annan tjänsteman som någon av dem har förordnat.

Nöjdförklaring som avses i första stycket gäller endast om den som mottager förklaringen har tillgång till domen eller rättens bevis om målets utgång, såvitt rör den dömdes (domsbevis), samt den dömdes haft betänketid till andra dagen efter den då domen avkunnades för honom vid rätten eller på annat sätt delgavs honom. Den dömdes skall om möjligt beredas tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Den som får taga emot nöjdförklaring enligt första stycket skall så snart det kan ske erinra den dömdes om hans rätt att avge nöjdförklaring samt upplysa den dömdes om när och hur det kan ske. Det åligger honom vidare att den dag, då nöjdförklaring först kan avges, efterhöra om den dömdes vill avge sådan förklaring.

8 §

Nöjdförklaring som avgivits enligt denna lag får *icke* återtagas. Har den dömdes fullföljt talan mot domen i vad han därigenom dömts till fängelse, skall denna talan anses återkallad genom nöjdförklaringen.

Nöjdförklaring som avgivits enligt denna lag får *inte* återtas. Om den dömdes har överklagat domen på fängelse skall hans eller hennes talan anses återkallad genom nöjdförklaringen.

9 §

Är den som skall undergå fängelse häktad, omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller intagen i kriminalvårdsanstalt för att undergå påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall kriminalvårdsanstalten eller häktet där han är intagen omedelbart befordra domen till verkställighet. Om han är intagen på en sådan enhet som avses i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, är det i stället verksamhetschefen som skall göra det.

Förvaras den som är häktad i målet ej i kriminalvårdsanstalt, skall han för verkställighet förpassas till sådan anstalt.

Är den dömd häktad i annat mål när domen får verkställas och förvaras han ej i kriminalvårdsanstalt, får verkställigheten påbörjas där han förvaras.

Om den dömd är häktad och inte redan vistas i en kriminalvårdsanstalt när domen får verkställas skall han eller hon skyndsamt överföras till anstalt för vidare verkställighet. Detsamma gäller om den dömd är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller intagen vid en sådan enhet som avses i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.

Är den dömd häktad i ett annat mål när domen får verkställas och förvaras han eller hon inte i anstalt, får verkställigheten påbörjas där han förvaras.

10 §

Är den som skall undergå fängelse icke häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt när domen enligt 2 § första stycket får verkställas, skall kriminalvårdsstyrelsen förelägga honom att senast viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt, där domen skall verkställas.

Om den dömd inte efterkommer eller inte kan nås av föreläggande enligt första stycket

Är den dömd på fri fot när domen får verkställas skall han eller hon skyndsamt föreläggas att viss dag inställa sig vid den anstalt där verkställigheten av fängelsestraffet skall inledas.

Den dömd får endast börja avtjäna straffet på av Kriminalvården bestämd tidpunkt och plats.

eller om fara föreligger för detta, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av kriminalvårdsstyrelsen låta förpassa honom till anstalten.

Avger den dömda nöjdförklaring inför en tjänsteman vid kriminalvårdsanstalt eller häkte, skall den som tar emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den dömda nöjdförklaring inför polismyndighet, skall den som tar emot förklaringen se till att den dömda förpassas till kriminalvårdsanstalt.

Påträffas någon som avvikit från kriminalvårdsanstalt eller som annars enligt särskilt beslut skall återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av ett fängelsestraff, skall polismyndigheten förpassa honom till sådan anstalt.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömda avviker, får polismyndigheten förelägga honom att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom dit.

10 a §

Om den dömda har ansökt om att få verkställa fängelsestraffet utanför anstalt enligt 2 kap. 1 § kriminalvårdslagen (2006:000) får han eller hon inte tas in i kriminalvårdsanstalt för att inleda verkställigheten innan ansökan slutligt prövats.

Vad som sägs i första stycket

gäller inte om

1. ansökan har gjorts efter den dag han eller hon enligt föreläggande som avses i 7 § skulle ha inställt sig vid en anstalt för verkställighet av straffet,

2. han eller hon tidigare har ansökt om att få verkställa straffet utanför anstalt,

3. det är uppenbart att det inte finns förutsättningar enligt 2 kap. 1 § kriminalvårdslagen för vistelse utanför anstalt, eller

4. han eller hon är häktad.

10 b §

Om det har beslutats om verkställighet genom korttidsboja enligt 2 kap. 1 § kriminalvårdslagen (2006:000) skall den dömda istället för vad som sägs i 7 § föreläggas att påbörja verkställigheten i sin bostad en viss dag.

Strafftiden skall räknas från den dagen.

10 c §

Om den dömda inte efterkommer eller inte kan nås av föreläggande enligt 7 § eller om fara föreligger för detta, skall polismyndigheten i den ort där han eller hon vistas på begäran av Kriminalvården överföra honom eller henne till anstalten.

Avger den som är intagen i anstalt eller häkte nöjdförklaring skall Kriminalvården omedelbart tillse att verkställigheten av fängelsestraffet inleds.

Påträffas någon som avvikit från kriminalvårdsanstalt eller som annars enligt särskilt beslut skall återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av ett fängelsestraff, skall polismyndigheten överföra honom eller henne till sådan anstalt.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömda avviker, får polismyndigheten förelägga honom eller henne att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att överföra honom eller henne dit.

11 §

Den som skall förpassas till kriminalvårdsanstalt för att undergå påföljd får i anslutning härtill tillfälligt förvaras i allmänt häkte eller polisarrest i avvaktan på beslut om anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

Den som skall överföras till kriminalvårdsanstalt för att avtjäna fängelsestraff får i anslutning till detta tillfälligt förvaras i häkte eller polisarrest i avvaktan på beslut om placering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

12 §

Om särskilda skäl föreligger med hänsyn till den dömdes hälsotillstånd, arbets- eller utbildningsförhållanden eller andra omständigheter, får kriminalvårdsstyrelsen på ansökan av den som dömts till fängelse och icke är häktad bevilja uppskov med verkställigheten under viss tid, högst sex månader från den dag

Om det finns särskilda skäl får Kriminalvården, på ansökan av den som dömts till fängelse och inte är häktad, bevilja uppskov med verkställigheten under viss tid, högst sex månader från den dag då domen enligt 2 § eller 3 § får verkställas. Om det finns synnerliga skäl får uppskov beviljas under ytterligare högst sex månader. Kvinna som är

då domen enligt *vad ovan är föreskrivet i denna lag* får verkställas. *Föreligger synnerliga skäl* får uppskov beviljas under ytterligare högst sex månader. Kvinna som är *havande* eller ammar barn får beviljas uppskov under tid *som prövas skälig*.

Uppskov får *ej* beviljas, om det finns *skälig anledning antaga* att den dömda *avviker*. Uppkommer anledning till sådant antagande sedan uppskov beviljats, skall beslutet återkallas.

Visar den dömda att han har gett in ansökan om uppskov sist den dag då han enligt 10 § första stycket senast skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt och har uppskov inte tidigare sökts i målet, skall verkställigheten anstå i avvaktan på kriminalvårdsstyrelsens beslut.

gravid eller ammar barn får beviljas uppskov under *längre tid om det kan anses skäligt*.

Uppskov får *inte* beviljas, om det finns *risk för* att den dömda *undandrar sig straff*. Uppkommer anledning till sådant antagande sedan uppskov beviljats, skall beslutet återkallas.

13 §

Visar den som har dömts till fängelse att en ansökan om att han av nåd skall befrias från straffet eller få detta utbytt mot böter, villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till särskild vård har getts in till regeringen sist den dag då han enligt 10 § första stycket senast skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt, skall verkställigheten anstå i avvaktan på regeringens beslut med anledning av ansökningen. Detta gäller dock inte om den dömda

Visar den dömda att han eller hon har gett in ansökan om uppskov senast den dag då inställelse enligt 7 § skulle ha skett och har han eller hon inte tidigare ansökt om uppskov i ärendet, skall verkställigheten anstå i avvaktan på Kriminalvårdens beslut.

Detsamma gäller i avvaktan på regeringens beslut, om den dömda visar att han eller hon gett in en ansökan till regeringen om att av nåd befrias från straffet eller få detta utbytt mot annan påföljd.

är intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt, om nåd tidigare har sökts i målet eller om det *finns skäligen anledning antaga* att den dömda avviker.

Vad som sägs i andra stycket gäller inte om den dömda är intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt, om nåd tidigare har sökts i ärendet eller om det *kan antas* att den dömda avviker.

14 §

Regeringen *äger för* annat fall än som avses i 12 eller 13 § meddela bestämmelser *angående* anstånd *under högst sex månader med verkställigheten av dom beträffande den som dömts till fängelse och icke är häktad eller på annan grund intagen i* kriminalvårdsanstalt.

Regeringen *får i* annat fall än som avses i 12 eller 13 § meddela bestämmelser *om* anstånd *med verkställigheten under högst sex månader, om den dömda inte är häktad eller på annan grund är intagen i* kriminalvårdsanstalt.

16 §

Vad som sägs i 10 §, 12 och 13 § första stycket skall inte tillämpas vid verkställighet utanför anstalt enligt 2 kap. 1 § kriminalvårdslagen (2006:000).

Vid sådan verkställighet skall den senaste dagen för ansökan om nåd enligt 13 § andra stycket vara den dag då verkställigheten skall påbörjas.

18 §

Häktas den som *undergår fängelse* av annan anledning än misstanke om brott, skall verkställigheten avbrytas.

Häktas den som *avtjänar fängelsestraff* av annan anledning än misstanke om brott, skall verkställigheten avbrytas.

Beräkning av strafftid m.m.

19 §

Vid verkställighet av fängelse räknas strafftiden, när den dömda är häktad eller omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt, från den dag då domen får verkställas och i annat fall från den dag då den dömda enligt 10 § *intages* i *allmänt* häkte eller *kriminalvårdsanstalt* eller *omhändertages* av polismyndighet för *förpassning*.

Tid, under vilken den dömda hållits i häkte i målet eller varit omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken efter det att slutlig dom eller beslut däri meddelades, skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

Vid verkställighet av fängelse räknas strafftiden, när den dömda är häktad eller omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt, från den dag då domen får verkställas och i annat fall från den dag då den dömda enligt 7, 10 eller 10 c § *intas* i häkte eller *anstalt* eller *omhändertas* av polismyndighet för *överförande till anstalt*.

Tid, under vilken den dömda hållits i häkte i målet eller varit omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken efter det att slutlig dom eller beslut däri meddelades, skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

23 §

Har avbrott ägt rum i verkställigheten av fängelse, skall det antal dagar avbrottet varat läggas till slutdagen.

Som avbrott anses *icke* att den som avtjänar fängelsestraff häktas med anledning av misstanke om brott.

Genom beslut enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt kan bestämmas att viss tid icke skall inräknas i verkställighetstiden. Därvid äger första stycket motsvarande tillämpning.

Som avbrott anses *inte* att den som avtjänar fängelsestraff häktas med anledning av misstanke om brott.

23 a §

Tiden för vistelse utanför anstalt enligt 1 kap. 6 § kriminalvårdslagen (2006:000) skall räknas in i verkställighetstiden, om inte särskilda skäl talar mot det.

Finns det särskilda skäl enligt första stycket skall vid bedömningen av hur många dagar som skall räknas in i verkställighetstiden skälig hänsyn tas till vad den dömda avtjänat till följd av vistelsen utanför anstalt.

Har den dömda avbrutit vårdvistelse enligt 4 kap. 12 § kriminalvårdslagen innan den planerade vårdtiden vid hemmet är avslutad, skall en tredjedel av den tid som han eller hon vistats i hemmet anses avtjänad i anstalt. Om det finns särskilda skäl får längre tid anses avtjänad i anstalt.

25 §

Skall dom på fängelse verkställas sedan den dömda börjat undergå annat sådant straff men innan han frigivits, skall strafftiderna sammanläggas för bestämmande av slutdagen.

Skall dom på fängelse verkställas sedan den dömda börjat undergå annat sådant straff men innan han frigivits, skall strafftiderna sammanläggas för bestämmande av slutdagen.

Under verkställighet utanför anstalt enligt 2 kap. 1 § kriminalvårdslagen (2006:000) skall strafftider inte sammanläggas, om det sammanlagda straffet blir längre än sex månader.

27 §

Har villkorligt medgiven frihet förklarats förverkad skall med avseende på frågan om ny villkorlig frigivning vad som förverkats anses som straff genom ny dom.

Förslag till lag (2006:000) om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs att 11 kap 10 och 19 §§ samt 13 kap. 6–7 §§ skollagen (2006:1100) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

10 §

Varje kommuninnevånare har rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år, om han saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan och är bosatt i landet.

Regeringen får föreskriva att också den som inte är bosatt i landet skall ha rätt att delta.

Den som har rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning har rätt att delta i sådan undervisning i en annan kommun om utbildningen finns där.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte den som är intagen i kriminalvårdsanstalt.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, om inte han eller hon har frigång under dagtid enligt 4 kap. 10 § kriminalvårdslagen (2006:000).

19 §

Varje kommuninnevånare är behörig att delta i gymnasial vuxenutbildning om han är bosatt i landet och i övrigt uppfyller föreskrivna villkor,

1. från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år, eller

2. när han slutfört utbildning på ett nationellt program eller likvärdig utbildning i gymnasieskolan.

Regeringen får föreskriva att också den som inte är bosatt i landet skall vara behörig att delta.

Föreskrifter om ytterligare behörighetsvillkor och om urval mellan behöriga sökande meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte den som är

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte den som är

intagen i kriminalvårdsanstalt. intagen i kriminalvårdsanstalt, om inte han eller hon har frigång under dagtid enligt 4 kap. 10 § kriminalvårdslagen (2006:000).

13 kap.

6 §

Rätt att delta i en kommuns sfi har, med *det* undantag som följer av 7 §, följande personer från och med det andra kalenderhalvåret det år de fyller 16 år:

Rätt att delta i en kommuns sfi har, med *de* undantag som följer av 7 §, följande personer från och med det andra kalenderhalvåret det år de fyller 16 år:

1. Den som är bosatt i kommunen och som saknar sådana grundläggande kunskaper i svenska språket som utbildningen syftar till att ge. Regeringen får föreskriva att också den som inte är bosatt i landet skall ha rätt att delta i sfi.

2. Finländska medborgare som stadigvarande arbetar i kommunen, men som är bosatta i Finland nära gränsen till Sverige och som saknar sådana grundläggande kunskaper i svenska språket som utbildningen syftar till att ge.

7 §

Den som har sådana kunskaper i det danska eller norska språket att grundläggande svenskundervisning inte kan anses nödvändig, har inte rätt att delta i sfi.

Samma sak gäller den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, om inte han eller hon har frigång under dagtid enligt 4 kap. 10 § kriminalvårdslagen (2006:000).

A

Bakgrund

1 Kommitténs uppdrag och arbete

1.1 Kommitténs uppdrag

Kommittén skall enligt direktiven (dir. 2002:90 och 2004:33), se *bilaga 1 och 2*, utarbeta förslag till en ny kriminalvårdslag som skall reglera verkställigheten av samtliga kriminalvårdspåföljder. Kommittén skall dels göra en genomgripande översyn av regelverket i sak, dels se över den lagtekniska och språkliga utformningen. Frågor om hur verkställigheten kan anpassas så att den förebygger återfall i brott utan att kraven på säkerhet och samhällsskydd eftersätts skall uppmärksammas särskilt.

Som en allmän utgångspunkt för kommittén anges i direktiven att grunden för det återfallsförebyggande arbetet bör vara att individens egen motivation till förändring tas till vara. Det anges som önskvärt med ett mer utvecklat system för positiv respektive negativ förstärkning för att öka möjligheterna att påverka de dömdas beteende. Systemet måste präglas av respekt för de individuella förutsättningarna att leva upp till de krav som kan ställas. Kommittén skall överväga hur ett sådant system kan åstadkommas.

Vidare anges att verkställigheten i det enskilda fallet så långt det är möjligt skall kunna anpassas efter säkerhetskrav samt individuella behov och förutsättningar. Kommittén skall överväga hur en individualiserad verkställighet kan uppnås utan att kravet på samhällsskydd eftersätts.

Kommittén skall också överväga hur det återfallsförebyggande perspektivet skall förstärkas för de alternativa påföljderna och verkställighetsformerna vad beträffar villkor, kontroll och påverkan. Kommittén skall även lämna förslag på hur innehållet i den prövotid som löper efter villkorlig frigivning kan utvecklas.

När det gäller förslaget till en samlad reglering av verkställigheten av kriminalvårdspåföljder anges i direktiven att de övergripande riktlinjerna måste läggas fast i lag medan den närmare

regleringen av verksamheten så långt som möjligt bör ske i författningar på lägre nivå.

Kommittén skall prioritera de övergripande frågeställningarna och målformuleringarna. Lagen skall präglas av en helhetssyn på verkställigheten av påföljder och författningsförslagen bör i möjligaste mån vara organisationsoberoende.

Verkställighet av påföljder utanför kriminalvårdens ansvarsområde (t.ex. sluten ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård) och häktesverksamheten är undantagna från uppdraget. Enligt de ursprungliga direktiven var även de allmänna reglerna om tidpunkten för villkorlig frigivning från frihetsstraff undantagna. Tilläggsdirektiven (bilaga 2) innebär att kommittén inte längre är förhindrad att föreslå förändringar i reglerna om tidpunkten för villkorlig frigivning från fängelsestraff.

I direktiven sägs också att kommittén särskilt skall beakta de kriminalpolitiska utgångspunkterna, de ändrade förutsättningarna för kriminalvårdens arbete och de nya krav som samhället ställer på en effektivt bedriven verksamhet. Kommittén skall vidare beakta Sveriges internationella åtaganden samt även ta del av utländska kunskaper och erfarenheter på området.

Det anges i direktiven tre huvudområden för kommitténs arbete:

- Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete
- Kravet på säker och trovärdig verkställighet
- Reglerna för överklagande m.m.

När det gäller förebyggande av återfall i brott nämns bl.a. att all form av drogmisbruk måste identifieras och bekämpas både genom ambitiösa behandlingsinsatser och effektiva kontrollåtgärder. Kriminella värderingar och gängbildningar samt andra uttryck för en kriminell livsstil måste motverkas. Kommittén skall överväga om och i så fall på vilket sätt det är möjligt att ställa högre krav på de intagna när det gäller vardagliga sysslor och eget ansvarstagande. Utgångspunkten skall vara att var och en skall försörja sig själv genom arbete alternativt förbereda sig för arbete genom studier. Kommittén skall överväga regleringen av de intagnas sysselsättningsplikt. Det sägs också att åtgärder skall vidtas så att en positiv utveckling som har inletts kan fullföljas efter verkställighetens slut.

Beträffande kravet på en säker och trovärdig verkställighet anges att det är nödvändigt att kriminalvården har effektiva verktyg för

att motverka de kriminella nätverkens aktiviteter i anstalterna och även i övrigt hantera intagna som utgör säkerhetsrisker eller annars har en negativ inverkan på sin närmiljö. Kommittén skall överväga hur regelverket bör vara utformat för att säkerställa detta. Det sägs också i direktiven att det är angeläget att intagna inte vistas under högre säkerhetsförhållanden än som är motiverat utifrån individuella riskbedömningar.

Avseende det tredje huvudområdet, överklagande m.m., uttalas i direktiven att möjligheterna att påkalla beslut i enskilda frågor och att överklaga besluten är omfattande. Prövningsförfarandet är inte enhetligt och systemet är svåröverskådligt. Ordningen för beslut och överprövning inom kriminalvårdens område är i flera avseenden otillfredsställande och skall därför ses över av kommittén.

1.2 Kommitténs arbete

Kommitténs arbete inleddes i december 2002.

Kommittén har sammanträtt vid 15 tillfällen. Två av dessa tillfällen har varit tvådagars internatsammanträden. Kommittén har också varit indelad i tre olika arbetsgrupper som vardera sammanträtt vid två tillfällen. Vidare har sekretariatet och några av experterna sammanträffat vid flera tillfällen för att utforma författningstexten.

Sekretariatet har besökt ett stort antal kriminalvårdanstalter, nämligen Högsbo, Norrtälje, Fosie, Tygelsjö, Roxtuna, Kumla, Hinseberg, Hall (vid två tillfällen), Rödjan, Mariestad, Skogome och Hällby. I några fall har även kommittéledamöter deltagit. Studiebesök har också genomförts vid Kronobergshäktet och Häktet i Göteborg. Tre frivårdsmyndigheter har besökts, nämligen Uddevalla, Göteborg centrum och Stockholm centrum. Kommitténs sekreterare har vid två tillfällen deltagit i sammanträden med Övervakningsnämnden för Hisingen/Göteborgs förorter. Även Villa Solberg, ett kooperativt behandlingshem, har besökts av sekretariatet.

Sekretariatet har genomfört studiebesök i Danmark, Nederländerna, England, Skottland, Kanada, Norge och Finland. Två av kommitténs experter deltog i studieresan till Kanada.

I Danmark besöktes Direktoratet for Kriminalforsorgen, Köpenhamn och anstalten Vridsløselille.

Under besöket i Nederländerna, som genomfördes i samband med resan till England och Skottland, genomfördes ett studiebesök på anstalten Penitentiary Institute Over-Amstel i Amsterdam. I England besöktes anstalten HM Prison Haverigg i Cumbria, halvvägshuset Wilton Place Hostel i Manchester, National Probation Service i Greater Manchester, HM Prison Service i London och en gemensam enhet för frivården och polisen, (Greater Manchester Police's ViSOR Unit). I London ägde även sammanträffande rum med företrädare för International Center for Prison Studies. I Skottland besöktes anstalten HM Prison Edinburgh. Vid det besöket skedde också ett möte med generaldirektören för Scottish Prison Service samt företrädare för andra skotska anstalter.

I Kanada besöktes anstalterna Prison de Bordeaux i Montreal och Ontario Correctional Institute i Brampton samt halvvägshuset Maison Decision House i Ottawa och Maison Saint-Laurent i Montreal. Under studieresan i Kanada besöktes även frivårdskontoren La direction de l'évaluation et des services en milieu ouvert, Montreal-Nord och Queensway Probation and Parole Office i Toronto liksom huvudkontoret för The Correctional Service of Canada i Ottawa och det departement som ansvarar för provinsen Ontarios kriminalvård, Ontario Ministry of Public Safety & Security i Toronto.

I Norge besöktes anstalten Oslo fengsel, utslussningshemmet Sandaker övergångsbolig och Justisdepartementet, samtliga i Oslo.

Under resan till Finland gjordes studiebesök på Helsingfors fängelse och Justitieministeriet, Helsingfors.

Företrädare för Barnombudsmannen, Kriminellas Revansch i Samhället (KRIS) och SEKO har fått tillfälle att berätta om sin verksamhet och lämna synpunkter till kommittén i samband med sammanträden.

Sekretariatet har deltagit i Övervakningsnämndernas Ord- förändekonferens och Riksförbundet frivilliga samhällsarbeters konferens "Egen makt i kriminalvården". Sekretariatet har också träffat representanter för Riksbryggan i Göteborg, KRIS i Stockholm och Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.

Kommittén har genomfört en enkätundersökning bland intagna i anstalt (se *bilaga 5*).

Samråd har skett med Ungdomsbrottsutredningen (Ju 2002:14) och Rymningsutredningen (Ju 2004:08).

Vid några tillfällen har sekretariatet träffat företrädare för Justitiedepartementet. Sekretariatet har också vid flera tillfällen sammanträffat med företrädare för Kriminalvårdsstyrelsen, lokala kriminalvårdsmyndigheter och andra personer med särskilda kunskaper om kriminalvård.

Personer och olika organisationer med intresse för kriminalvårdsfrågor har muntligen och skriftligen lämnat synpunkter till kommittén.

Kommitténs uppdrag har varit omfattande och arbetet har skett under stor tidspress, trots att det har koncentrerats till de övergripande frågor som anges i direktiven. Tidsbristen har också medfört att fullständiga förslag till följdändringar i samtliga författningar som berörs inte kunnat lämnas. Förslagen till följdändringar har i stället koncentrerats till brottsbalken och strafftidslagen. Kommittén har emellertid inte heller beträffande dessa författningar haft möjlighet att göra en så grundlig språklig översyn, som skulle ha varit önskvärd. Slutligen vill kommittén framhålla, att påföljdsreglerna i brottsbalken och bestämmelserna om verkställighet av påföljder i flera avseenden är så nära förbundna med varandra att det inte är möjligt att få helt enhetliga verkställighetsregler utan att också förändra påföljdsbestämmelserna. Eftersom kommitténs uppdrag inte omfattat annat än verkställighetsfrågor har kommittén inte lagt några förslag som ändrar påföljdssystemet. Kommittén vill emellertid framhålla att det är önskvärt att en översyn kommer till stånd även av dessa delar.

2 Frågornas tidigare behandling

I detta avsnitt lämnas en översiktlig redovisning av den tidigare behandlingen av de frågor som är föremål för kommitténs bedömning.

Straffteorier, svensk kriminalpolitik och andra allmänna frågor om straffsystemet har behandlats i många utredningar, forskningsrapporter och andra sammanhang (se t.ex. Straffsystemkommitténs betänkande Ett reformerat straffsystem, SOU 1995:91 och Ungdomsbrottskommitténs betänkande Ingripanden mot unga lagöverträdare, SOU 2004:122 s. 142 ff.). Kommittén lämnar därför inte någon sådan redovisning.

De grundläggande bestämmelserna om verkställighet av fängelsestraff i anstalt finns i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) och lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. (strafftidslagen). Verkställighet av fängelsestraff efter villkorlig frigivning samt av skyddstillsyn och samhällstjänst regleras i huvudsak i brottsbalken. Sedan brottsbalken trädde i kraft år 1965 har verkställighetsföreskrifterna i balken inte varit föremål för några genomgripande ändringar. Bestämmelser om verkställighet av fängelsestraff utanför anstalt med s.k. fotboja finns i lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (IövL) och KvaL.

KvaL och strafftidslagen infördes genom 1974 års kriminalvårdsreform. Till grund för reformen låg två betänkanden, dels Kriminalvård i anstalt (1971:74) av Kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården (KAIK), dels Kriminalvård (SOU 1972:64) av Kriminalvårdsberedningen. I 1973 års statsverksproposition (prop. 1973:1, bilaga 4, s. 76 ff.) lade regeringen fram sina ställningstaganden till KAIK:s och Kriminalvårdsberedningens förslag. Riksdagen godkände i allt väsentligt de allmänna riktlinjerna för kriminalvårdens fortsatta utformning (se JuU 1973:15). Inom Justitiedepartementet utarbetades därefter en promemoria

(Ds Ju 1973:9) med förslag till lagstiftning. Innehållet i promemorian låg sedan till grund för regeringens proposition (1974:20; jfr. angående riksdagsbehandlingen JuU 1974:2).

Efter 1974 års kriminalvårdsreform har många bestämmelser varit föremål för nya överväganden. Det gäller t.ex. bestämmelser om särbehandling av vissa långtidsdömda, utökade möjligheter till vistelse utanför anstalt, förändringar av tidpunkten för villkorlig frigivning, förändrad anstaltsindelning, åtgärder för att komma till rätta med narkotikamissbruk, omorganisering av kriminalvården samt förändringar av möjligheten till gemensamhet och avskildhet.

En redogörelse för regelverkets framväxt fram till år 1993 finns i Fängelseutredningens huvudbetänkande Verkställighet av fängelsestraff (SOU 1993:76).

Fängelseutredningen föreslog i sitt huvudbetänkande att KvaL borde ersättas av en ny lag om verkställighet av fängelsestraff (fängeslagen). I sitt slutbetänkande Kriminalvård och psykiatri (SOU 1994:5) lämnades förslag om behandlingen av psykiskt störda intagna och av män dömda för övergrepp mot kvinnor och barn.

Fängelseutredningens förslag togs upp av regeringen i flera omgångar. Förslaget till ny fängeslag kom dock inte att realiserats. Däremot medförde några av förslagen vissa lagändringar i KvaL. Den 1 juli 1995 ändrades vissa bestämmelser om anstaltsindelning, placering av intagna och tvångsmedel (prop. 1994/95:124). Vidare ändrades den 1 januari 1999 bestämmelser om särskilda villkor för långtidsdömda samt placering av unga och kvinnor (prop. 1997/98:95). Förslagen om behandling av psykiskt störda intagna m.m. togs upp till övervägande 1994 (prop. 1994/95:194).

Straffsystemkommittén föreslog år 1995 i ovan nämnda betänkande en genomgripande förändring av straffsystemet med bl.a. prøvotidsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst och kontraktsvård som självständiga straff. Förslagen ledde till att försöksverksamheten med samhällstjänst och intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖV) permanentades samt till vissa förändringar av reglerna om villkorlig frigivning (prop. 1997/98:96). Ändringarna trädde i kraft den 1 januari 1999. Regeringen ansåg i lagstiftningsärendet att någon genomgripande förändring av straffsystemet inte borde genomföras och att vissa frågor borde övervägas ytterligare.

Möjligheten till intensivövervakning med elektronisk kontroll har utökats genom ny och ändrad försökslagstiftning den

1 oktober 2001 respektive den 1 april 2005 (Ds 2000:37 och prop. 2000/01:76 respektive Ds 2004:7 och prop. 2004/05:34).

Narkotikakommissionen framhöll i sitt slutbetänkande Vägvalet. Den narkotikapolitiska utmaningen (SOU 2000:126) att kriminalvården har en central roll i samhällets kamp mot narkotika. År 2001 lämnade regeringen en proposition (prop. 2001/02:91) med en nationell handlingsplan mot narkotika. Förstärkta insatser ansågs bl.a. behövas för att utveckla behandlingsperspektivet inom kriminalvården. I enlighet med propositionen beslutade regeringen den 25 april 2002 att ge KVS i uppdrag att genomföra en särskild satsning på narkotikabekämpning m.m. För detta ändamål avsattes 100 miljoner kronor under en treårsperiod.

Regeringen har också tillsatt en särskild nationell narkotika-samordnare som fått i uppdrag att genomföra och följa upp handlingsplanen. Till sin hjälp har samordnaren ett kansli under namnet Mobilisering mot narkotika. Mobilisering mot narkotika skall bl.a. följa upp arbetet inom kriminalvården och ta initiativ till åtgärder som kan leda till ett förbättrat samarbete mellan kriminalvård och socialtjänst.

I KVS budgetunderlag för år 2006 finns en redovisning av kriminalvårdens satsning och hur det fortsatta arbetet skall bedrivas. En slutrapport från samordnaren skall lämnas i december 2005.

Efter Narkotikakommissionens förslag har den 1 februari 2004 införts regler om allmän inpasseringskontroll till antalter (prop. 2003/04:3).

Inom Justitiedepartementet utarbetades år 2000 ett förslag till ny lag om behandling av personuppgifter inom kriminalvården (Ds 2000:50) och den 1 oktober 2001 trädde en sådan lag i kraft (prop. 2000/01:126).

Psykansvarskommittén föreslog år 2002 i sitt betänkande Psykisk störning, brott och ansvar (SOU 2002:3) att tillräknelighet eller ansvarsförmåga skall bli ett krav för straffrättsligt ansvar. Genom förslaget upphävs fängelseförbudet och övriga inskränkningar i påföljdsvalet för psykiskt störda lagöverträdare som döms för brott. Psykiskt störda lagöverträdare som döms till fängelse skall kunna få sitt vårdbehov tillgodosett av den allmänna sjukvården antingen på frivillig väg eller genom tvångsvård. Om det inte längre finns något medicinskt vårdbehov skall den dömde överföras till anstalt. Förslaget bereds fortfarande inom Justitiedepartementet.

Utredningen om frigivningsprövning av livstidsdömda föreslog år 2002 i sitt betänkande Frigivning från livstidsstraff (SOU 2002:26) bl.a. att frigivningsprövningen av livstidsdömda skall prövas av allmän domstol. Den första prövningen skall äga rum när den dömden har avtjänat tio år av livstidsstraffet och regelbundet omprövas om den dömden inte friges. Förslagen bereds fortfarande inom Justitiedepartementet.

Inom Justitiedepartementet utarbetades år 2004 en promemoria om Ökad säkerhet i pass (Ds 2004:8). I promemorian föreslogs bl.a. ändrade regler i passlagen (1978:203) och KvaL om passhinder, återkallelse av pass och passtillstånd för fängelsedömda som dömts till längre påföljder. Vidare föreslogs en inskränkning i KvaL om möjlighet för dömda som vistas i anstalt att disponera sitt pass. Regeringen har den 10 mars 2005 lämnat en proposition (prop. 2004/05:119) som skiljer sig från promemorian såvitt avser att inskränkningarna enbart skall gälla de som börjat avtjäna sitt straff. Propositionen behandlas för närvarande i riksdagen.

Ungdomsbrottskommittén föreslog i sitt betänkande ändringar av påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Förslagen bereds inom Justitiedepartementet.

Rymningsutredningen föreslog i betänkandet Säkert inlåst? (SOU 2005:6) förslag till förändringar som ökar möjligheterna att förutse, förebygga och ingripa vid rymningar och fritagningar, särskilt från de anstalter som har förhöjd säkerhet. Förslagen bereds för närvarande inom Justitiedepartementet.

Den 26 maj 2005 beslutade regeringen en lagrådsremiss med förslag om att kriminalvården skall omorganiseras till en myndighet och att alla lokala kriminalvårdsmyndigheter skall avvecklas. Förändringen är tänkt att träda i kraft den 1 januari 2006.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och Kriminalvårdsstyrelsen (KVS) lämnar regelbundet rapporter m.m. om olika kriminalvårdsfrågor. Riksrevisionen och Statskontoret har också vid flera tillfällen utfört särskilda granskningar av effektiviteten inom kriminalvården. Barnombudsmannen har granskat kriminalvården utifrån barns rättigheter. Det bedrivs också en omfattande kriminologisk forskning. En redogörelse för rapporter och forskning på området skulle bli mycket omfattande och har därför lämnats utanför kommitténs arbete. Kommittén återkommer dock i några avsnitt med en mer ingående redogörelse för vissa frågor tidigare behandling.

3 Nuvarande förhållanden

3.1 Kriminalvårdens organisation

Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av påföljderna fängelse och skyddstillsyn samt anordnande av samhällstjänst. Kriminalvården har ansvaret för verksamheten i de allmänna häktena och sköter även sina egna transporter (Transporttjänsten). Vidare transporterar kriminalvården andra frihetsberövade personer, bland annat de som skall avvisas eller utvisas från landet.

Inom kriminalvården finns KVS och 36 lokala kriminalvårdsmyndigheter. KVS är sedan den 15 februari 2000 organiserad i ett huvudkontor (Norrköping) och fem regionkontor (Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping och Härnösand).

Under de lokala kriminalvårdsmyndigheterna finns kriminalvårdsanstalter (57), häkten (30) och frivårdskontor (39). De lokala kriminalvårdsmyndigheterna och deras geografiska verksamhetsområden finns förtecknade i en bilaga till förordningen (1990:1018) med instruktion för Kriminalvårdsverket. Tre anstalter och ett häkte är på grund av sin storlek en egen kriminalvårdsmyndighet.

I regeringens regleringsbrev avseende kriminalvården för budgetåret 2004 fick KVS i uppdrag att utreda förutsättningarna för att omorganisera kriminalvården till en myndighet. Uppdraget redovisades i juni 2004 i rapporten *Kriminalvården – en myndighet*. I rapporten föreslås att kriminalvårdens omorganiseras genom att KVS och de lokala kriminalvårdsmyndigheterna den 1 januari 2006 slås samman till en enda myndighet. En lagrådsremiss, *Kriminalvården – en myndighet*, beslutades av regeringen den 26 maj 2005. I denna föreslås bl.a. att Kriminalvårdsverket skall omorganiseras till en myndighet.

Generaldirektören för KVS bestämde den 25 oktober 2004 att det fortsatta förändringsarbetet skall vara inriktat på att den framtida kriminalvårdsmyndigheten skall vara indelad i tre organisatoriska delar; en lokal, en regional och en central nivå. Den

operativa verksamheten skall ledas inom sex regioner med kansliorter i Härnösand, Stockholm, Örebro, Göteborg, Linköping och Malmö.

En utredning har påbörjats inom KVS för att föreslå bl.a. de nödvändiga förändringar i arbetsordningen, föreskrifter, avtal och annat som kan behövas till följd av att de olika myndigheterna inom kriminalvården blir en myndighet samt arbetsfördelningen mellan de olika myndighetsnivåerna.

3.1.1 Kriminalvårdsstyrelsen

KVS är central förvaltningsmyndighet för kriminalvården. Styrelsen är chefsmyndighet för de lokala kriminalvårdsmyndigheterna och för Transporttjänsten. I administrativt hänseende är styrelsen chefsmyndighet även för Kriminalvårdsnämnden och övervakningsnämnderna.

Styrelsens ledning utgörs av generaldirektören som är chef för myndigheten och kriminalvårdens styrelse, som består av sju personer, generaldirektören medräknad.

KVS verksamhet regleras genom förordningen med instruktion för kriminalvårdsverket och arbetsordningen för KVS.

KVS meddelar föreskrifter, råd och riktlinjer för verksamheten inom kriminalvården. Styrelsen har tillsyn över myndighetsutövning och övrig verksamhet. Vidare överprövar styrelsen beslut av de lokala kriminalvårdsmyndigheterna i ärenden enligt kriminalvårdslagstiftningen. När det gäller kriminalvården i frihet saknar dock styrelsen beslutanderätt med avseende på enskilda fall.

3.1.2 Kriminalvårdsanstalterna

En av kriminalvårdens huvuduppgifter är att ansvara för fängelse-dömdas anstaltsvistelse. Regler om detta finns i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, (KvaL). Lagen kompletteras av förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt, (KvaF) och KVS:s föreskrifter. I detta sammanhang kan tilläggas att för personer som under en viss tid verkställer fängelsestraff i häkte, t.ex. i samband med omplaceringar eller i avvaktan på anstaltsplacering, gäller i stället lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. med tillhörande förordning.

3.1.3 Frivårdskontoren

Frivården är en del av kriminalvården och bedrivs vid 39 frivårdskontor. Verksamheten är i huvudsak inriktad på övervakning av villkorligt frigivna och personer dömda till skyddstillsyn, verkställande av villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst och intensivövervakning med elektronisk kontroll samt personutredningar. Frivården har även ett ansvar beträffande intagna i anstalt, framför allt i förberedelsen inför villkorlig frigivning.

Bestämmelser om frivårdens verksamhet finns, förutom i 27–28 kap. brottsbalken, i förordningen om kriminalvård i anstalt, förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder, lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll (IövL) och förordningen (1994:1060) om övervakning med elektronisk kontroll. Författningarna kompletteras av KVS:s föreskrifter.

3.1.4 Kriminalvårdsnämnden

Kriminalvårdsnämnden är en central nämnd för kriminalvården och sammanträder som regel i Stockholm. Bestämmelser om nämndens organisation finns huvudsakligen i 37 kap. brottsbalken och i förordningen (1988:682) med instruktion för kriminalvårdsnämnden.

Kriminalvårdsnämnden består av fem ledamöter med ersättare, vilka samtliga utses av regeringen. Ordföranden skall vara eller ha varit innehavare av domarämbetet.

Bestämmelser om nämndens verksamhet finns framför allt i 37 kap. brottsbalken, KvaL, och IövL. Nämnden prövar främst ärenden rörande intagna som har dömts till fängelse i lägst två år. För denna kategori intagna prövar nämnden frågor om villkorlig frigivning (enligt vissa övergångsbestämmelser) och om vistelse utanför anstalt enligt 34 § KvaL. Nämnden är också besvärinstans för vissa beslut som har meddelats av övervakningsnämnd.

3.1.5 Övervakningsnämnderna

Det finns 30 övervakningsnämnder. Bestämmelser om nämndernas organisation finns huvudsakligen i 37 kap. brottsbalken, förordningen (1988:683) med instruktion för övervakningsnämnderna samt förordningen (1998:1318) om övervakningsnämndernas verksamhetsområden m.m. Övervakningsnämnderna är geografiskt fördelade över hela landet.

En övervakningsnämnd består av ordförande, vice ordförande och tre andra ledamöter, om inte regeringen förordnar att en viss nämnd skall ha flera ledamöter. Ordföranden och vice ordföranden skall vara lagfarna domare. Övriga ledamöter utses genom val, som förrättas av kommunfullmäktige om övervakningsnämndens verksamhetsområde omfattar endast en kommun och annars av landstingsfullmäktige.

Bestämmelser om nämndernas verksamhet finns framför allt i 26, 28 och 37 kap. brottsbalken, KvaL och IövL. Nämnderna beslutar om åtgärder beträffande personer som står under övervakning antingen genom dom till skyddstillsyn eller som villkorligt frigivna från fängelsestraff. Nämnderna prövar även frågor som t.ex. meddelande av varning eller föreskrifter, övervakning, förverkande av villkorligt medgiven frihet och omhändertagande. För intagna i anstalt prövar nämnderna i vissa fall frågor om vistelse utanför anstalt enligt 34 § KvaL. Nämnderna har dessutom att i vissa fall besluta om passtillstånd för såväl de som är intagna i anstalt som de som verkställer straff utanför anstalt. I nämndernas åliggande ingår även en allmän insynsfunktion vid såväl frivård som häkten och anstalter.

3.2 Påföljdssystemet

Enligt 1 kap. 3 § brottsbalken förstås med påföljd för brott dels straffen böter och fängelse, dels villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård. I anslutning till själva bestämmelserna om brotten anges vilka straff som kan komma i fråga för varje brott samt brottets straffskala. Av 1 kap. 4 § samt bestämmelser i 27–31 kap. brottsbalken följer att fängelsestraffet under vissa förutsättningar skall ersättas av någon av de andra påföljderna.

3.2.1 Straffteorier

Det finns många teorier om varför man skall bestraffa människor som överträtt meddelade normer. Dessa teorier kan delas in i två huvudgrupper; vedergällning och samhällsskydd.

Vedergällningsteorierna brukar också kallas absoluta straffteorier enligt vilka straffet är ett mål i sig. Dessa teorier anses i dag inte särskilt gångbara.

Straffteorier om samhällsskydd utmärks av att straffet anses vara ett medel för att uppnå ett visst mål. Dessa teorier, som även benämns relativa straffteorier, försöker förklara straffet utifrån mer rationella grunder, nämligen att upprätthålla ordningen i samhället och att skydda den enskilde mot övergrepp. De relativa straffteorierna kan i sin tur delas upp i två skilda grupper, dels allmänpreventiva och dels individualpreventiva.

Allmänpreventiva teorier ger uttryck för tanken att människor i allmänhet eller grupper av människor påverkas genom straffhotet. Allmänpreventionen verkar genom medelbar eller omedelbar avskräckning, varigenom en potentiell lagöverträdare avhåller sig från brott, och genom moralbildning eller moralförstärkning.

Individualpreventiva teorier bygger på den påverkan som straffet har på den som har begått brott. Straffet anses ha en individuell avskräckande effekt på det sättet att den som har dömts till straff upplever detta så negativt att han avstår från att begå nya brott. Något som särskilt utmärker de individualpreventiva tankegångarna är att man anser att den dömda kan rehabiliteras genom straffet. Denna behandlingstanke grundas ytterst på uppfattningen att den som begår brott är avvikande och att han genom sociala eller medicinska insatser skall kunna återföras till ett normalt liv i samhället.

Brottsbalken

Brottsbalken trädde i kraft den 1 januari 1965 och dess bestämmelser om påföljderna grundade sig på Strafflagberedningens förslag. Strafflagberedningen, som tillsattes år 1938, avgav bl.a. betänkandena Enhetligt frihetsstraff (SOU 1953:17) och Skyddslag (SOU 1956:55). Dessa två betänkanden kom att bilda underlag för sanktionssystemet i brottsbalken.

Brottsbalkens påföljdssystem byggde i hög grad på den s.k. behandlingstanken. Brottslingen betraktades som en produkt av den sociala miljön och den påverkan han utsatts för utifrån. Det var därför väsentligt att rehabilitera honom och därmed förebygga fortsatt brottslighet. Ett straff skulle således legitimeras av brottslingens behov av behandling. Straffet skulle verka preventivt genom att dels undanröja brottslighetens allmänt sociala och specifikt individuella orsaker, dels ge brottslingen behandling. Detta synsätt har kommit att kallas behandlingstanken. Enligt denna utgör brottslingens individuella behov av behandling grunden för samhällets val av straffrättslig reaktion på brott. Brottslingen skulle behandlas - eller fostras - i stället för att låsas in för bestraffning.

Även den allmänpreventiva aspekten beaktades emellertid. I den grundläggande bestämmelsen för påföljdsvalet, 1 kap. 7 § brottsbalken, angavs således att "vid val av påföljd skall rätten, med iakttagande av vad som krävs för att upprätthålla allmän laglydnad, fästa särskilt avseende vid att påföljden är ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället". Detta stadgande kan ses som en kompromiss mellan å ena sidan Strafflagberedningens betonande av straffets individualpreventiva och särskilt behandlingsinriktade syfte och, å andra sidan, den skola som ansåg att hänsynen till allmän laglydnad utgjorde ett viktigt inslag. Vidare ansågs det för vissa brottstyper vara "från allmän synpunkt påkallat" att döma till fängelsestraff.

Behandlingstanken kom efterhand att utsättas för växande kritik. Dess betydelse för påföljdsvalet kritiserades bl.a. för att proportionaliteten mellan brott och straff kom i skymundan. När påföljden inte relateras till brottet utan i stället till det individuella behandlingsbehovet kan dessutom två personer som har begått likvärdiga brott dömas till olika påföljder. Kravet på likhet inför lagen uppfylls således inte. Det blir vidare svårt för både den dömdes och allmänheten att förstå och därmed respektera rättskipningen.

Behandlingstankens roll vid påföljdsvalet kritiserades även utifrån den dömdes perspektiv. Om påföljden inte relateras till brottet kan det framstå som om reaktionen avser hans person snarare än hans gärning, vilket kan uppfattas som nedvärderande och moraliskt fördömande. Dessutom döljs att anledningen till reaktionen är den dömdes handlande och inte hans person.

Kritiken mot behandlingstanken har också gällt att resultaten inte har blivit de förväntade. Det har visat sig svårt att utarbeta några generella behandlingsmetoder som är effektiva. Den sociala rehabiliteringen har varit mindre framgångsrik och återfallsfrekvensen har varit hög jämfört med de förhoppningar som ställdes. Det är också svårt att i det enskilda fallet göra en prognos och i förväg bedöma effekterna av olika påföljder på det sätt som behandlingstanken förutsätter. Slutligen har det gjorts gällande att effekterna av olika påföljder skiljer sig åt i endast mindre utsträckning.

Kritiken ledde fram till att tämligen stora förändringar i brottsbalkens påföljdssystem genomfördes från den 1 januari 1989. Denna revidering byggde i allt väsentligt på de förslag som fördes fram av Fängelsestraffkommitténs i betänkandet Påföljd för brott (SOU 1986:13–15).

De nya reglerna innebär att den principiella utgångspunkten för påföljdssystemet delvis blev en annan än tidigare. En grundtanke är att förutsebarheten och enhetligheten i straffrättskipningen skulle öka. Domstolarna skall vid påföljdsbestämningen inte tillmäta vare sig allmänpreventiva eller individualpreventiva hänsyn någon självständig betydelse. Istället skall brottets konkreta straffvärde sättas i centrum. En brottslig handling skall bestraffas för att den är klandervärd och ju mer klandervärd den är desto allvarigare blir samhällets ingripande. På så sätt markeras tydligare att brott ogillas av samhället samt att straffets uppgift är att tydliggöra och gradera detta ogillande med det övergripande syftet att motverka brott. Avsikten med reglerna är bl.a. att skapa förutsättningar för en enhetlig och förutsebar rättstillämpning där faktorer som likhet inför lagen samt proportionalitet mellan brott och straff betonas. Det framhölls dock i förarbetena till lagändringen att reformen inte avses vara någon avgörande förändring av den faktiska hanteringen av påföljdsfrågorna utan att den till stor del är en kodifiering av de principer som redan tillämpades i praxis.

I april 1992 tillsattes Straffsystemkommittén med uppdrag att göra en översyn av vissa frågor rörande påföljdssystemet. Kommittén har avgett betänkandet Ett reformerat straffsystem (SOU 1995:91). Kommitténs förslag utgick från vissa allmänna principer, vilka kommittén menade borde gälla för ett straffsystem. Dessa principer är proportionalitet, rättvisa, klarhet, förutsebarhet och konsekvens.

Straffsystemkommitténs förslag om ett nytt straffsystem har inte lett till lagstiftning. I regeringens proposition Vissa reformer av påföljdssystemet (prop. 1997/98:96) tas dock flera av de ovan nämnda principerna upp.

Sammanfattningsvis kan sägas att det svenska straffsystemet till stora delar präglas av kraven på förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet. Detta hindrar emellertid inte, vilket framhålls i denna kommittés direktiv, att behandlingsperspektivet kan ges stort utrymme på verkställighetsstadiet.

3.2.2 Böter

Bötesstraffet regleras i 25 kap. brottsbalken. Böter skall dömas ut enligt vad som är föreskrivet för brottet i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är en viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böterna ut i dagsböter eller, om brottet bör föranleda lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

Normalt verkställs inte ett bötesstraff av kriminalvården, men enligt 25 kap. 8 § andra stycket brottsbalken får böter som inte betalas förvandlas till fängelse i lägst 14 dagar och högst tre månader enligt bestämmelserna i bötesverkställighetslagen (1979:189). Sådan förvandling skall enligt 15 § i den sistnämnda lagen ske på talan av åklagaren beträffande böter som inte kunnat drivas in, om det är uppenbart att den bötfällda av tredska underlåtit att betala böterna eller om förvandling annars av särskilda skäl är påkallad från allmän synpunkt.

Vid verkställighet av fängelse som förvandlingsstraff för böter tillämpas KvaL.

3.2.3 Villkorlig dom

Reglerna om villkorlig dom finns i 27 kap. brottsbalken.

Villkorlig dom är, förutom böter, den minst ingripande åtgärden i brottsbalkens påföljdssystem och kan i flera avseenden sägas vara en form av villkorlig påföljdseftergift. Rätten får döma till villkorlig dom för ett brott för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter. Påföljden är alltså ett alternativ till fängelse. Villkorlig dom kan bara komma ifråga om det inte finns särskild anledning att tro att den som döms kommer att begå ytterligare brott. Hänsyn tas

också till brottets art och straffvärde. En villkorlig dom får förenas med högst 200 dagsböter vare sig böter är föreskrivet för brottet eller inte.

Om den tilltalade samtycker till det får den villkorliga domen förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Den som har dömts till villkorlig dom är underkastad en prøvotid om två år. Under prøvotiden skall den dömde vara skötsam och efter förmåga försöka försörja sig. Har den villkorliga domen förenats med samhällstjänst skall den dömde fullgöra samhällstjänsten enligt den arbetsplan som upprättats av den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

Om den dömde genom domen har ålagts att betala skadestånd på grund av brottet skall han göra vad han kan för att fullgöra den skyldigheten.

I 27 kap. brottsbalken regleras även vad som gäller om den dömde inte rättar sig efter den villkorliga domen. I sådana fall får domstolen, under förutsättning att en åklagare före prøvotidens utgång anhängiggör talan om det, besluta att varning skall meddelas den dömde. Domstolen kan även meddela föreskrift angående skadeståndet m.m. eller ändra en tidigare meddelad föreskrift. Slutligen kan domstolen undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet. Reglerna om undanröjande av villkorlig dom när den dömde döms för annat brott finns i 34 kap. brottsbalken.

3.2.4 Skyddstillsyn

Skyddstillsyn regleras i 28 kap. brottsbalken.

Rätten får döma till skyddstillsyn för ett brott för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter. Skyddstillsyn skiljer sig från villkorlig dom genom att skyddstillsynen alltid är förenad med övervakning, åtminstone i inledningsskedet, och kan förenas med allmänna föreskrifter beträffande den dömdes livsföring under prøvotiden.

Skyddstillsyn pågår under en treårig prøvotid och den skall vara förenad med övervakning från dagen för domen. Övervakningen skall normalt upphöra efter ett år.

Det är normalt rätten som skall förordna en övervakare, eftersom det anses angeläget att övervakningen kommer i gång så snart som möjligt. Rätten får även meddela föreskrifter om bl.a. vistelseort eller bostad under högst ett år åt gången, arbets-

anställning eller utbildning, vård eller behandling av olika slag, blod- eller urinprov samt fullgörande av skadeståndsskyldighet.

En skyddstillsyn får förenas med högst 200 dagsböter, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller inte.

På samma sätt som gäller vid villkorlig dom får en dom på skyddstillsyn med den tilltalades samtycke förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Samhällstjänst kan inte kombineras med skyddstillsyn med särskild behandlingsplan eller med fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken.

Det finns också möjlighet att förena en skyddstillsyn med fängelse i lägst 14 dagar och högst tre månader. I sådana fall får rätten inte samtidigt döma till böter eller meddela föreskrift om samhällstjänst.

Skyddstillsynen kan förenas med en behandlingsplan som den dömde har åtagit sig att följa, s.k. kontraktsvård.

Undanröjs skyddstillsynen, skall rätten enligt 28 kap. 9 § brottsbalken bestämma en annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn tas till vad den dömde har undergått till följd av domen på skyddstillsyn samt till böter eller fängelse som dömts ut enligt 2 eller 3 § eller 34 kap. 6 §. I fall som här avses får dömas till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet.

3.2.5 Samhällstjänst

Samhällstjänst är inte någon självständig påföljd utan en föreskrift vid antingen villkorlig dom eller skyddstillsyn. Samhällstjänsten innebär en skyldighet att under den tid som anges i domen utföra visst oavlönat arbete. Föreskrift om samhällstjänst förutsätter dels att alternativet till att meddela sådan föreskrift skulle vara att döma till fängelse, dels att det fängelsestraff som skulle kommit ifråga inte är längre än ett år.

I alla ärenden där domstolen begärt yttrande enligt 1 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål m.m. skall den lokala kriminalvårdsmyndigheten pröva om det finns förutsättningarna för samhällstjänst.

Utredningen skall utmyнна i en bedömning av personens lämplighet för samhällstjänst. I första hand skall dennes förutsättningar att genomföra samhällstjänsten på ett godtagbart sätt beaktas. Det innebär att det krävs en bedömning av hans eller

hennes förmåga att anpassa sig till generella krav på arbetsförmåga, punktlighet, drogfrihet och samarbetsförmåga.

Om domstolen beslutar om samhällstjänst skall i domen anges det fängelsestraff som annars skulle ha dömts ut och det antal arbetstimmar (40–240) som den dömde skall utföra. Arbetet är oavlönat och skall utföras på fritiden. Antalet timmar skall stå i proportion till brottslighetens straffvärde. Den dömde skall fullgöra samhällstjänsten enligt en arbetsplan som upprättas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Övervakningsnämnden får ändra eller upphäva en föreskrift om samhällstjänst, när det finns skäl till det.

En föreskrift om samhällstjänst får ändras på talan av åklagaren när det finns skäl till det.

Om en villkorlig dom eller skyddstillsyn undanröjs på grund av ny brottslighet skall rätten, om den bestämmer en ny påföljd, ta skälig hänsyn till vad den dömde undergått till följd av föreskrift om samhällstjänst. I sådana fall får rätten döma till fängelse på kortare tid än vad som är föreskrivet för brottet. Har en uppgift om alternativstraff lämnats skall detta beaktas när fängelsestraffets längd bestäms.

3.2.6 Kontraktsvård

Enligt 28 kap. 6 a § och 30 kap. 9 § andra stycket 3 brottsbalken kan påföljden skyddstillsyn förenas med en behandlingsplan, som den dömde har åtagit sig att följa (kontraktsvård). Av avgörande vikt för om denna påföljd skall väljas är – utöver att det skall finnas förutsättningar för skyddstillsyn som påföljd – att missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som kräver vård eller annan behandling i väsentlig grad har bidragit till att brottet har begåtts. Dessutom måste den tilltalade förklara sig villig att gå igenom lämplig behandling som enligt en för honom eller henne uppgjord plan kan anordnas i samband med verkställigheten.

Rätten skall, om den planerade behandlingen är av avgörande betydelse för att döma till skyddstillsyn, i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd. Domen skall också innehålla en föreskrift om den behandlingsplan som den dömde har åtagit sig att följa.

Kontraktsvård är inte någon självständig påföljd utan en dom på skyddstillsyn med en kvalificerad föreskrift och normalt med ett angivande av ett alternativt fängelsestraff. Att ett alternativt fängelsestraff anges i domen har i huvudsak två syften; dels är det vägledande för domstolen om det blir aktuellt med ett undanröjande, dels blir det påtagligt för den dömda vad han riskerar om han inte fullföljer kontraktsvården. Enligt förarbetena är kontraktsvård normalt inte aktuellt om straffvärdet uppgår till två år eller mer. I det stora flertalet av kontraktsvårdsdomarna anges alternativstraffet till fängelse i mindre än ett år enligt Kriminalvårdens officiella statistik.

Kontraktsvård kan således ses som ett alternativ till fängelsestraff. Målgruppen är personer som normalt skulle dömas till fängelse men vars brottslighet i väsentlig grad kan relateras till missbruk av beroendeframkallande medel och som är villiga att underkasta sig vård och behandling enligt en särskild plan. Också andra omständigheter som kräver vård och behandling kan utgöra grund för kontraktsvård.

En förutsättning för att påföljden skall kunna bestämmas till kontraktsvård är att frivården upprättat ett förslag till behandlingsplan. Frivården har ansvaret för den utredning och planering som skall ligga till grund för behandlingsplanen. Förslaget skall alltid utformas i samverkan med socialtjänsten och den som skall svara för behandlingen (vårdgivaren). Det skall innehålla en utredning om den misstänktes missbruk och andra förhållanden av betydelse för behovet av vård eller annan behandling. Den som förslaget gäller skall också ha godkänt planen.

Alla typer av vård och behandling kan förekomma liksom deltagande i kriminalvårdens programverksamhet. Bedömning av den misstänktes motivation och vårdbehov är en viktig del av utredningen och behandlingsplaneringen. Förutom den misstänkte och den tilltänkta vårdgivaren bör socialtjänsten medverka aktivt i detta arbete.

I utredningen bör i princip enbart vårdbehovet vara styrande för valet av behandling men frivården bör även beakta att den föreslagna vården inte är helt realistisk i förhållande till brottets straffvärde. Denna bedömning bör framgå av yttrandet till domstolen.

Behandlingsplanen skall anpassas till den misstänktes behov och förutsättningar. Den misstänkte skall ges detaljerad information både om de allmänna reglerna för skyddstillsyn och om planens

innehåll. Han skall ges skälig betänketid innan han lämnar sitt skriftliga godkännande.

Härutöver bör planen reglera vårdgivarens anmälningsskyldighet till frivården och åklagaren vid misskötsamhet. Ett eventuellt behov av en längre övervakningstid än normalt skall motiveras.

Vid kontraktsvård får rätten i domen enligt 28 kap. 5 § fjärde stycket brottsbalken förordna om längre övervakningstid än ett år. Övervakningstiden får dock inte sättas längre än vad som behövs för att behandlingen skall kunna slutföras och får inte överstiga prövotiden.

När rätten dömer till kontraktsvård får det enligt 28 kap. 6 a § tredje stycket brottsbalken i samband med behandlingsplanen föreskrivas att den som ansvarar för behandlingen skall anmäla till den lokala kriminalvårdsmyndigheten och åklagaren, om den dömde allvarligt åsidosätter vad som åligger honom enligt planen.

Undanröjs skyddstillsynen, skall rätten enligt 28 kap. 9 § brottsbalken bestämma en annan påföljd för brottet. Har uppgift om ett alternativt fängelsestraff lämnats i domen skall rätten, om den dömer till fängelse, beakta detta när straffets längd bestäms. Skälig hänsyn skall tas till vad den dömde har undergått till följd av domen på skyddstillsyn. Detta kan leda till att påföljden bestäms till fängelse på kortare tid än vad som angetts som alternativstraff och även till att fängelsestraffet blir kortare än vad som är föreskrivet för brottet. Bestämmelsen innebär att vid undanröjande av en dom på kontraktsvård skall domstolen, beakta det alternativa fängelsestraffet samt ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av domen på skyddstillsyn. Ju mer av behandlingen som den dömde har genomfört desto större bör avräkningen vara. Även hur ingripande behandlingen har varit bör få betydelse. Vid snabba och grova återfall i missbruk bör ingen eller endast en mindre avräkning ske. Domstolen bör dock inte döma ut ett längre fängelsestraff än vad som angetts som alternativstraff i kontraktsvårdsdomen.

När en kontraktsvårdsdom undanröjs på grund av återfall i brott gäller vid straffmätningen samma principer som vid undanröjande på grund av misskötsamhet (se 34 kap. 6 § femte stycket brottsbalken).

3.2.7 Fängelse

Reglerna om ådömande av fängelse finns i 26 kap. brottsbalken.

Fängelse ådöms enligt vad för brottet är stadgat på viss tid eller på livstid. Maximitiden för tidsbestämda straff är 10 år och minimitiden är sedan år 1989 satt till 14 dagar. I de olika brotternas straffskalor anges inte alltid någon lägsta tid för fängelsestraffet. Däremot är straffmaximum alltid utsatt.

När någon döms för flera brott skall rätten som regel döma till ett gemensamt straff för brotten enligt 30 kap. 3 § brottsbalken. Fängelse får enligt 26 kap. 2 § brottsbalken användas som ett gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten. I sådana fall får fängelse på viss tid sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år, om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.

Normalt anses dock de tillämpliga straffskalorna vara tillräckliga för att omfatta även de fall där straff skall bestämmas för flera brott.

Det finns också en särskild reglering i 26 kap. 3 § brottsbalken för vissa fall av återfall i mycket allvarlig brottslighet, t.ex. mord, grov våldtäkt, grov misshandel och grovt narkotikabrott. Bestämmelsen infördes år 1981 i samband med att interneringspåföljden avskaffades. Den innebär att den som har dömts till fängelse i lägst två år och därefter begår brott som är belagt med fängelse i mer än sex år, för återfallet kan dömas till fängelse på en tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av reglerna om gemensamt straff kan följa på brotten. Det längsta tidsbestämda straffet som kan dömas ut i en sådan återfallssituation är 18 år. Denna straffskärpningsregel är fakultativ och även om förutsättningar för dess tillämpning föreligger skall straffskalan för det aktuella brottet normalt vara tillräcklig för att återfallet skall kunna beaktas. Brott som någon har begått innan han har fyllt 21 år får inte läggas till grund för straffskärpning enligt bestämmelsen.

Den som dömts till fängelse skall för verkställighet av straffet tas in i kriminalvårdsanstalt om inte annat är särskilt föreskrivet.

3.2.8 Överlämnande till särskild vård

Överlämnande till särskild vård regleras i 31 kap. brottsbalken. Det är fråga om tre olika brottspåföljder, nämligen överlämnande till vård inom socialtjänsten (ungdomar), överlämnande till vård enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (missbrukare) och överlämnande till rättspsykiatrisk vård (psykiskt störda). I kapitlet återfinns också den frihetsberövande påföljden slutna ungdomsvård. Dessa påföljder räknas inte som kriminalvårdspåföljder och behandlas därför inte av kommittén.

3.2.9 Straffmätning och val av påföljd

Reglerna om straffmätning och påföljdsval finns i 29 och 30 kap. brottsbalken. Det är en relativt omfattande och komplicerad reglering som här endast redovisas mycket översiktligt.

Brottets straffvärde

Enligt 29 kap. 1 § brottsbalken skall straffet, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av brottets straffvärde skall rätten särskilt beakta den skada, kränkning eller fara som gärningen har inneburit, vad den tilltalade har insett eller borde ha insett om detta samt de motiv och avsikter som han har haft. Det finns också uppräknat olika omständigheter som särskilt skall beaktas som försvårande och således ökar straffvärdet. Som exempel kan nämnas att brottet haft rasistiska motiv eller att den tilltalade har visat särskild hänsynslöshet.

Vidare finns i lagtexten uppräknat omständigheter som särskilt skall beaktas som förmildrande och alltså kan innebära att brottet får ett lägre straffvärde. Ett sådant exempel är om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla.

Rätten kan också vid bedömningen av straffvärdet ta hänsyn till om gärningsmannen tidigare har gjort sig skyldig till brott. I första hand skall dock återfall i brott beaktas genom påföljdsvalet eller genom förverkande av villkorligt medgiven frihet.

Påföljdsval

När det sedan gäller frågan om vilken påföljd som skall väljas kan inledningsvis nämnas att enligt 1 kap. 5 § brottsbalken är fängelse att anse som en svårare påföljd än böter. Vidare anges i 30 kap. brottsbalken att fängelse är att anse som en svårare påföljd än villkorlig dom och skyddstillsyn. Dessa båda påföljder är likställda varandra i svårhetshänseende och de är båda svårare än böter. De olika överlämnandepåföljderna är inte svårhetsgraderade vare sig i förhållande till varandra eller till övriga påföljder.

Vid påföljdsvalet skall rätten fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Fängelse är således den påföljd som skall användas i sista hand. Som skäl för fängelse får rätten, utöver brottslighetens straffvärde och art, beakta att den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott.

När det gäller brott som någon har begått före 18 års ålder får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl och i sådana fall skall påföljden normalt i stället bestämmas till slutet ungdomsvård. Har brottet begåtts i åldersintervallet 18–21 får fängelse dömas ut endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl.

Det finns ett förbud mot att döma den som begått brott under påverkan av allvarlig psykisk störning till fängelse. I sådana fall skall rätten således välja en annan påföljd. Anser rätten att inte någon annan påföljd än fängelse bör ådömas skall den tilltalade vara fri från påföljd.

Som skäl för villkorlig dom skall rätten vid påföljdsvalet beakta om det saknas särskild anledning att befara att den tilltalade kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Ett särskilt skäl för domstolen att välja villkorlig dom i stället för fängelse, är om den tilltalade samtycker till att domen förenas med en föreskrift om samhällstjänst. En sådan föreskrift skall dock vara lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter. En villkorlig dom skall förenas med dagsböter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till skyldighet att fullgöra

samhällstjänst eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

När det gäller skyddstillsyn skall rätten vid val av påföljd som skäl för skyddstillsyn beakta om det finns anledning att anta att denna påföljd kan bidra till att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet. Särskilda skäl för skyddstillsyn i stället för fängelse kan vara att en påtaglig förbättring skett av den tilltalades personliga eller sociala situation i något hänseende som kan antas ha haft samband med hans brottslighet. Vidare kan rätten särskilt beakta om den tilltalade undergår behandling för missbruk eller annat förhållande som kan antas ha samband med hans brottslighet. Ytterligare skäl för skyddstillsyn kan vara om missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som kräver vård eller annan behandling i väsentlig grad har bidragit till att brottet har begåtts och den tilltalade förklarar sig villig att gå igenom lämplig behandling som enligt en för honom uppgjord plan kan anordnas i samband med verkställigheten (s.k. kontraktsvård). Slutligen anges som ett särskilt skäl för skyddstillsyn att den tilltalade samtycker till att skyddstillsynen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter.

Vid bedömningen av frågan om skyddstillsyn bör förenas med dagsböter skall rätten beakta om detta är påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller om den tilltalade har återfallit i brott. Skyddstillsynen får förenas med fängelse, men det gäller endast om det är oundgängligen påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller till den tilltalades tidigare brottslighet.

Straffmätning

Om påföljden bestämts till fängelse skall rätten vid straffmätningen utöver straffvärdet i skälig omfattning beakta olika omständigheter som talar för att gärningsmannen får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar. Det kan t.ex. vara fråga om den tilltalades höga ålder eller dåliga hälsa. Som ytterligare exempel kan nämnas om gärningsmannen på grund av brottet utvisar eller förlorar sin anställning. Rätten kan om det finns särskilda skäl döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet. Det finns också

möjlighet för rätten att meddela påföljdseftergift om det anses uppenbart oskäligt att döma till påföljd.

Vid straffmätningen skall också särskilt beaktas den tilltalades ungdom när han har begått brott innan han fyllt 21 år. Även i dessa fall får rätten döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet. Det kan också nämnas att ingen får dömas till fängelse på livstid för brott som han har begått innan han fyllde 21 år.

3.2.10 Vissa andra följder av brott

Av 1 kap. 8 § brottsbalken framgår att förutom påföljd kan brott föranleda andra reaktioner som förverkande av egendom, företagsbot eller annan särskild rättsverkan och skyldighet att betala skadestånd.

I 20 kap. rättegångsbalken finns regler om åtalsunderlåtelse. Åklagaren får i vissa fall underlåta att väcka åtal under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts. Det finns även särskilda bestämmelser om åtalsunderlåtelse för unga lagöverträdare.

Slutligen skall enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond den som döms för ett eller flera brott, om fängelse ingår i straffskalan för något av brotten, i dom eller strafföreläggande åläggas att betala en avgift på 500 kr (brottsofferavgift).

3.2.11 Personutredningar i brottmål

Enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. skall det inhämtas yttrande från den lokala kriminalvårdsmyndigheten när det behövs i ett brottmål för att avgöra påföljdsfrågan eller om det annars krävs en särskild utredning om en misstänkts personliga förhållanden eller om åtgärder som kan antas bidra till att han eller hon avhåller sig från fortsatt brottslighet. Om den utredning som behövs ändå finns tillgänglig för rätten eller om den inhämtas på annat sätt behöver rätten dock inte ta in något sådant yttrande.

Syftet med yttrandet är att det skall tjäna som underlag för domstolens påföljdsval och vid behov ligga till grund för hjälp och stöd till den misstänkte fram till dess dom meddelas. Yttrandet och den utredning som behövs för yttrandet skall anpassas efter rättens

behov av beslutsunderlag i varje enskilt fall. Vidare tjänar yttrandet som underlag för kriminalvårdens åtgärder under verkställigheten. Finns det tidigare utförd personutredning om den misstänkte skall frivården, om myndigheten bedömer den utredningen som tillräcklig, underrätta rätten om detta

Lagen och förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m. innehåller bestämmelser om bl.a. de personutredningar som frivården ansvarar för. Vidare har KVS meddelat föreskrifter och allmänna råd om personutredning och yttrande i brottmål. Det är den lokala kriminalvårdsmyndigheten som skall utföra den utredning som behövs för yttrandet. Myndigheten kan vid behov förordna en särskild personutredare att bistå med utredning.

Om det inte finns särskilda skäl skall utredningar och yttranden till domstolen utföras av handläggare inom frivården. I de fall en extern utredare anlitas svarar frivården för att denne har tillräcklig kompetens för uppgiften.

Yttrandet skall, förutom ett sammandrag av uppgifter som framkommit under utredningen, innehålla ett ställningstagande i påföljdsfrågan. De ställningstaganden i påföljdsfrågan som kan komma i fråga är om övervakningsbehov inte föreligger, om behov av övervakning föreligger liksom övriga förutsättningar för frivårdspåföljd samt om behov av övervakning föreligger, men förutsättningar för frivårdspåföljd saknas t.ex. med hänsyn till brottets straffvärde eller art, upprepade återfall i brott eller tidigare misskött övervakning. Kan något ställningstagande i påföljdsfrågan inte lämnas eftersom den misstänkte har vägrat att medverka vid utredningen eller inte har gått att nå skall det anges i yttrandet.

Det bör framgå av yttrandet om samhällstjänst och/eller kontraktsvård har övervägts. Då skyddstillsyn föreslås bör yttrandet också innehålla ett förslag till en verkställighetsplan med klart angivna mål.

Om möjligt skall den misstänkte delges innehållet i yttrandet och bedömningen i påföljdsfrågan samt ges tillfälle att uttrycka sin mening om det.

3.3 Verkställighet av frivårdspåföljder

3.3.1 Villkorlig dom

I förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder, frivårdsförordningen, finns regler om verkställigheten av villkorlig dom. Kriminalvården har i princip ansvar för verkställigheten men när det gäller en villkorlig dom som inte är förenad med samhällstjänst inskränker sig ansvaret till en anmälningsskyldighet. Den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall skyndsamt anmäla till åklagaren om myndigheten anser att domstolen bör fatta vissa beslut, t.ex. undanröja den villkorliga domen och bestämma en annan påföljd för brottet. När en villkorlig dom har förenats med en föreskrift om samhällstjänst är dock kriminalvårdens ansvar mer långtgående (se vidare avsnitt 3.3.3).

3.3.2 Skyddstillsyn

Inledning

Skyddstillsyn fortgår under en provotid av tre år från den dag då påföljden börjar verkställas. Skyddstillsyn börjar som huvudregel att verkställas från dagen för domen. Rätten får dock förordna att övervakningen skall anstå till dess domen har vunnit laga kraft mot den dömde. Frivårdens arbete regleras bl.a. av frivårdsförordningen. KVS har också utfärdat föreskrifter och allmänna råd om frivårdens arbete med dömda under övervakning m.m.

Övervakning

När någon döms till skyddstillsyn skall det anges i domen vilken lokal kriminalvårdsmyndighet som skall ansvara för övervakningen av den dömde. Myndigheten skall genast vidta de åtgärder som behövs för att övervakningen snabbt skall bli verkningfull. Har det inte förordnats en övervakare i domen skall myndigheten förordna en övervakare genast, om påföljden har börjat verkställas, och i annat fall så snart verkställigheten skall påbörjas.

Övervakaren skall samarbeta med den lokala kriminalvårdsmyndigheten och underrätta myndigheten om allt som är av betydelse för övervakningen. Vidare bör övervakaren samråda med

den dömdes familj och andra närstående för att få deras bistånd att hjälpa och stödja den dömden.

Varannan månad och på begäran skall övervakaren rapportera till myndigheten om den dömdes förhållanden. Övervakaren skall underrätta den dömden om innehållet i rapporten, om särskilda skäl inte talar mot det.

Det är den lokala kriminalvårdsmyndigheten som skall se till att varje övervakningsuppdrag blir utfört på ett tillfredsställande sätt. Myndigheten skall ge övervakarna råd och riktlinjer om hur uppdragen skall utföras och fortlöpande lämna dem annat biträde. Den skall också se till att övervakaren snarast får reda på innehållet i domen och i yttrande som lämnats enligt lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m. Myndigheten skall vidare se till att övervakaren får reda på vad den dömden har att rätta sig efter under prövotiden och vilka följderna kan bli av att den dömden begår brott eller på något annat sätt inte fullgör sina skyldigheter

Förordnande av övervakare

Det är en handläggare vid myndigheten eller en annan lämplig person som förordnas till övervakare. Den dömden bör få tillfälle att yttra sig om valet av övervakare.

Det anses önskvärt att den som döms till skyddstillsyn får en lekmanövervakare. Den dömden skall få information om vad lekmanövervakning innebär och om hans möjligheter att själv föreslå övervakare.

Kan den dömden inte själv lämna förslag på en lämplig övervakare bör frivården föreslå en lämplig person. I vissa fall kan det dock finnas skäl att välja en tjänstemannaövervakare. Som exempel kan nämnas att den dömden är mycket våldsbenägen.

I ärenden som kräver stora insatser eller då den dömden har särskilda behov kan en biträdande övervakare förordnas. Denne bör främst fungera som ett komplement till ordinarie övervakare och i första hand utföra särskilt definierade uppgifter, t.ex. medverka vid en regelbunden fritidsaktivitet. Ibland kan det också vara lämpligt att förordna en biträdande övervakare när handläggaren hos frivården skall förordnas som övervakare. Man bör också uppmärksamma möjligheten att förordna en biträdande övervakare för långtidsdömda som avtjänar fängelsestraffet långt från hemorten.

En person som har förordnats som övervakare omfattas av samma tystnadsplikt som gäller för anställda i kriminalvården enligt bestämmelserna i 1 kap. 6 § sekretesslagen (1980:100). Kriminalvårdsmyndigheten har ansvar för att informera övervakaren om gällande regler.

Det är frivårdens ansvar att pröva om en föreslagen lekman är lämplig för uppdraget. Bedömningen bör, efter godkännande från den tilltänkte övervakaren, kompletteras genom att referenser inhämtas. Kontroller mot belastnings- och misstankeregistret bör alltid ingå i lämplighetsbedömningen.

Verkställighetsplan

I samband med att övervakningen inleds skall en tjänsteman vid myndigheten så snart som möjligt sammanträffa med den dömde och övervakaren. Vid mötet bör bestämmas på vilket sätt och i vilken omfattning den dömde skall hålla kontakt med övervakaren, myndigheten eller någon annan samt vad den dömde i övrigt skall rätta sig efter till följd av domen.

Vidare skall särskilt undersökas i vilken utsträckning myndigheten behöver medverka för att förmedla stöd och hjälp enligt 26 kap. 14 § brottsbalken för att motverka återfall i brott samt främja den dömdes anpassning i samhället. Den övervakades behov av att delta i särskilt anordnad verksamhet som syftar till att motverka brott eller missbruk skall särskilt uppmärksammas. Vid sammanträffandet skall det upprättas en plan för övervakningen, en s.k. verkställighetsplan.

Verkställighetsplanen för övervakningen skall bygga på en bedömning av risken för återfall i brott, behovet av insatser för att reducera denna risk samt den dömdes personliga förutsättningar. I planeringen ingår det att fastställa frekvens och innehåll i kontakten med övervakaren och handläggaren vid kriminalvårdsmyndigheten. Frivården bör försöka få den dömde att medverka aktivt i planeringen och han eller hon bör motiveras för insatser som motverkar återfall i brott.

En föreskrift som har meddelats av domstolen skall beaktas i planeringen och erforderliga insatser skall vidtas för att ge föreskriften avsett innehåll.

Vid fastställandet av verkställighetsplanen skall handläggaren informera om den dömdes skyldigheter och rättigheter i enlighet

med påföljden, vad som avses med misskötsamhet samt vilka åtgärder som kan komma att vidtas om den dömde missköter sig. Verkställighetsplanen bör följas upp och revideras vid behov, dock minst var tredje månad.

Kontakter med övervakaren

Kontaktfrekvensen mellan den dömde och handläggaren eller övervakaren och innehållet i kontakten fastställs utifrån en individuell prövning av den dömdes behov av stöd och kontroll för att förhindra brott.

Övervakaren har enligt 26 kap. 17 § och 28 kap. 6 § brottsbalken vissa befogenheter att meddela anvisningar, medge lättnader och vidta jämkningar när det gäller föreskrifter. Innan han vidtar en sådan åtgärd bör han samråda med den dömde, om det lämpligen kan ske. En sådan åtgärd skall också anmälas till myndigheten, om den inte är av ringa betydelse.

Anser övervakaren att den dömde åsidosätter sina skyldigheter under övervakningstiden, att en meddelad föreskrift bör ändras, att en ny föreskrift bör meddelas eller att en föreskrift inte längre behövs, skall denne skyndsamt anmäla det till den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Om han eller hon på grund av flytt eller av annan orsak får svårigheter att personligen utöva övervakningen skall övervakaren genast anmäla detta till myndigheten.

Anhållen eller häktad

Om den som står under övervakning anhålls eller häktas och därefter begär personligt stöd eller annan hjälp som inte lämpligen kan lämnas av den myndighet som svarar för förvaringslokalen, skall den lokala kriminalvårdsmyndighet som ansvarar för övervakningen vidta de åtgärder som behövs. På vilket sätt kontakten med den anhållne eller häktade skall ske får omständigheterna i det enskilda fallet avgöra. Om det finns lekmannaövervakare förordnad i ärendet skall denne skyndsamt informeras om frihetsberövandet och uppmuntras att besöka den dömde. Behoven i det enskilda fallet får avgöra hur samverkan skall ske mellan kriminalvårdens personal på det aktuella frivårdskontoret och häktet.

I detta sammanhang kan nämnas att frivården även ansvarar för att ge stöd och hjälp åt anhållna och häktade som inte står under övervakning eller är föremål för personutredning, under förutsättning att den frihetsberövade samtycker till att frivården underrättas. Den lokala kriminalvårdsmyndighet med frivård i sin verksamhet som utifrån praktiska och geografiska förutsättningar är bäst lämpad att ge biståndet har ansvaret. Den frihetsberövades hemvist är i detta sammanhang av underordnad betydelse.

Programverksamhet

Den övervakades behov av deltagande i särskilt anordnad verksamhet som syftar till att motverka brott eller missbruk (programverksamhet) skall särskilt uppmärksammas. Ett eventuellt deltagande skall prövas utifrån en individuell bedömning av behovet av sådana insatser för att motverka brott eller missbruk. Även inriktning, nivå och omfattning på insatserna bör så långt möjligt anpassas efter den enskildes behov.

Har domstolen funnit att det föreligger ett övervakningsbehov innebär det att den dömda i många fall är i behov av programverksamhet eller annan vård eller stödkontakt för att motverka återfall i brott. Det är därför angeläget att de som är dömda till skyddstillsyn så långt möjligt erbjuds och motiveras till att delta i program som är inriktat mot att motverka brott eller missbruk. Verksamheten kan bedrivas enskilt eller i grupp och dess omfattning och inriktning kan variera. Kan behovet tillgodoses av vårdgivare eller andra organ utanför kriminalvården bör det i första hand tillgodoses där. Kriminalvårdsmyndigheten bör förmedla och uppmuntra sådana kontakter.

Skäl för att inte erbjuda och motivera för programverksamhet kan vara att den dömda nyligen har fullföljt eller har pågående eller planerad extern behandling eller vård- eller stödkontakt, att risken för återfall i brott bedöms som liten eller att den dömda till följd av psykisk störning eller sjukdom eller av annan anledning inte kan tillgodogöra sig insatserna.

När domstolen har meddelat en föreskrift om vård eller behandling har den dömda en skyldighet att delta i adekvat program, inom eller utom kriminalvården. Anser den lokala kriminalvårdsmyndigheten att den dömda är i behov av program i fall där någon föreskrift inte har meddelats av domstolen bör den

dömde motiveras att delta. Vill den dömde inte delta kan inte enbart detta faktum utgöra grund för prövning i övervakningsnämnden. Om denne däremot missköter sig, t.ex. genom att missbruka, bör det anmälas till övervakningsnämnden för prövning av om en föreskrift skall ges till adekvat programverksamhet eller om någon annan åtgärd skall vidtas.

Åtgärder vid misskötsamhet

Den dömde skall under prövotiden enligt 26 kap. 14 § brottsbalken bl.a. iaktta skötsamhet, efter förmåga svara för sin försörjning samt rätta sig efter meddelad föreskrift och andra krav som följer av domen. Vidare skall han eller hon sköta kontakten med frivården och övervakaren. Med misskötsamhet avses att den dömde bryter mot kraven i bestämmelsen.

Om den dömde avviker från verkställighetsplanen på ett sätt som innebär misskötsamhet eller om han eller hon bryter mot de allmänna skötsamhetsvillkoren enligt nämnda bestämmelse skall den lokala kriminalvårdsmyndigheten skyndsamt utreda ärendet och pröva om några åtgärder skall vidtas.

En avvikelse från verkställighetsplanen behöver emellertid inte innebära misskötsamhet. Om den dömde inte lyckas uppfylla de mål som fastställts avseende t.ex. bostad eller sysselsättning kan det i många fall inte betraktas som misskötsamhet. En revidering av verkställighetsplanen bör dock göras. Missbruk av droger och en i övrigt oordnad livsföring som medför ökad risk för återfall i brott kan normalt betecknas som misskötsamhet.

Vid lindrigare form av misskötsamhet kan det vara tillräckligt att den dömde kallas till samtal med kriminalvårdsinspektör även om detta inte är någon åtgärd i egentlig mening. Om ett sådant samtal inte leder till att misskötsamheten upphör, bör ärendet anmälas till övervakningsnämnden. Vid allvarlig misskötsamhet bör ärendet direkt anmälas till övervakningsnämnden.

Om det bedöms nödvändigt med en föreskrift bör ett förslag till innehåll i föreskriften så långt möjligt utarbetas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten innan ärendet tas upp övervakningsnämnden. Kriminalvårdsmyndigheten bör därvid eftersträva att den dömde är delaktig i utformningen av föreskriften. Om övervakningsnämnden meddelar den dömde en föreskrift skall handläggaren vid frivården så snart som möjligt informera den

dömde och dennes övervakare om föreskriftens innebörd och om vilka åtgärder som kan komma att vidtas om den dömde inte följer föreskriften.

Övervakningsnämnden kan, efter anmälan från frivården, förlänga eller återuppta övervakningen efter att ett år av prøvotiden har förflutit. Det krävs att misskötsamheten är dokumenterad. Förutom en ny dom under prøvotiden är det i första hand brott mot en föreskrift och annan misskötsamhet, som fortsatt trots åtgärder, som kan utgöra grund för förlängd övervakning. Anmälan bör utgå från en helhetsbedömning av den hittills genomförda delen av prøvotiden och risken för återfall i brott skall särskilt beaktas. I anmälan skall frivården ange hur lång tid ytterligare övervakningen bör pågå. Det bör vidare framgå vilken inställning den dömde har till fortsatt övervakning. Även övervakarens bedömning av eventuell fortsatt övervaknings innehåll och funktion bör framgå. Fattar övervakningsnämnden beslut om åtgärder bör den dömdes verkställighetsplan revideras.

Om den dömde meddelas en varning skall denne få ett skriftligt besked om detta. Meddelas ett beslut om att den dömde skall omhändertas enligt 28 kap. 11 § brottsbalken genom polisens försorg, skall beslutet sändas till polismyndigheten i den ort där den dömde vistas eller senast har vistats eller har sin hemort. Har den dömde omhändertagits enligt 28 kap. 11 § brottsbalken, skall den lokala kriminalvårdsmyndighet som ansvarar för övervakningen skyndsamt göra den utredning om den dömde som behövs och ge beslutsmyndigheten förslag till lämpliga åtgärder.

När prøvotiden är längre än ett år och den som är villkorligt frigiven inte står under övervakning efter att ett år av prøvotiden har förflutit, skall den lokala kriminalvårdsmyndigheten anmäla till övervakningsnämnden, om det har förekommit sådana omständigheter som kan innebära att den frigivne på nytt bör ställas under övervakning. Detsamma gäller i det fall en skyddstillsynsdömd inte står under övervakning efter det att ett år av prøvotiden har förflutit. En sådan anmälan skall också göras om det före övervakningstidens utgång har förekommit omständigheter som medför att övervakningstiden bör förlängas.

Normalt gäller vid skyddstillsyn, enligt 28 kap. 8 § brottsbalken, att om den dömde allvarligt åsidosatt sina åligganden och det kan antas att sådana åtgärder som övervakningsnämnden får vidta blir utan verkan, skall nämnden begära att åklagare vid domstol för talan om att skyddstillsynen skall undanröjas. Vid kontraktsvård

får åklagaren väcka en sådan talan även utan framställning från övervakningsnämnden, om den dömde allvarligt har åsidosatt sina åligganden enligt behandlingsplanen. I dessa fall gäller en presumtion för att åklagaren skall väcka talan. Åklagaren skall enligt 8 § förordningen (1964:740) med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål samråda med frivårdsmyndigheten eller övervakningsnämnden innan beslut om att väcka talan fattas.

Verkställighetskostnader

När en kriminalvårdsmyndighet inför domstol eller övervakningsnämnd föreslår en föreskrift om vård eller behandling utanför kriminalvården bör kostnadsansvaret för denna vård eller behandling vara avtalat i förväg. Detta innebär att samråd bör ha skett med den huvudman som, i enlighet med normaliseringsprincipen, normalt skall stå för kostnaderna. Har domstolen meddelat en föreskrift och kostnadsansvaret inte är utrett bör den lokala kriminalvårdsmyndigheten, genom samråd med ansvarig huvudman, verka för att denne åtar sig kostnadsansvaret. Föreskrifter som inte kan verkställas p.g.a. att kostnadsansvaret är olöst bör tas upp i övervakningsnämnden.

I de fall vare sig den dömde eller ansvarig huvudman kan svara för kostnader som kan uppkomma i samband med verkställandet av föreskriften, t.ex. resekostnader och patientavgifter, kan kriminalvårdsmyndigheten åta sig dessa.

3.3.3 Samhällstjänst

Samhällstjänst är inte en självständig påföljd, utan en föreskrift vid antingen villkorlig dom eller skyddstillsyn. Verkställighet av samhällstjänst regleras i 3 kap. frivårdsförordningen. KVS har också meddelat föreskrifter och allmänna råd om samhällstjänst.

Det är den lokala kriminalvårdsmyndigheten som ansvarar för verkställigheten av en föreskrift om samhällstjänst. I en villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst skall det anges vilken lokal kriminalvårdsmyndighet som skall anordna samhällstjänsten. Vid skyddstillsyn med samhällstjänst är det den lokala kriminalvårdsmyndighet som ansvarar för övervakningen som anordnar samhällstjänsten.

Samhällstjänsten skall påbörjas så snart som möjligt efter det att domen blivit verkställbar mot den dömd. Normalt bör den påbörjas inom åtta veckor därefter.

Arbetsplatser

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten ansvarar för att det finns tillgång till ett tillräckligt antal lämpliga arbetsplatser inom myndighetens verksamhetsområde. Det kan vara platser hos ideella föreningar, trossamfund eller andra liknande organisationer, som inte drivs i vinstsyfte. Olika typer av offentlig, dvs. kommunal och statlig, verksamhet kan också användas. En annan möjlighet är att kriminalvården i egen regi anordnar lämpligt arbete. Samhällstjänst bör som regel inte få utföras i verksamhet som omfattar vård eller omsorg, framför allt inte av barn och äldre personer. All form av privat affärsdrivande verksamhet med vinstsyfte är utesluten för samhällstjänstplacering, liksom även ekonomiska föreningar och kommunala bolag. Arbetsuppgifterna får inte vara av den art att samhällstjänsten innebär att oavlönad arbetskraft ställs till den reguljära arbetsmarknadens förfogande.

På varje arbetsplats skall en kontaktperson utses. Kriminalvårdsmyndigheten skall handleda och stödja kontaktpersonen samt se till att arbetsgivaren och kontaktpersonen får information om samhällstjänstföreskriftens innebörd, den dömdes skyldigheter och konsekvenserna av misskötsamhet.

Arbetsplan

Kriminalvårdsmyndigheten skall tillsammans med den dömd göra ett arbetsplatsbesök samt upprätta och besluta om en arbetsplan. Samhällstjänsten skall utföras på den dömdes fritid.

Arbetsplanen skall innehålla uppgifter om var arbetet skall utföras, vilka arbetstider som skall gälla, det minsta och det högsta antalet timmar som den dömd får tillgodoräkna sig per vecka eller månad samt de övriga föreskrifter som är nödvändiga för verkställigheten.

I arbetsplanen skall vidare arbetsgivare och kontaktperson på arbetsplatsen anges.

Avvecklingstiden, dvs. den tidsperiod under vilken samhällstjänsten verkställs i praktiken, skall normalt vara proportionell till det i domen angivna alternativa fängelsestraffet.

Kontroll

Den lokala kriminalvårdsmyndigheten är skyldig att genom besök eller på annat lämpligt sätt kontrollera att en arbetsplan för samhällstjänst följs.

Under den tid då den dömda fullgör arbetstimmar enligt arbetsplanen skall personal vid kriminalvårdsmyndigheten vara anträffbar för rådgivning och andra insatser. Varje arbetspass skall kontrolleras. Arbetsplanen skall följas upp kontinuerligt och kriminalvårdsmyndigheten skall ha fortlöpande kontakt med arbetsplatsen.

Kontrollen tar sikte på att tillse att den dömda uppfyller sina åligganden. Andra typer av kontroller, t.ex. drogtest, får inte göras. Drogtester under verkställigheten kan endast ske i det fall skyddstillsyn med samhällstjänst också förenats med en föreskrift om vård och behandling i kombination med sådana kontroller. Däremot anses misskötsamhet föreligga om det på annat sätt framgår att den dömda är påverkad av alkohol eller andra droger.

Misskötsamhet

Kriminalvårdsmyndigheten skall skyndsamt utreda misskötsamhet och vidta lämpliga åtgärder. Med misskötsamhet vid samhällstjänst avses avvikelser från den fastställda arbetsplanen och brott mot de allmänna villkoren. Som exempel kan nämnas sen ankomst, uteblivande från arbetspass, påverkan av alkohol/droger under arbetstiden, arbetsvägran och sjukanmälan utan giltigt läkarintyg.

Utgångspunkten är att misskötsamhet skall leda till undanröjande av föreskriften om samhällstjänst. Beträffande den som dömts till skyddstillsyn med samhällstjänstföreskrift har övervakningsnämnden att ta ställning till fortsatta åtgärder. I de fall samhällstjänsten är en föreskrift till villkorlig dom görs motsvarande anmälan till åklagare. Misskötsamhet av mindre allvarligt slag kan emellertid hanteras inom kriminalvårdsmyndigheten.

För båda kategorierna kan kriminalvårdsmyndigheten avbryta samhällstjänstarbetet för den dömd i avvaktan på att anmäld misskötsamhet behandlas hos övervakningsnämnd alternativt åklagare.

Ändring av arbetsplan och förlängning av övervakningen

Om det inträffar nya omständigheter under pågående verkställighet kan arbetsplanen behöva ändras utan att omständigheterna är sådana att påföljden skall undanröjas. Exempel på sådana förhållanden kan vara allvarlig sjukdom eller skada som den dömd drabbats av efter domen. I dessa fall bör det vara möjligt att justera eller helt ta bort föreskriften om samhällstjänst.

Kriminalvårdsmyndigheten beslutar, efter samråd med arbetsplatsen och den dömd, om mindre ändringar i planen. Ingripande ändringar i planen beslutas av övervakningsnämnden när det gäller den som har dömts till skyddstillsyn. Beträffande den som är dömd till villkorlig dom i kombination med samhällstjänst anmäls behov av ingripande eller ändring av föreskrift till åklagaren, så att rätten vid behov kan ändra eller upphäva föreskriften om samhällstjänst.

Kostnader

I de fall den dömd inte själv kan svara för de särskilda kostnader som är en direkt följd av samhällstjänsten kan ersättning av allmänna medel utgå. Sådana kostnader kan avse särskild utrustning som krävs i arbetet eller resor till och från arbetsplatsen. Den dömd får inte ta emot ersättning från arbetsplatsen och det får inte utgå någon ersättning till arbetsplatsen för att denna tar emot en person som har dömts till samhällstjänst.

3.3.4 Kontraktsvård

Kontraktsvård kan ses som ett alternativ till fängelsestraff. Målgruppen är personer som normalt skulle dömas till fängelse men vars brottslighet i väsentlig grad kan relateras till missbruk av beroendeframkallande medel och som är villiga att underkasta sig vård och behandling enligt en särskild plan.

Behandlingen bekostas av kriminalvården fram till den dag villkorlig frigivning kan antas ha skett från det av domstolen angivna alternativa fängelsestraffet. Om behandlingen fortsätter efter den dagen är det socialtjänsten i hemorten som svarar för kostnaden. Det finns emellertid inte någon skyldighet för socialtjänsten att stå för sådan kostnad och socialtjänsten måste därför frivilligt åta sig sådant ansvar för att en kontraktsvård skall vara möjlig. Samarbete med socialtjänsten bör bl.a. av denna anledning inledas i ett tidigt skede av utredningen. Samråd bör ske med socialtjänsten även när klienten deltar i öppenvårdsbehandling eller institutionsvård som beräknas vara avslutad inom den tid då kriminalvården har kostnadsansvaret. Motsvarande samråd bör ske med hälso- och sjukvården när det gäller personer vars vårdbehov primärt skall tillgodoses av den huvudmannen.

Alla typer av vård och behandling kan förekomma liksom deltagande i kriminalvårdens programverksamhet. Det är den dömdes vårdbehov som skall styra valet av behandling. Endast i de fall likvärdiga behandlingsalternativ är tillgängliga får kostnaderna vara avgörande.

I första hand bör frivården anlita vårdgivare med vilka kriminalvården har slutit ramavtal. Ett placeringsavtal måste dock tecknas med vårdgivaren i varje enskilt ärende.

Inledning av vården

När domen har avkunnats underrättar frivården vårdgivaren och socialtjänsten eller annan ansvarig huvudman omgående. Om domstolen ålägger den dömda att omedelbart inställa sig hos vårdgivaren innebär detta att avresa skall ske samma dag och den dömda bör endast medges ett kortare besök i bostaden för att hämta sina tillhörigheter. Omedelbar inställelse innebär att vårdgivaren, kriminalvårdspersonal, socialtjänstpersonal eller övervakare bör ordna transporten.

Om transport till vårdgivaren inte kan ordnas samma dag som huvudförhandlingen kan frivården hos domstolen föreslå att den dömda skall omhändertas i avvaktan på att transport kan ordnas. Möjligheterna att besluta om omhändertagande är begränsade till de fall den dömda är häktad och vården förutsätter boende hos vårdgivaren. Omhändertagandet upphör automatiskt när den dömda tas emot av vårdgivaren.

När skyddstillsyn är förenad med kontraktsvård behöver en verkställighetsplan för övervakningen upprättas endast om det inte ingår i behandlingsplanen. Det bör dock alltid bestämmas villkor för den dömdes kontakt med övervakaren och myndigheten.

Uppföljning av vården m.m.

Normalt bör den frivårdsmyndighet som har utarbetat behandlingsplanen ansvara för uppföljning under behandlingstiden. Misskötsamhet och andra ärenden hänskjuts till övervakningsnämnden. Vid överflyttning av ett ärende till annat distrikt övergår ansvaret till den övervakningsnämnd och åklagarmyndighet som är verksamma inom det nya distriktet.

Om det uppstår behov av att ändra den av domstolen fastställda behandlingsplanen anmäler frivården, efter samråd med vårdgivaren och den dömde, ärendet till övervakningsnämnden. Den reviderade planen bör inte innehålla väsentliga lättnader jämfört med den plan som fastställts av domstolen. Om förslaget till reviderad plan innebär väsentliga förändringar kan det vara lämpligt att bereda åklagaren tillfälle att yttra sig över förslaget. En ändrad plan tillsammans med nämndens protokoll bör tillställas den dömde, vårdgivaren och åklagaren.

Misskötsamhet, omhändertagande och undanröjande

Frivården skall omgående utreda misskötsamhet och ta ställning till lämpliga åtgärder. Det bör ske samråd med berörda åklagarmyndigheter och övervakningsnämnder om vilka rutiner som bör tillämpas i misskötsamhetsärenden.

Vårdgivaren, frivården och socialtjänsten bör i förväg vara överens om vad som skall betraktas som misskötsamhet och till vilken myndighet anmälan skall göras. Detta bör framgå av behandlingsplanen. Även den dömde måste vara införstådd med de regler som gäller. I praktiken innebär detta att allvarlig misskötsamhet skall anmälas till frivården och därutöver till åklagaren och/eller till övervakningsnämnden. Under utredningen bör frivården samråda med vårdgivaren, socialtjänsten, åklagaren och/eller övervakningsnämnden samt om möjligt inhämta upplysningar från den dömde.

Som allvarlig misskötsamhet räknas bl.a. att den dömda avviker från behandlingsenheten, uppträder påverkad eller hotfullt under behandlingstiden, medför droger till behandlingsinstitution, vägrar medverka vid drogkontroll eller vägrar delta i andra obligatoriska behandlingsinslag. Likaså utgör ny kriminalitet i regel skäl att avbryta behandlingen. Om misskötsamheten bedöms som allvarlig och det föreligger risk för återfall i brott bör frivården överväga att initiera ett beslut om omhändertagande enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vid misskötsamhet, som inte bedöms som allvarlig, kan erinran, varning eller ändring av behandlingsplanen övervägas.

När rätten dömer till kontraktsvård får det enligt 28 kap. 6 a § tredje stycket brottsbalken i samband med behandlingsplanen föreskrivas att den som ansvarar för behandlingen skall anmäla till den lokala kriminalvårdsmyndigheten och åklagaren, om den dömda allvarligt åsidosätter vad som åligger honom enligt planen.

I avsnitt 3.3.2 redogörs för vilka åtgärder som skall vidtas när en person som dömts till skyddstillsyn allvarligt åsidosatt sina åligganden. Detta gäller även vid kontraktsvård men härutöver får åklagaren väcka talan om undanröjande även utan framställning från övervakningsnämnden.

I dessa fall gäller en presumtion för att åklagaren skall väcka talan. Åklagaren skall enligt 8 § förordningen (1964:740) med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål samråda med frivårdsmyndigheten eller övervakningsnämnden innan han fattar beslut om att väcka talan.

3.4 Verkställighet av fängelsestraff i anstalt

Bestämmelserna om kriminalvård i anstalt finns framför allt i KvaL, KvaF samt föreskrifter och allmänna råd som utfärdats av KVS. Lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., strafftidslagen, innehåller bestämmelser om hur verkställigheten skall inledas och hur strafftiden skall beräknas.

3.4.1 Vissa grundläggande bestämmelser

KvaL reglerar kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse och i de fall fängelse har ålagts som förvandlingsstraff för böter. Lagen innehåller också vissa bestämmelser om verkställighet av fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll, se vidare avsnitt 3.6.

Lagstiftningen utgår från vissa grundläggande principer. Anstaltsvistelsen skall utformas så att den intagnes anpassning i samhället främjas och skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. Vidare skall, i den utsträckning det kan ske utan att kravet på samhällsskydd eftersätts, verksamheten redan från början inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten. Frigivning skall också förberedas i god tid. För varje intagen skall upprättas en behandlingsplan. Planen skall inriktas på åtgärder som är ägnade att främja den intagnes anpassning i samhället och förbereda honom på ett liv i frihet.

Den som är intagen i anstalt har samma rätt till stöd och service från samhällets sida som andra medborgare, den s.k. normaliseringsprincipen. KvaL innehåller därför också regler om samverkan mellan kriminalvården och andra samhällsorgan. Den dömda skall också själv stimuleras till att vara aktiv och medverka vid planeringen av behandlingen.

3.4.2 Placering i anstalt

När en fängelsedömd person skall placeras på anstalt skall det först avgöras om placeringen skall vara på slutet eller öppen anstalt. Utgångspunkten är att ingen skall placeras mer slutet än vad säkerheten i det enskilda fallet kräver.

Den intagnes behov av utbildning eller särskilda behandlingsåtgärder skall beaktas vid placeringen. Hänsyn tas också till att det skall vara möjligt att få till stånd en ändamålsenlig planering av frigivningen.

I lagen finns en särreglering för långtidsdömda. För den som avtjänar fängelse i lägst fyra år skall det särskilt beslutas om vilka villkor som skall gälla för verkställigheten när det gäller placering i anstalt samt permissioner, vistelser och verkställighet utanför anstalt. Om det finns särskilda skäl skall sådana villkor beslutas också för dem som dömts till fängelse i lägst två år. Beslut om

särskilda villkor skall ge den intagne en möjlighet till en mer förutsägbar inriktning av verkställigheten.

För unga dömda och kvinnor gäller särskilda placeringsregler.

3.4.3 Anstaltsvistelsen

Sysselsättning

En dömd person skall under arbetstid ges möjlighet till arbete, undervisning, utbildning, arbetsträning, särskilt anordnad verksamhet som syftar till att motverka brott eller missbruk eller någon annan lämplig sysselsättning som om möjligt främjar utsikterna för honom att efter frigivningen inordna sig i samhället. Har den dömd behov av någon särskild behandling skall han eller hon få det, om det kan ske med hänsyn till anstaltstidens längd och hans förutsättningar.

Kriminalvårdens skyldighet att tillhandahålla intagna sysselsättning motsvaras av en skyldighet för de dömda att delta i anvisad sysselsättning. Den som får ålderspension och den som har beviljats sjukersättning eller aktivitetsersättning får dock åläggas att ha sysselsättning endast av den art och omfattning som kan anses lämplig för honom eller henne.

En intagen har rätt till ersättning för arbete som han har utfört enligt normer som meddelas av KVS. En intagen skall också ges tillfälle till sådan fysisk träning som är lämplig med hänsyn till hans ålder och hälsotillstånd. En intagen skall ha möjlighet att vistas utomhus varje dag under minst en timme om inte synnerligt hinder möter däremot. En intagen skall vidare ges tillfälle till lämplig fritidssysselsättning och uppmuntras att ägna sig åt egna intressen, som kan bidra till hans utveckling. I lämplig utsträckning bör han få möjlighet att följa vad som händer i omvärlden genom tidningar, radio och television. Hans behov av förströelse bör tillgodoses i skälig omfattning.

Om det är lämpligt bör den som är intagen i anstalt ges tillfälle att vistas utanför anstalten för att på fritiden delta i sådan föreningsverksamhet eller annan liknande verksamhet som är ägnad att underlätta anpassningen i samhället. För en sådan utevistelse får ställas de villkor som kan anses nödvändiga, t.ex. att den dömd skall stå under tillsyn. Utevistelse får inte medges om det på grund av viss omständighet kan befaras att den intagne kommer att

avvika, återfalla i brott eller missbruka alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel eller dopningsmedel.

Gemensamhet med andra intagna

Den intagne skall som huvudregel vistas i gemensamhet med andra intagna både under den tid intagna skall delta i sysselsättning (programtid) och fritid. På slutna anstalter kan särskilda förhållanden göra att gemensamheten får inskränkas såväl under sysselsättning som på fritid. Generellt gäller vidare att de intagna får hållas avskilda från varandra i anslutning till dygnsvilan.

En intagen kan också själv begära att få vistas avskild från andra intagna. Som regel beviljas en sådan begäran men medgivandet omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst en gång i månaden.

Under vissa förutsättningar kan en intagen avskiljas från gemensamheten med andra intagna. Beslut om avskiljande skall omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

Avskiljande från gemensamheten med andra intagna kan bland annat ske om det finns risk för att den intagne skadar någon annan person eller anstaltens egendom eller om det behövs av hänsyn till den intagnes egen säkerhet. Ett annat skäl kan vara att under speciella förhållanden minska risken för rymning.

Intagna som har begått allvarliga brott och som bedöms vara särskilt rymnings- eller återfallsbenägna kan under vissa omständigheter avskiljas om det finns fara för rymning eller fritagningsförsök. En sådan person kan alternativt placeras på en säkerhetsavdelning. Detsamma gäller om det finns särskild anledning anta att det behövs för att hindra intagen från brottslig verksamhet av allvarligt slag under vistelsen i anstalt. Ett beslut om placering på en säkerhetsavdelning skall omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst en gång i månaden.

Innehav av personliga tillhörigheter

Enligt 24 § KvaL får en intagen inneha personliga tillhörigheter samt skaffa sig eller ta emot böcker, tidskrifter, tidningar och annat som kan bereda honom sysselsättning på fritiden i den utsträckning det kan ske utan olägenhet. I övrigt får den intagne inneha pengar

och skaffa sig eller ta emot varor eller annat enligt särskilda bestämmelser. Om det är påkallat för att hindra att otillåtna varor förs in på anstalten, får det föreskrivas att de intagna inte utan särskilt tillstånd får ta emot försändelser av annat slag än brev eller annan skriftlig handling.

Förtroenderåd

Med vissa begränsningar har de intagna rätt att överlägga med ledningen för den lokala kriminalvårdsmyndigheten i frågor som är av gemensamt intresse för de intagna. De har också rätt att sammanträda med varandra för överläggning i sådana frågor. De intagnas samråd sker normalt i förtroenderåd, som har rätt att sammanträda på arbetstid. En intagen som är avskiljd får dock delta i överläggning eller sammanträde endast om det kan ske utan olägenhet.

Hälso- och sjukvård m.m.

Den s.k. normaliseringsprincipen medför att de som är intagna i anstalt i princip har samma rätt till samhällets sjukvård som andra medborgare.

Kriminalvården ansvarar dock för sjukvården om den intagne är omhändertagen på ett sådant sätt att det hindrar den allmänna sjukvårdens medverkan eller om vården avser åtgärder som ingår i rehabiliteringsarbetet. Kriminalvården har en egen organisation för hälso- och sjukvård.

En intagen som behöver hälso- och sjukvård skall vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Är det inte lämpligt att den undersökning och behandling som krävs sker inom anstalten bör den allmänna sjukvården anlitas och om det behövs får intagen föras över till allmänt sjukhus. Det anges särskilt att förlossning av en intagen kvinna om möjligt skall ske på sjukhus. En kvinna som har med sig ett spädbarn vid intagningen eller som föder barn efter intagningen kan ges tillstånd att ha barnet hos sig.

Sjukhusvistelse skall i likhet med andra former av utevistelser som huvudregel räknas in i verkställigheten. Om den dömde missbrukar friheten t.ex. genom att avvika eller begå nya brott kan det göras undantag från huvudregeln.

Kontrollåtgärder

Under vissa förutsättningar kan en intagen kroppsvisiteras, kroppsbesiktigas och bli förelagd att lämna urin-, blod- och utandningsprov. Kriminalvården gör även kontroller i syfte att söka efter otillåtna föremål i bostadsrummen och andra delar av anstalterna.

Ett otillåtet föremål som hittas vid kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller annan kontroll skall som regel omhändertas.

Även besökare får kroppsvisiteras under vissa förutsättningar. Den 1 februari 2004 infördes en bestämmelse om allmän inpasseringskontroll, varigenom KVS ges möjlighet att besluta om kroppsvisitation av samtliga personer som passerar in i en anstalt.

Omhändertagande av egendom m.m.

Alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, otillåtna dopningsmedel, injektionssprutor eller kanyler samt andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika får omhändertas om de annars påträffas inom anstalt och det inte finns någon känd ägare till dem. Den lokala kriminalvårdsmyndigheten skall låta förstöra eller sälja den omhändertagna egendomen. Belopp från försäljning av omhändertagen egendom tillfaller staten.

Pengar, som påträffas hos eller kommer till en intagen i strid med vad som är särskilt föreskrivet om intagnas rätt att inneha pengar, skall omhändertas, om det inte är uppenbart oskäligt.

Egendom som kan bli föremål för beslag skall omhändertas i avvaktan på beslut i frågan. Övrig egendom får förvaras för den intagnes räkning.

Kontakter med omvärlden

I KvaL regleras intagnas möjlighet att ha kontakter med personer utanför anstalten genom brevväxling, besök och telefonsamtal. Under vissa förutsättningar kan den intagnes kontakter med omvärlden kontrolleras. Det innebär att brev till och från den intagne kan kontrolleras, att telefonsamtal kan avlyssnas och att besök som den intagne får ta emot kan bevakas genom att personal sitter med på besöket.

Permissioner

En intagen kan beviljas tillstånd att lämna anstalten för viss tid, permission.

Permission kan ges antingen som normalpermission eller som särskild permission. Med normalpermission avses permission för att underlätta den intagnes anpassning i samhället. Sådan permission får inte beviljas om det finns påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk. Vid bedömningen skall särskilt beaktas om den intagne har hanterat narkotika inom anstalten eller utan giltigt skäl har vägrat att lämna urinprov. Särskild permission kan beviljas om det finns någon annan särskild anledning, t.ex. för att ge den intagne möjlighet att besöka en svårt sjuk närstående eller närvara vid en närståendes begravning. En annan form av särskild permission är s.k. lufthålspermission i syfte att minska skadeverkningarna av ett långt frihetsberövande.

För både normalpermission och särskild permission får ställas de villkor som kan anses nödvändiga beträffande t.ex. vistelseort och anmälningsskyldighet. Om det behövs noggrann tillsyn kan det föreskrivas att permissionen skall vara bevakad.

3.4.4 Frigivningsförberedelser

Av 4 § KvaL framgår att den dömdes frigivning skall förberedas i god tid. I 33 § KvaL anges att under den sista tiden i anstalt skall förberedelserna för den intagnes frigivning vara särskilt inriktade på konkreta åtgärder för att underlätta övergången till ett liv i frihet. Målsättningen är att intagna med längre strafftider skall ha en planerad och strukturerad övergång från anstalt till frihet. I normalfallet skall det innebära någon form av placering eller aktivitet utanför anstalten.

Förberedelserna inför frigivningen skall ske i nära samverkan med den intagne och i samarbete med berörda myndigheter, organisationer och enskilda personer som kan främja den intagnes anpassning i samhället.

Det finns flera olika former av frigivningsförberedelser som behandlas i KvaL. Normalpermission, som behandlats ovan, har till syfte att underlätta den dömdes anpassning i samhället. Även s.k. frigång, som regleras i 11 § KvaL, har detta syfte.

Frigång innebär att den dömd, för att underlätta anpassningen i samhället, kan få vistas utanför anstalten under arbetstid för att utföra arbete, delta i undervisning eller utbildning, få behandling eller delta i någon annan särskilt anordnad verksamhet.

S.k. § 34-placering är en typ av vistelse utanför anstalt och utslussningsmöjlighet som regleras i 34 § KvaL. Där stadgas att om en intagen genom vistelse utanför anstalt kan bli föremål för särskilda åtgärder som kan antas underlätta hans anpassning i samhället, kan han få medgivande att för ett sådant ändamål vistas utanför anstalten under lämplig tid, om det finns särskilda skäl. Det skall särskilt beaktas om den intagne behöver vård eller annan behandling mot missbruk av beroendeframkallande medel.

En annan möjlighet till utslussning är intensivövervakning med elektronisk kontroll, se vidare avsnitt 3.6.3.

3.4.5 Övrigt

En intagen som i väsentlig grad bryter mot vad som gäller för verkställigheten kan tilldelas en tillsägelse eller en varning. I allvarliga fall kan tidpunkten för den villkorliga frigivningen senareläggas.

Under utredningen av frågor som rör senareläggning av tidpunkten för villkorlig frigivning får en intagen tillfälligt hållas avskild från andra intagna i den utsträckning det är absolut nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras. Isoleringen får inte bestå längre tid än fyra dygn. Den intagne får placeras i allmänt häkte om han inte hållas avskild på anstalten, om detta är lämpligare än att han förs över till en annan anstalt.

Om en intagen avtjänar straff för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om bl.a. i vilken anstalt den dömd är intagen, om han förflyttas till öppen anstalt, om han får normalpermission eller särskild permission, om han har andra utevistelser samt om han frigges eller rymmer.

Målsäganden behöver dock inte underrättas om en planerad vistelse utanför anstalten om underrättelsen på grund av beslutad bevakning eller andra förhållanden framstår som uppenbart obehövlig. Detsamma gäller när en underrättelse kan befaras medföra fara för den intagnes liv eller hälsa.

3.5 Villkorlig frigivning

3.5.1 Bakgrund

Villkorlig frigivning infördes i svensk rätt år 1906. Reglerna om villkorlig frigivning har ändrats vid ett flertal tillfällen under 1990-talet, senast år 1999. Från att till en början ha tillämpats inom ett begränsat område kom institutets tillämpningsområde att vidgas samtidigt som tillämpningen kom att få en alltmer obligatorisk karaktär. Ursprungligen torde syftet främst ha varit att främja ett gott beteende under anstaltsvistelsen och motverka återfall. Den villkorliga frigivningen kom emellertid att användas som en verksam metod att generellt förkorta anstaltstiderna. I det följande redogörs kortfattat för regleringen de senaste 20 åren.

Före den 1 juli 1983 gällde att den som avtjänade fängelsestraff fick friges villkorligt när två tredjedelar eller, om särskilda skäl förelåg, halva tiden hade avtjänats. Frågan om villkorlig frigivning prövades av övervakningsnämnderna om strafftiden inte översteg ett år och i övriga fall av Kriminalvårdsnämnden. Den praxis som tillämpades innebar att de som dömts till längre strafftider (överstigande två år och sex månader) normalt frigavs efter halva strafftiden. De som ådömts kortare straff frigavs som regel efter att ha avtjänat två tredjedelar av tiden. Personer med långa strafftider och som gjort sig skyldiga till särskilt allvarlig brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa frigavs dock villkorligt först efter två tredjedelar av strafftiden, om påtaglig risk bedömdes föreligga för fortsatt brottslighet av samma slag.

Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1983 ändrades bestämmelserna på så sätt att villkorlig frigivning efter halva tiden blev huvudregel (den s.k. halvtidsreformen). Om någon dömts till fängelse i lägst två år för särskilt farlig brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa och påtaglig risk bedömdes föreligga för att han efter frigivningen skulle fortsätta brottslighet av samma slag fick han dock inte friges villkorligt förrän två tredjedelar av strafftiden hade avtjänats. Vid prövningen av frågan om villkorlig frigivning skulle beviljas efter denna tidpunkt skulle, förutom återfallsrisken, beaktas verkningarna av fortsatt frihetsförlust för den dömda och förutsättningarna för hans anpassning i samhället med hänsyn till de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen. Enligt dessa regler skulle Kriminal-

vårdsnämnden pröva frågan om villkorlig frigivning endast för dem som dömts till fängelse i minst två år.

Reglerna om villkorlig frigivning ändrades på nytt den 1 juli 1993 och innebar i huvudsak en återgång till de regler som gällde före den 1 juli 1983. Som huvudregel kom att gälla att alla som dömts till ett tidsbestämt straff om minst en månad skulle kunna friges villkorligt tidigast efter två tredjedelar av strafftiden. För att eliminera tröskeeffekter infördes en särskild regel för dem som avtjänade en strafftid på mellan ett och två år. Intagna med strafftider på två år eller mer skulle kunna friges tidigast efter halva tiden, om de inte dömts för särskilt allvarlig brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa eller för brott som ingått som ett led i en yrkesmässig eller särskilt organiserad brottslighet och påtaglig återfallsrisk förelegat. Vid prövningen om frigivningen borde senareläggas i förhållande till den tidigaste tidpunkten skulle särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning framstod som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter. Kriminalvårdsnämnden skulle, i likhet med tidigare, pröva frågan om villkorlig frigivning beträffande dem som dömts till fängelse i minst två år.

3.5.2 Gällande rätt

De nu gällande bestämmelserna om villkorlig frigivning trädde i kraft den 1 januari 1999.

Tidpunkten för villkorlig frigivning

Huvudregeln är, enligt 26 kap. 6 § brottsbalken, att den som avtjänar fängelse på viss tid skall friges villkorligt när två tredjedelar av strafftiden, dock minst en månad, har avtjänats. Villkorlig frigivning får inte ske från ett fängelsestraff som utdömts förenat med skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § brottsbalken och inte heller från ett förvandlingsstraff för böter. Om den dömde själv begär det får den villkorliga frigivningen skjutas upp till en senare tidpunkt.

Av 26 kap. 8 § brottsbalken framgår bl.a. att om flera fängelsestraff verkställs samtidigt skall hänsyn tas till den sammanlagda

strafftiden vid beräkningen av tidpunkten för villkorlig frigivning. Förvandlingsstraff för böter och fängelsestraff som dömts ut i förening med skyddstillsyn skall dock inte sammanläggas. Enligt nuvarande reglering gäller således en presumtion att villkorlig frigivning skall ske villkorligt när två tredjedelar av fängelsestraffet har avtjänats och det oavsett strafftidens längd. Enligt förarbetena innebär detta en ökad förutsebarhet. Regleringen får även till följd att det övervägande antalet intagna i praktiken kommer att frigges när de avtjänat två tredjedelar av strafftiden.

Senareläggning

Regeln om att villkorlig frigivning skall ske när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats är i princip obligatorisk. För att skapa goda förhållanden på anstalten och för att främja den intagnes rehabilitering har dock införts en möjlighet för den dömde att påverka sin verkställighet genom att vara skötsam (prop. 1997/98:96 s. 129). Enligt 26 kap. 7 § brottsbalken får tidpunkten för den villkorliga frigivningen senareläggas om den dömde i väsentlig grad bryter mot vad som gäller för verkställighet i anstalt. Senareläggning får ske med högst femton dagar varje gång. Innebörden av bestämmelsen är således att den dömdes misskötsamhet kan leda till senareläggning av den villkorliga frigivningen. För att undvika dubbelbestraffning har reglerna om senareläggning av villkorlig frigivning samordnats med reglerna om disciplinär bestraffning. Vid prövningen av frågan om senareläggning skall således beaktas om förseelsen får eller kan bedömas få andra negativa följder för den dömde.

Det finns inte någon särskild begränsning av den sammanlagda tiden för senareläggning, vilket innebär att senareläggning får ske med en tid som motsvarar hela reststraffet. Den yttersta gränsen för senareläggning blir således den av domstolen bestämda strafftiden.

Enligt 26 kap. 9 § brottsbalken, är det KVS som fattar beslut i fråga om att skjuta upp eller senarelägga den villkorliga frigivningen. Styrelsen har dock med stöd av bestämmelsen i andra stycket delegerat beslutanderätten i dessa frågor till den lokala kriminalvårdsmyndigheten. I praktiken är det således chefen för den lokala kriminalvårdsmyndigheten som beslutar om att

senarelägga den villkorliga frigivningen. KVS har utfärdat allmänna råd om senareläggning av villkorlig frigivning.

Prövotid

Enligt 26 kap. 10 § brottsbalken gäller en prövotid som motsvarar den strafftid som återstår vid frigivningen, dock minst ett år.

I systemet med prövotid ligger främst att när denna har löpt ut utan att den frigivne har begått nya brott så har denne till fullo verkställt sitt straff.

Under prövotiden skall den frigivne enligt 26 kap. 14 § brottsbalken vara skötsam, efter förmåga försöka försörja sig samt i övrigt rätta sig efter vad som åligger honom eller henne enligt bestämmelser i brottsbalken eller enligt föreskrifter eller anvisningar som har meddelats med stöd av brottsbalken. Han är skyldig att på kallelse inställa sig hos den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Om han har förpliktats att ersätta genom brottet uppkommen skada skall han göra vad han kan för att fullgöra den skyldigheten.

Övervakning

Av 26 kap. 11 § brottsbalken framgår att det i anslutning till att villkorlig frigivning äger rum eller senare kan beslutas att den frigivne skall stå under övervakning om det behövs. Ett sådant beslut meddelas av den lokala kriminalvårdsmyndigheten.

Av detta följer att en bedömning skall göras i varje enskilt fall, och övervakning bör beslutas i de fall då den kan antas bidra till att den dömda avhåller sig från vidare brottslighet.

Enligt 26 kap. 13 § brottsbalken skall en frigiven som står under övervakning, hålla övervakaren underrättad om sin bostad, sin arbetsanställning och andra förhållanden av betydelse för övervakningen. Han eller hon skall på kallelse inställa sig hos övervakaren och i övrigt enligt dennes anvisningar upprätthålla förbindelse med övervakaren. I den mån det har bestämts av den lokala kriminalvårdsmyndigheten gäller vad som sagts i paragrafen om övervakaren även tjänsteman vid myndigheten eller annan person.

När den frigivne står under övervakning skall den lokala kriminalvårdsmyndigheten, enligt andra stycket i sistnämnda

bestämmelse, genom tillsyn och förmedling av stöd och hjälp verka för att den frigivne inte återfaller i brott och för att anpassningen i samhället även i övrigt främjas. Myndigheten skall för detta ändamål fortlöpande hålla sig underrättad om den frigivnes livsföring och om hans eller hennes förhållanden i övrigt. Oavsett om den som frigives villkorligt skall vara ställd under övervakning eller inte skall den frigivne under prövotiden vara registrerad vid den kriminalvårdsmyndighet i vars verksamhetsområde han eller hon har sitt hemvist.

Övervakningens upphörande

Om övervakning har beslutats men det därefter bedöms att den inte längre är påkallad får övervakningsnämnden besluta att övervakningen skall upphöra. Om det inte fattas något beslut om förlängning av övervakningen upphör den när ett år har gått av prövotiden.

När övervakningen skall upphöra bör den handläggande tjänstemannen och övervakaren gå igenom verkställighetsplanen med den dömde för att se i vilken grad målen har uppnåtts samt hur den dömde har skött verkställigheten. Även formaliteterna kring övervakningens upphörande och sekretessfrågor bör gås igenom. Vid mötet skall fokuseras på vilka insatser som visat sig mest positiva, den dömdes egen uppfattning om övervakningen samt övervakarens del i förändringsarbetet. Vid behov bör handläggaren förmedla kontakt med andra myndigheter och informera den dömde och övervakaren om socialtjänstens möjligheter att förordna kontaktperson.

Verkställighetsplan och programverksamhet

Frivården skall under anstaltsvistelsen, i samråd med anstalten, förbereda och så långt möjligt upprätta en plan för övervakningstiden. Planen skall utgå från den planering som fastställts för verkställigheten i anstalt. En förnyad bedömning av risken för återfall i brott, behovet av insatser för att reducera denna risk samt den dömdes personliga förutsättningar skall dock göras i anslutning till att den dömde villkorligt frigives.

I planeringen ingår att fastställa frekvens och innehåll i kontakten med övervakaren och handläggaren hos frivården.

När det gäller information, verkställighetsplanering samt kontakter med övervakare och frivårdsmyndigheten gäller i huvudsak samma rekommendationer för villkorligt frigivna som ovan redovisats beträffande skyddstillsynsdömda (se avsnitt 3.3.2).

När det gäller deltagande i brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet skall det även beträffande de villkorligt frigivna som övervakas göras en individuell bedömning av behovet av sådana insatser för att motverka brott eller missbruk. Även inriktning, nivå och omfattning på insatserna bör så långt möjligt anpassas efter individens behov.

För fängelsedömda bör dock behovet av programverksamhet så långt möjligt ha tillgodosetts under anstaltstiden. Övervakningstiden skall i första hand inriktas mot att följa upp och komplettera redan gjorda insatser.

Särskilda föreskrifter

I 26 kap. 15 § brottsbalken regleras när särskilda föreskrifter får meddelas under prøvotiden. När det finns skäl att anta att den frigivne för sin anpassning i samhället behöver stöd av en särskild föreskrift om vad han skall iaktta under prøvotiden får en sådan föreskrift meddelas för viss tid eller tills vidare. En särskild föreskrift får avse

1. vistelseort eller bostad under viss tid, högst ett år åt gången,
2. arbetsanställning, annan förvärvsverksamhet eller utbildning,
3. läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller utanför sjukhus eller annan dylik inrättning.

Om den frigivne skall genomgå vård eller behandling får det, enligt bestämmelsens andra stycke, föreskrivas att han skall vara skyldig att lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han inte är påverkad av beroendeframkallande medel.

Om den frigivne har förpliktats att ersätta genom brottet uppkommen skada får, enligt tredje stycket, föreskrifter meddelas om tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande i den utsträckning föreskrifterna inte med hänsyn till den frigivnes ekonomiska situation och övriga omständigheter kan antas motverka hans anpassning i samhället.

Om den frigivne står under övervakning får, enligt fjärde stycket, särskild föreskrift meddelas om vad som skall gälla för övervakningen. I en sådan föreskrift får anges på vilket sätt och i vilken omfattning den frigivne skall hålla kontakt med övervakaren eller den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Vidare får föreskrivas skyldighet för den frigivne att lämna underrättelse till övervakaren eller myndigheten om han uteblivit från en arbetsplats, skola eller annan i föreskriften angiven verksamhet eller inrättning.

Enligt 26 kap. 16 § brottsbalken får föreskrifter, enligt ovan nämnda bestämmelse, meddelas av övervakningsnämnd. För tiden intill nämnden har beslutat i frågan får den lokala kriminalvårdsmyndigheten meddela sådana föreskrifter. Övervakningsnämnden får ändra eller upphäva meddelad föreskrift om den frigivnes utveckling eller personliga förhållanden i övrigt föranleder det.

Övervakaren får enligt 26 kap. 17 § brottsbalken meddela anvisningar i fråga om verkställighet av en föreskrift enligt 26 kap. 15 § samt medge tillfällig lättnad och vidta omedelbart erforderlig jämkning.

Åtgärder vid misskötsamhet efter villkorlig frigivning

Om den frigivne inte iakttar vad som åligger honom får övervakningsnämnden utöver ovan angivna åtgärder besluta att meddela den frigivne en varning. Övervakningsnämnden kan också besluta om övervakning. Sådant beslut kan gälla även för tid efter det att ett år av prøvotiden gått, dock längst till prøvotidens utgång (26 kap. 18 §).

Om den frigivne allvarligt har åsidosatt sina åligganden och det kan antas att han inte kommer att låta rätta sig genom någon annan åtgärd som övervakningsnämnden kan vidta får nämnden enligt 26 kap. 19 § brottsbalken förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad till en tid av högst femton dagar varje gång.

Enligt 26 kap. 20 § brottsbalken får åtgärd som avses i 26 kap. 18 § inte beslutas efter prøvotidens utgång. Beslut om åtgärd som avses i 26 kap. 19 § får meddelas även efter prøvotidens utgång om frågan upptagits av övervakningsnämnden dessförinnan.

Om den som dömts till fängelse har begått annat brott skall rätten som huvudregel förverka den villkorliga medgivna friheten, helt eller delvis, om den frigivne har begått det nya brottet under prøvotiden. I bestämmelsen räknas upp några omständigheter som

rätten kan beakta som särskilda skäl för att inte förverka eller för att förverka endast en del av den villkorligt medgivna friheten. Att den nya brottsligheten är av lindrigare beskaffenhet än den tidigare är en sådan omständighet. Andra omständigheter är om det har gått lång tid mellan brotten eller ett förverkande annars skulle framstå som oskäligt.

Om rätten inte beslutar om förverkande kan den i stället förlänga prövotiden eller besluta om en åtgärd enligt 26 kap. 18 § brottsbalken.

Övervakningsnämnden har i vissa fall möjlighet att omhänderta den som är villkorligt frigiven. Om det uppkommer fråga om att förklara villkorligt medgiven frihet förverkad eller om att vidta åtgärd som avses i 26 kap. 18 § brottsbalken eller åtgärd för att den frigivne skall underkasta sig vård eller behandling eller har den frigivne undandragit sig övervakningen får övervakningsnämnden enligt 26 kap. 22 § brottsbalken förordna att den frigivne på lämpligt sätt skall omhändertas i avvaktan på vidare förordnande. Ett sådant beslut skall omprövas ofta som det behövs.

Enligt andra stycket i sistnämnda bestämmelse får den som omhändertagits inte kvarhållas längre än en vecka. Föreligger synnerliga skäl får det dock genom ett nytt beslut förordnas att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter prövotidens utgång får den omhändertagne inte kvarhållas.

I 26 kap. 23 § brottsbalken anges att om villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad skall med avseende på frågan om ny villkorlig frigivning vad som förverkats anses som straff genom ny dom.

Enligt 26 kap. 24 § skall, om villkorligt medgiven frihet inte längre kan förklaras förverkad, straffet anses vara tillfullo verkställt vid prövotidens utgång.

3.6 Verkställighet av fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll

3.6.1 Inledning

I detta avsnitt behandlas bestämmelserna om verkställighet av fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll dvs. den verkställighetsform som normalt brukar kallas elektronisk fotboja eller elboja. Elbojan kan användas dels vid kortare

fängelsestraff om högst sex månader, dels i slutet av ett längre fängelsestraff, minst två år, som ett led i den dömdes utslussning.

3.6.2 Verkställighet av kortare fängelsestraff genom elektronisk övervakning

Bakgrund

Bakgrunden till lagstiftningen kan sägas vara arbetet med att hitta trovärdiga alternativ till fängelsestraff. Den 1 augusti 1994 inleddes i detta syfte en tvåårig försöksverksamhet i sex frivårdsdistrikt. Försöksperioden förlängdes till utgången av år 1998 och utvidgades från den 1 januari 1997 till att gälla i hela landet. Försöksverksamheten ersattes med permanent lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1999.

Verkställighetsformen har inneburit en stor förändring för kriminalvården vad gäller verkställighet av korta fängelsestraff. Enligt Brottsförebyggande rådets (BRÅ) rapport 1999:4 som avsåg försöksverksamheten år 1997 och 1998 verkställdes nästan hälften (40–45 procent) av samtliga fängelsestraff på högst tre månader genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Anstaltsklientelet domineras därför inte längre av dem som avtjänar mycket korta strafftider.

Gällande rätt

Verkställighetsreglerna avseende intensivövervakning med elektronisk kontroll återfinns i IövL och förordningen om intensivövervakning med elektronisk kontroll. KVS har även utfärdat föreskrifter och allmänna råd om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Lagen är enligt 1 § tillämplig när den dömda skall undergå fängelse i högst sex månader. Flera fängelsedomar kan verkställas samtidigt på detta sätt och förverkande av villkorligt medgiven frihet genom dom omfattas också av lagen. Det avgörande är den sammanlagda strafftiden som skall verkställas. Fängelsestraff som ådöms i förening med skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § brottsbalken är dock undantagna. Även förvandlingsstraff för böter och förverkande av villkorligt medgiven frihet som beslutats av övervakningsnämnd är uteslutna från lagens tillämpningsområde.

Verkställighetsformen förutsätter en ansökan av den dömd. Det är således inte möjligt att tvinga någon att verkställa fängelsestraffet på detta sätt.

Huvudregeln är att en ansökan om verkställighet genom intensivövervakning med elektronisk kontroll skall bifallas om förutsättningarna enligt 1 § är uppfyllda. Intensivövervakningen är emellertid i första hand avsedd för dem som är på fri fot. En ansökan får enligt 2 § inte bifallas, om den dömd är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser.

En ansökan får inte heller bifallas om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt. Verkställigheten förutsätter av praktiska skäl att den dömd har tillgång till en godtagbar, permanent bostad. Ett annat krav är att den dömd har tillgång till en fungerande telefon med tillhörande abonnemang i bostaden. Utan telefon saknas tekniska förutsättningar för den elektroniska övervakningen. Av samma skäl krävs att bostaden har elektricitet.

Ett annat skäl mot intensivövervakning kan vara att verkställighetsformen medför nackdelar för någon annan än den dömd själv. Om den som den dömd sammanbor med inte godtar att verkställigheten sker i deras bostad talar detta regelmässigt mot intensivövervakning. Även det förhållandet att brottet har riktat sig mot någon som den dömd sammanbor med talar mot intensivövervakning och det gäller även om denne godtar verkställigheten. Särskild restriktivitet bör iaktas vid brott som riktat sig mot den sammanboendes personliga integritet.

Ett ytterligare krav för intensivövervakningen är att den dömd har en ordnad sysselsättning, t.ex. arbete eller utbildning. Intensivövervakningen är inte avsedd att vara en renodlad husarrest. Verkställigheten skall normalt förenas med deltagande i programverksamhet som är inriktad på att få den dömd att avhålla sig från fortsatt brottslighet. Andra särskilda skäl mot verkställighet genom intensivövervakning kan vara att den dömd skall avvisas eller utvisas från Sverige. Enbart risk för misskötsamhet från den dömdes sida skall normalt inte vara tillräckligt för avslag. Ett kvalificerat, pågående missbruk som gör att det framstår som helt orealistiskt att den dömd skulle kunna hantera intensivövervakningen kan dock utgöra skäl för avslag.

Har den dömd tidigare undergått verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning, får en ansökan bifallas endast om det därefter gått minst tre år. Under den tiden får den dömd inte ha

begått något brott som har föranlett strängare påföljd än böter. Tidpunkten för beräkningen utgår från när verkställigheten upphör, även om det sker på grund av villkorlig frigivning.

Verkställigheten bedrivs under ledning av den lokala kriminalvårdsmyndighet inom vars verksamhetsområde den dömda har sin bostad.

Lagen innehåller vidare regler om formerna för verkställigheten. Enligt 3 § sker verkställigheten utanför anstalt i form av intensivövervakning i förening med ett förbud för den dömda att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål såsom förvärvsarbete, utbildning, vård, nödvändiga inköp och liknande.

Efterlevnaden av förbudet skall kontrolleras med elektroniska hjälpmedel som i dag utgörs av en s.k. elektronisk fotboja (elboja). Det innebär att den dömda har en sändare fäst vid fotleden. Sändaren står i kontakt med en mottagare som placeras i bostaden. Mottagaren har en räckvidd om cirka 25 – 45 meter. Om den dömda avlägsnar sig utanför den räckvidd avbryts kontakten och ett larm går till en centraldator.

I 4 § finns en allmän regel om vad den dömda har att rätta sig efter under verkställigheten. Den dömda skall iakttä skötsamhet, efter förmåga söka försörja sig samt i övrigt rätta sig efter vad som åligger honom enligt lagen och enligt föreskrift som meddelats med stöd av den.

Han skall också avhålla sig från alkohol och andra beroendeframkallande medel, t.ex. narkotika. Kravet på nykterhet skall upprätthållas strikt. Den dömda är skyldig att under verkställigheten på anmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han inte är påverkad. Elektroniska hjälpmedel får användas för att kontrollera att den dömda avhåller sig från alkohol.

Enligt en bestämmelse i 5 § skall den dömda betala en avgift, om det är motiverat med hänsyn till hans möjligheter att erhålla inkomst under verkställigheten utanför anstalt. Avgiften uppgår till femtio kronor per dag som verkställigheten pågår, dock högst till totalt 3 000 kronor. Avgiften skall betalas i förskott och tillföras Brottsofferfonden.

Under verkställighetstiden skall den lokala kriminalvårdsmyndigheten enligt 6 § utöva noggrann tillsyn över den dömda och fortlöpande hålla sig underrättad om hans förhållanden. Myndigheten skall också verka för att den dömda inte återfaller i brott och för att hans anpassning i samhället främjas även i övrigt. Av särskild

betydelse är att hjälpa den dömden att komma till rätta med eventuella missbruksproblem.

I 7 § anges att den dömden skall hålla den lokala kriminalvårdsmyndigheten underrättad om förhållanden som har betydelse för verkställigheten. Han skall inställa sig hos myndigheten på kallelse och också i övrigt enligt myndighetens anvisningar hålla sig i förbindelse med den.

Verkställigheten skall vara förenad med noggranna föreskrifter. Det är viktigt inte bara för att den dömden skall veta vad han har att iaktta utan också för kontrollen av honom eller henne. Kravet på skötsamhet skall vara stort och genom föreskrifterna preciseras vilka krav som ställs på den dömden.

Vissa föreskrifter är enligt 8 § obligatoriska. Detta gäller först och främst vilken bostad den dömden skall ha under verkställighetstiden liksom vad som skall gälla i fråga om arbetsanställning, annan förvärvsverksamhet, utbildning eller annan sådan sysselsättning för den dömden.

En annan obligatorisk föreskrift gäller vilka tider och för vilka ändamål den dömden skall tillåtas att vistas utanför bostaden. Genom denna föreskrift bestäms ett schema för de tider som den dömden skall uppehålla sig i bostaden. Utöver nödvändig tid för att upprätthålla förvärvsarbete, delta i vård, behandling eller programverksamhet får viss tid medges för nödvändiga inköp och liknande samt för rekreation. Denna tid bör dock vara mycket begränsad eftersom det, enligt förarbetena, är viktigt att slå vakt om verkställighetsformens trovärdighet.

Även kontaktföreskrifter är obligatoriska. Genom dessa föreskrivs på vilket sätt den dömden skall hålla kontakt med den lokala kriminalvårdsmyndigheten och omfattningen av kontaktskyldigheten.

Slutligen är föreskrifter om det avgiftsbelopp som den dömden skall betala och när den betalningen skall ske obligatoriska.

Vid sidan av de obligatoriska föreskrifterna får särskilda föreskrifter också avse läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling eller deltagande i särskilt anordnade program eller verksamheter som med hänsyn till den dömdes förhållanden framstår som lämpliga.

Eftersom det är fråga om en verkställighetsform fattas besluten om lagens tillämpning inom kriminalvården. Enligt 9 § är det KVS, som på skriftlig ansökan av den dömden, prövar frågan om denne skall få undergå verkställighet av dom på fängelse genom

intensivövervakning. Styrelsen får föreskriva att frågan i stället skall prövas av en lokal kriminalvårdsmyndighet. Har ett beslut fattats av en lokal kriminalvårdsmyndighet får det ändras av styrelsen. Den som beslutet angår får påkalla styrelsens prövning, om beslutet gått honom eller henne emot. KVS beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Enligt 10 § skall den lokala kriminalvårdsmyndigheten verka för att dömda som avses i 1 § informeras om innehållet i lagen och genomföra den utredning som behövs för prövningen av en ansökan.

Har den dömda ansökt om verkställighet genom intensivövervakning får han enligt 11 § inte tas in i en kriminalvårdsanstalt för att påbörja verkställigheten innan ansökan slutligt prövats och det föreligger ett lagakraftvunnet beslut. Det finns dock vissa undantag. Den dömda får dessförinnan tas in i en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straffet, bl.a. om det är uppenbart att ansökan inte gäller ett fall som avses i 1 § eller om han är häktad.

Strafftiden skall räknas från den dagen verkställigheten påbörjas i bostaden.

Enligt 13 § är det den lokala kriminalvårdsmyndigheten som beslutar om föreskrifter enligt 8 §. Det är också den myndigheten som tar emot och redovisar avgiften som den dömda skall betala. Myndigheten får vidare ändra en obligatorisk föreskrift enligt 8 § första stycket eller ändra, upphäva eller meddela en ny särskild föreskrift enligt 8 § andra stycket om den dömdes personliga förhållanden ger anledning till det. Besluten gäller omedelbart om inte annat förordnas.

Beslutet om verkställighet genom intensivövervakning skall enligt 14 § upphävas, om den elektroniska kontrollen annat än tillfälligt blir omöjlig att upprätthålla. Den elektroniska kontrollen utgör ju en grundläggande förutsättning för verkställighetsformen. Måste den dömda vistas på sjukhus eller liknande skall detta dock inte medföra att beslutet upphävs. Det bör då vara fråga om vård som inte lika gärna kan genomföras efter det att verkställigheten har upphört.

Vidare skall ett beslut om verkställighet genom intensivövervakning upphävas om den dömda åsidosätter sina åligganden enligt lagen eller enligt en föreskrift som meddelats med stöd av den och det som ligger honom till last inte är av mindre betydelse.

Som tidigare nämnts ställs kravet på skötsamhet högt. Brott mot uppställda föreskrifter skall regelmässigt leda till att verkställigheten upphävs och att den dömde intas i anstalt.

Om det genom dom eller erkännande blir klarlagt att den dömde under verkställighetstiden har begått nya brott bör beslutet upphävas. Om brottet har begåtts före verkställigheten bör det dock inte få grunda ett upphävande. Även i fall då den dömde inte i rätt tid fullgör sin betalningsskyldighet avseende avgiften bör beslutet om verkställighetsformen upphävas.

Ett beslut om intensivövervakning skall också upphävas på den dömdes egen begäran. Detsamma gäller om han inte följer föreläggandet att påbörja verkställigheten eller, när verkställigheten skall påbörjas, är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som beslutet avser.

Slutligen anges i 14 § att beslutet skall upphävas om den dömde, innan verkställigheten har påbörjats, antingen döms på nytt till fängelse eller får villkorligt medgiven frihet förverkad enligt 26 kap. 19 § eller 34 kap. 4 § brottsbalken på sådan tid att han skall undergå fängelse i mer än tre månader.

Frågan om upphävande av beslutet prövas av övervakningsnämnden enligt 15 §. Normalt initieras frågan genom en anmälan av den lokala kriminalvårdsmyndigheten. Nämnden får också självmant ta upp frågan till prövning.

Om beslutet upphävs skall den dömde överföras till kriminalvårdsanstalt för att där avtjäna resterande delen av straffet. Nämnden skall därför fastställa hur många dagar av fängelsestraffet som verkställts utanför anstalt. Den tid sådan verkställighet har pågått skall i dessa fall räknas som verkställd tid, om inte särskilda skäl talar mot det. Om det finns synnerliga skäl, får nämnden besluta om återbetalning av avgift enligt 5 § som belöper på tid efter det att verkställigheten utanför anstalt upphört. I praktiken torde detta vara aktuellt endast om verkställigheten upphör utan den dömdes egen förskyllan.

Ett beslut om att fängelsestraffet skall verkställas genom elektronisk övervakning får inte upphävas efter den fastställda dagen för strafftidens slut.

Den lokala kriminalvårdsmyndighet som leder verkställigheten får enligt 16 § bestämma att beslutet om verkställighet genom intensivövervakning tills vidare inte skall gälla. Det beslutet gäller omedelbart. Övervakningsnämnden skall senast den första arbets-

dagen efter den dag då ett sådant beslut meddelades pröva om det skall bestå. Fastställer inte nämnden beslutet inom den tiden, upphör det att gälla.

I fall då beslut om verkställighet genom intensivövervakning tills vidare inte skall gälla skall övervakningsnämnden skyndsamt ta upp frågan om upphävande av beslutet till slutlig prövning.

I 17 § anges att om övervakningsnämnden bestämmer att beslutet om verkställighet genom intensivövervakning skall upphävas eller om det bestäms att beslutet tills vidare inte skall gälla, skall den dömde, om verkställigheten har påbörjats, föras till en kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av fängelsestraffet. Det är polismyndigheten i den ort där den dömde vistas som skall förpassa honom till en sådan anstalt. Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömde avviker, får polismyndigheten förelägga honom att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom dit.

Det gäller skilda överklaganderegler för olika beslut enligt lagen. Beslut om intensivövervakning och om strafftid kan prövas av KVS och därefter överklagas till förvaltningsdomstol. Beslut om föreskrifter får överklagas hos den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den lokala kriminalvårdsmyndigheten är verksam.

Frågor om upphävande av beslut om verkställighet utanför anstalt och om interimistiskt förordnande om upphävande prövas av den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den lokala kriminalvårdsmyndighet, som leder verkställigheten, är verksam. Om det finns särskilda skäl, får även en annan övervakningsnämnd pröva sådana frågor.

Övervakningsnämndens beslut gäller omedelbart, om inte annat förordnas. Den dömde får hos Kriminalvårdsnämnden överklaga ett beslut som fattats av en övervakningsnämnd. Kriminalvårdsnämndens beslut får i sin tur inte överklagas.

3.6.3 Verkställighet genom elektronisk övervakning i slutet av längre fängelsestraff

Bakgrund

Sedan den 1 oktober 2001 pågår en försöksverksamhet med verkställighet utanför anstalt genom elektronisk övervakning i slutet av längre fängelsestraff. Den som avtjänar fängelsestraff i två år eller mer kan under högst sex månader före villkorlig frigivning få verkställa fängelsestraffet utanför anstalt. Är strafftiden lägre, men minst ett år och sex månader, kan högst fyra månader få verkställas utanför anstalt.

Syftet med bestämmelserna är att främja den dömdes anpassning i samhället. Intensivövervakningen skall vara ett led i frigivningsförberedelserna och det intensifierade arbetet för en strukturerad övergång från anstalt till frihet.

Gällande rätt

Reglerna om intensivövervakning i slutet av ett längre fängelsestraff finns i KvaL. Genom en hänvisning i 33 b § den lagen gäller även vissa av reglerna i IövL. Även för dessa fall har KVS:s utfärdade föreskrifter och allmänna råd.

När det gäller strafftiden finns det inget krav på att det skall vara fråga om ett enda straff som verkställs utan det kan också vara fråga om flera straff som har lagts samman.

För att intensivövervakningen skall komma till stånd krävs i likhet med vad som gäller enligt lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll att den dömda har tillgång till bostad, telefon, elektricitet och ordnad sysselsättning. Vid bedömningen av om verkställighet genom intensivövervakning skall medges i det enskilda fallet är de riktlinjer som gäller för den verkställighetsformen när det gäller korta fängelsestraff vägledande (se ovan).

Denna form av utslussning kan kombineras med andra utslussningsmöjligheter, som frigång och s.k. § 34-placering (se avsnitten 3.4.4). Det kan alltså vara möjligt att först ha en s.k. § 34-placering och därefter avsluta verkställigheten med intensivövervakning. Det torde dock inte vara aktuellt att inleda utslussningen med sådan övervakning och därefter avsluta med frigång eller § 34-placering.

I 33 a § andra stycket KvaL anges de omständigheter som utgör hinder mot att medge verkställighet genom intensivövervakning. Medgivande får följaktligen inte lämnas om det kan befaras att den intagne kommer att avvika, återfalla i brott eller missbruka alkohol, narkotika eller andra beroendeframkallande medel eller om särskilda skäl i övrigt talar mot verkställighet utanför anstalt.

Särskild hänsyn skall tas till att det är fråga om personer som är dömda för allvarlig brottslighet till långa straff. Samhällsskyddsaspekterna skall därför tillmätas stor vikt och individuella riskbedömningar skall utgöra en viktig del av prövningen.

Av bestämmelsens tredje stycke följer att ett beslut om verkställighet genom intensivövervakning inte får stå i strid med de särskilda villkor som gäller för verkställigheten enligt 7 § KvaL.

Enligt 33 b § KvaL skall i fråga om formerna för verkställigheten i de flesta avseenden lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll tillämpas. Vid bedömningen av vilka villkor och föreskrifter som skall gälla för verkställigheten skall dock särskilt beaktas att syftet med verkställighetsformen är att underlätta den intagnes anpassning i samhället.

I 56 a § KvaL föreskrivs att den dömda skriftligen skall ansöka om verkställighet genom intensivövervakning. Kriminalvården har dock ett ansvar att bistå dem som behöver hjälpa med att utforma en ansökan. Av 58 § KvaL framgår att det är KVS som prövar ansökningarna och att styrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Det åligger den lokala kriminalvårdsmyndigheten att verka för att de dömda som kan komma i fråga för verkställighetsformen informeras om innehållet i lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Myndigheten skall också göra den utredning som behövs för prövningen av en ansökan om sådan verkställighet.

4 Internationella åtaganden

4.1 Inledning

Sverige har tillträtt flera internationella konventioner som är av betydelse för kriminalvårdens verksamhet. Några av de rekommendationer och liknande dokument som utarbetats av mellanfolkliga organisationer, t.ex. Förenta nationerna, Internationella Arbetsorganisationen (ILO) och Europarådet, är också av intresse för denna verksamhet. I detta avsnitt redovisas centrala delar av det omfattande materialet. Först kommer det regelverk som har anknytning till skyddet av mänskliga rättigheter att redovisas. Därefter lämnas en kort redogörelse för internationellt samarbete beträffande verkställighet av kriminalvårdspåföljder.

4.2 Mänskliga rättigheter

4.2.1 Förenta nationerna

Som medlem i FN har Sverige åtagit sig att främja den allmänna respekten för och iakttagandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, utan åtskillnad med avseende på ras, kön, språk eller religion (artikel 55 och 56 i FN-stadgan).

I FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter, som antogs av generalförsamlingen den 10 december 1948, finns det några bestämmelser som är av särskilt intresse för kriminalvården. I artikel 5 anges att ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Enligt artikel 12 får inte någon utsättas för godtyckliga ingripanden ifråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller för angrepp på heder och anseende. I samma artikel anges att envar har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp. Av artikel 29 framgår bl.a. att envar, vid utövandet av sina fri- och

rättigheter, får underkastas endast sådana inskränkningar som blivit fastställda i lag i uteslutande syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras fri- och rättigheter samt för att tillgodose det demokratiska samhällets rättmätiga krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.

De rättigheter som anges i deklARATIONEN har sedermera utvidgats och preciserats i en rad konventioner och deklARATIONER som antagits av FN:s generalförsamling och andra organ.

Av de FN-konventioner som Sverige ratificerat kan först nämnas den internationella konventionen (den 16 december 1966) om medborgerliga och politiska rättigheter.

I artikel 7 finns en liknande bestämmelse om skydd mot tortyr m.m. som den i artikel 5 i 1948 års deklARATION. Vidare skall enligt artikel 10 envar som berövats sin frihet behandlas humant och med aktning för människans inneboende värde. Av samma artikel framgår att det väsentliga syftet med behandlingen av fångar skall vara deras bättring och sociala rehabilitering. Vidare följer att ungdomsbrottslingar skall hållas åtskilda från vuxna och ges en efter deras ålder och rättsliga ställning avpassad behandling. Enligt artikel 8 a. får ingen nödgas att utföra tvångsarbete eller annat honom påtvingat arbete. Med sådant arbete förstås dock, enligt artikel 8 c, ej arbete eller tjänstgöring som regelmässigt utkrävs av den som är berövad sin frihet till följd av ett av domstol i laga ordning meddelat beslut eller av den som är villkorligt frigiven (jmf ILO:s konventioner om tvångs- eller obligatoriskt arbete). I artikel 17 anges bl.a. att ingen får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och att envar har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden (jmf artikel 12 i 1948 års deklARATION och artikel 8 i Europakonventionen). I propositionen angående godkännande av konventionen anfördes beträffande artikel 10 (prop. 1971:125 s. 32 f.) att det någon gång kan vara förenligt med unga lagöverträdarens intressen att placeras i anstalt med äldre lagöverträdare och att Sverige inte bör binda sig för att avstå från att tillämpa kriminologiska behandlingsmetoder som innebär att unga och gamla lagöverträdare blandas med varandra. Ett förbehåll ansågs därför motiverat. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget.

Konventionsstaterna har åtagit sig att avge rapporter rörande de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de i konventionen inskrivna rättigheterna samt rörande de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter. Den kommitté för mänskliga

rättigheter (Human Rights Committee) som tillsattes genom konventionen granskar och kommenterar rapporterna. Sveriges femte rapport lämnades år 2000 och kommittén kommenterade den år 2002.

Sverige har vidare ratificerat konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, som antogs av generalförsamlingen den 10 december 1984 och trädde i kraft den 26 juni 1987, även för Sverige.

Med tortyr avses i konventionen varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas någon för vissa angivna syften, t.ex. som straff för en gärning som han eller en tredje person har begått eller misstänks ha begått eller av något skäl som har sin grund i någon form av diskriminering. Tortyr innefattar inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippade med lagenliga sanktioner. Enligt artikel 4 skall varje konventionsstat säkerställa att alla tortyrhandlingar utgör brott. Detsamma gäller försök eller medverkan till sådana handlingar. I artikel 10 finns en bestämmelse om att varje konventionsstat skall säkerställa att undervisning och information om förbudet mot tortyr till fullo innefattas i utbildningen av bl.a. personer som kan delta vid behandling av enskilda personer som blivit utsatta för någon form av frihetsberövande. I samma artikel nämns också att varje konventionsstat skall införa detta förbud i de regler eller instruktioner som utfärdats rörande sådana personers skyldigheter och uppgifter. Enligt artikel 11 skall varje konventionsstat i syfte att förhindra fall av tortyr systematiskt se över förhållanden, instruktioner, metoder och rutiner liksom procedurer för fängsligt förvar och behandling av personer som blir föremål för någon form av gripande, kvarhållande eller frihetsberövande. Av artikel 16 framgår att varje konventionsstat på liknande sätt som nu angivits skall förhindra också andra handlingar som innebär grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning men som inte kan betecknas som tortyr. En förutsättning för att bestämmelserna i konventionen skall vara tillämpliga är att en företrädare för det allmänna begått, uppmanat, samtyckt eller lämnat sitt medgivande till handlingarna.

Konventionsstaterna har även beträffande denna konvention åtagit sig att avge rapporter. Den genom konventionen tillsatta Committee against Torture granskar och kommenterar rapport-

erna. Sveriges fjärde rapport lämnades år 2000 och kommittén kommenterade den år 2002.

Inom ramen för FN:s verksamhet har det också utarbetats konventioner till skydd för vissa utsatta grupper, t.ex. 1965 års internationella konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, 1979 års konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor samt 1989 års konvention om barnets rättigheter. Sverige har tillträtt nämnda konventioner.

Specifika regler som rör kriminalvården finns i barnkonventionen, som trädde i kraft den 2 september 1990, även för Sverige. Med barn avses i konventionen varje människa under 18 år. Enligt artikel 3 skall barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Av artikel 9 följer att konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. Om ett sådant åtskiljande är följden av att en förälder eller båda eller barnet är frihetsberövat skall konventionsstaten på begäran ge föräldrarna, barnet eller, om så är lämpligt, någon annan medlem av familjen de väsentliga upplysningarna om den frånvarandes vistelseort, såvida inte lämnandet av upplysningarna skulle vara till skada för barnet.

I artikel 37 nämns bl.a. att varje frihetsberövat barn skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt skall varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte kan anses vara till barnets bästa att inte göra detta och det skall, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök.

Också beträffande barnkonventionen har konventionsstaterna åtagit sig att avge rapporter. Den genom konventionen tillsatta Barnrättskommittén (Committee on the Rights of the Child) granskar och kommenterar rapporterna. Sveriges tredje rapport om åtgärder och framsteg för att förverkliga konventionen lämnades år 2002.

Vid sidan om konventionerna har det inom ramen för FN utarbetats flera resolutioner och liknande dokument av rådgivande karaktär som berör kriminalvårdspåföljder.

På FN:s första kongress angående förhindrande av brott och behandlingen av brottslingar antogs år 1955 resolutionen Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. I resolutionen

finns det bestämmelser om bl.a. inkvartering, idrott, sjukvård, disciplin och straff, tvångsmedel, religion, förvaring av internernas ägodelar, förflyttning av interner, anstaltspersonal, arbete, utbildning och rekreation. En engelsk version av resolutionen finns bilagd Fängelseutredningens betänkande Verkställighet av fängelsestraff (SOU 1993:76).

FN:s generalförsamling har vidare antagit bl.a. följande dokument:

- Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (29 november 1995), de s.k. Beijingreglerna
- Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment (9 december 1988)
- Basic Principles for the Treatment of Prisoners (14 december 1990)
- Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (14 december 1990)
- Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (14 december 1990), de s.k. Tokyoreglerna

4.2.2 Internationella arbetsorganisationen

Internationella arbetsorganisationen (ILO) är FN:s fackorgan för sysselsättnings- och arbetslivsfrågor. År 1988 antog ILO en deklaration om grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet samt riktlinjer för dess uppföljning. I deklarationen slås fast att alla ILO:s medlemsländer genom sitt medlemskap i ILO och sin anslutning till ILO:s stadga har en förpliktelse att respektera, främja och genomföra de grundläggande rättigheter som är tema för de åtta centrala rättighetskonventionerna, däribland avskaffandet av tvångs- och obligatoriskt arbete. De konventioner som är av intresse för detta tema är 1930 års konvention (nr 26) angående tvångs- eller obligatoriskt arbete och 1957 års konvention (nr 105) angående avskaffande av tvångsarbete. Båda konventionerna har tillträtts av Sverige.

4.2.3 Europarådet

Europarådet bildades 1949 med syfte att bl.a. upprätta ett dokument om mänskliga rättigheter. Den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) antogs i Rom 1950 och har genom tolv tilläggsprotokoll utökats genom åren. Sedan den 1 januari 1995 gäller konventionen som svensk lag och enligt 2 kap. 23 § regeringsformen får lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.

Enligt artikel 3 i Europakonventionen får ingen utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Europadomstolen, som inrättades genom Europakonventionen för att säkerställa att förpliktelserna i konventionen fullgörs, har konstaterat att endast behandling eller bestraffning som kännetecknas av betydande hårdhet eller hänsynslöshet omfattas av artikel 3. Det som närmast ligger till hands är fysisk misshandel och domstolen har i ett flertal avgöranden tagit ställning till påstådd misshandel under frihetsberövanden. Det kan vidare tänkas att isolering av intagna på fängelser eller häkten kan utgöra en kränkning av artikel 3, men någon sådan bedömning har domstolen trots många klagomål inte gjort. Detsamma gäller frihetsberövande av svårt sjuka eller äldre människor. Av artikel 4 följer att ingen får tvingas att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete. Härmed förstås dock inte arbete som vanligtvis utkrävs av den som är frihetsberövad enligt artikel 5 eller som är villkorligt frigiven från sådant frihetsberövande.

I artikel 8 stadgas att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens samt att offentlig myndighet inte får inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Av Europadomstolens praxis framgår att för att ett ingrepp inte skall anses utgöra en kränkning av artikel 8 måste det vara grundat på en inhemsk lag som uppfyller rimliga anspråk på rättssäkerhet. Lagen måste ge skydd mot godtycke, vara tillgänglig för allmänheten och så utformad att inskränkningen i rimlig utsträckning är förutsebar. Vidare krävs att ingreppet är ägnat att

tillgodose något av de uppräknade allmänna och enskilda intressena samt att det föreligger ett angeläget samhälleligt behov av det. Exempel på ingrepp som avses i bestämmelsen är telefonavlyssning, postkontroll och husrannsakan. Särskild stor frihet måste råda när det gäller en fånges rätt till korrespondens med sin advokat. Sådana brev får öppnas endast om det finns misstankar om att kuvertet innehåller något otillåtet föremål och myndigheterna får läsa breven endast under exceptionella förhållanden. Det ankommer på fängelseförvaltningen att föra register över vilka försändelser som inkommit och överlämnats till adressaterna.

I konventionen finns det också bestämmelser om bl.a. rätt till en rättvis rättegång och till ett effektivt rättsmedel, om frihet att utöva sin religion samt om förbud mot diskriminering.

Sverige har vidare ratificerat Europeiska konventionen till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, som antogs av Europarådets ministerkommitté den 26 juni 1987.

Konventionen syftar till att komplettera det skydd som Europadomstolen kan erbjuda av artikel 3 i Europakonventionen. Genom konventionen inrättades European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Antitortyrkommittén) som genom besök skall förstärka frihetsberövade personers skydd mot tortyr m.m. Kommittén besöker platser i konventionsstaterna där frihetsberövade personer är placerade. Efter avslutat besök avger kommittén en rapport till den stat som har granskats. I rapporten kan kommittén rekommendera olika förbättringar.

Kommitténs fjärde besök i Sverige ägde rum den 27 januari–5 februari 2003 på bl.a. Tidaholmsanstalten. En rapport lämnades den 18 november 2004. I rapporten kritiserades bl.a. förhållandena på säkerhetsavdelning och behandling av isolerade fångar. Kommittén framförde också vissa synpunkter beträffande handläggning och överklagande av disciplinära påföljder.

Europarådet har även utarbetat ett stort antal resolutioner och rekommendationer beträffande kriminalvårdspåföljder. Här kan särskilt nämnas ministerrådets rekommendation (nr 3 för 1987) om Europeiska fängelseregler och rekommendation (nr 16 för 1992) om europeiska regler för samhällssanktioner och rättsliga åtgärder. Innehållet i fängelsereglerna motsvarar till stor del FN:s Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Syftet med rekommendationerna är att skapa en minimistandard för

behandlingen av frihetsberövade respektive för bl.a. frivårdspåföljder. Medlemsstaternas regeringar rekommenderas att bl.a. låta sig vägledas av de principer som finns i reglerna vid lagstiftning och i praxis.

Med medverkan av EU pågår inom Europarådet ett arbete med att upprätta en europeisk fängelsestadga. Arbetet skall vara avslutat den 31 december 2005.

4.3 Internationellt samarbete beträffande verkställighet av kriminalvårdspåföljder

En frihetsberövande påföljd som ådömts någon i en annan stat kan under vissa förutsättningar verkställas i Sverige. En frihetsberövande påföljd som ådömts någon i Sverige kan också komma att verkställas utomlands. Regler om överförande av straffverkställighet finns i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Lagen skiljer på överförande av verkställighet enligt 1970 års europeiska konvention om brottmålsdoms internationella rättsverkningar och enligt 1983 års europeiska konvention om överförande av dömda personer. Till sistnämnda konvention finns ett tilläggsprotokoll från 1997.

Överförande av straffverkställighet med stöd av lagen kan, om det finns synnerliga skäl, äga rum utan att det finns en generell överenskommelse med den främmande staten. Lagen tar dock främst sikte på samarbete med de stater som har tillträtt någon av de två konventionerna eller med stater som Sverige annars har träffat ett bilateralt avtal med, t.ex. Thailand.

För överförande med stöd av 1983 års överförandekonvention krävs normalt att såväl den dömda som doms- och verkställighetslandet samtycker till överförandet. Om verkställighet skall ske i Sverige övertas som regel den utländska påföljden och regeringen meddelar föreskrifter för den fortsatta verkställigheten. Den sker sedan efter svenska regler, men upphör om domslandet t.ex. beviljar nåd eller amnesti eller tar upp domen till ny prövning. I samband med att Sverige tillträdde tilläggsprotokollet till överförandekonventionen finns det numera i nämnda lag bestämmelser som innebär att fängelse under vissa förutsättningar får verkställas i Sverige utan den dömdes samtycke. På motsvarande sätt kan Sverige göra en framställning om att verkställighet av en dom till fängelse överförs till en annan stat. Den dömdes uppfattning i

frågan kan beaktas i den helhetsbedömning som görs när regeringen beslutar i ärendet eller när en framställning görs av KVS eller Socialstyrelsen.

Ett överförande av verkställighet enligt 1970 års brottmålsdomskonvention skiljer sig åt jämfört med överförandekonventionen. En framställning kan göras endast av domslandet och den anmodade staten är i princip förpliktad att överta verkställigheten efter en framställning. Överförande av straffverkställighet enligt brottmålsdomskonventionen förekommer mycket sällan, vilket beror på att endast ett fåtal stater har tillträtt denna konvention.

Inom Norden är det möjligt att verkställa domar och beslut i brottmål i ett annat nordiskt land än i det land där domen eller beslutet meddelades. Detta sker med stöd av enhetlig lagstiftning i respektive land. De svenska reglerna återfinns i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Verkställighet av frihetsstraff kan på begäran av domslandet äga rum i det nordiska land där den dömda är medborgare eller där denne har sitt hemvist. Domen kan också verkställas i det land där den dömda uppehåller sig, om det med hänsyn till omständigheterna är lämpligast. Den dömdes samtycke till överförandet är inget krav. Bifalls framställningen om verkställighet av frihetsberövande straff i Sverige omvandlas påföljden till fängelse på lika lång tid. Straffet verkställs därefter som om straffet hade utdömts genom en svensk lagkraftvunnen dom. Det nordiska samarbetet kan också omfatta anordnande av övervakning för personer som har dömts till villkorlig dom eller skyddstillsyn eller för dem som blivit villkorligt frigivna.

Den dömda kan själv ansöka hos KVS om överförande av sin straffverkställighet från Sverige till en annan stat. Om den staten samtycker till överförandet fattar KVS beslut om överförandet av straffverkställigheten. Ett avslagsbeslut överklagas till regeringen. KVS kan från början hänskjuta frågan till regeringen för prövning. Överförande från Sverige till en annan stat kan också inledas av den andra staten.

En begäran om överförande av straffverkställighet från en annan stat till Sverige kan inledas av den dömda eller en behörig myndighet i den staten. Regeringen prövar om ett överförande kan ske.

Överförande från eller till en nordisk stat handläggs och beslutas av KVS.

Här kan också nämnas lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet. Samarbetet enligt lagen avser för det första verkställighet i Sverige av

- utländsk brottmålsdom varigenom den dömden har erhållit villkorligt anstånd med ådömande av straff eller verkställighet av frihetsstraff eller på annat liknande sätt ålagts att under en provotid undergå kriminalvård i frihet, för svensk del skyddstillsyn och fängelse sedan den dömden har villkorligt frigivits, från Sverige till ett annat land och vice versa.
- utländsk brottmålsdom avseende frihetsberövande påföljd, sedan den dömden enligt beslut i den främmande staten har frigivits villkorligt eller annars överförs till kriminalvård utom anstalt.

För det andra kan samarbetet avse verkställighet i främmande stat av svensk dom på skyddstillsyn eller svensk dom på fängelse, sedan den dömden enligt beslut här i landet har frigivits villkorligt.

Lagen bygger på den europeiska konventionen om övervakning av villkorligt dömda eller villkorligt frigivna personer. Beslut om verkställighet av svensk dom i utlandet fattas av KVS. Ett avslagsbeslut får överklagas till regeringen. Beslut om verkställighet i Sverige fattas efter ansökan av behörig myndighet i den andra staten av regeringen.

I lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål finns bestämmelser som under vissa förutsättningar medger överförande av frihetsberövande från eller till Sverige för förhör i samband med en förundersökning eller en rättegång. En ansökan om överförande prövas av regeringen. Beträffande ansökan från stat som är medlem i Europeiska Unionen eller från Norge sker dock prövningen av åklagare. Chefen för Justitiedepartementet kan vidare medge tillstånd för transport genom Sverige av en frihetsberövad person.

Den 1 januari 2004 trädde EU-rådets rambeslut (2002/584/RIF av den 13 juni 2002) om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna i kraft. I arresteringsordern finns vissa bestämmelser om straffverkställighet vid överlämnande av en eftersökt person från eller till ett annat medlemsland i EU.

Bestämmelser om överlämnande *från* Sverige finns i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och förordningen (2003:1179) med samma namn. Beträffande överlämnande till Sverige finns bestämmelser i förordningen (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

Med arresteringsorder förstås enligt nämnda lag ett rättsligt avgörande med begäran om att en myndighet i en annan stat skall gripa och överlämna en eftersökt person för lagföring eller verkställighet av en frihetsberövande påföljd. I lagen finns bl.a. regler om att särskilda villkor för överlämnande får ställas. Exempelvis får som villkor vid överlämnande för lagföring ställas att den utfärdande myndigheten lämnar garantier för att den eftersökte kommer att återföras till Sverige för verkställighet.

Tingsrätten beslutar efter framställning från åklagaren frågan om överlämnande och kan ge tillstånd till utländsk myndighet att lagföra eller straffa den som har överlämnats även för gärningar som inte omfattas av överlämnandet (utvidgat överlämnande) eller att överlämna personen till en annan medlemsstat i EU (vidareutlämnande).

Om rätten på vissa grunder avslagit en begäran om överlämnande skall ansvarig myndighet besluta om överförande för verkställighet av påföljden till Sverige. Beslut skall också fattas när någon återförs i enlighet med ett villkor om verkställighet här. Om det krävs för att verkställigheten skall kunna ske här får den ansvariga myndigheten i samband med beslutet meddela de föreskrifter som behövs eller överlämna åt åklagare att göra framställning till tingsrätten om att en ny påföljd skall bestämmas. I sistnämnda fall skall rätten bestämma en frihetsberövande påföljd som motsvarar den utländska påföljden. Frihetsberövanden som föregått domen skall beaktas. Den nya påföljden får inte vara strängare än den utländska påföljden. När påföljden i Sverige skall verkställas eller kan antas komma att verkställas som fängelse är KVS ansvarig myndighet.

Om någon ny påföljd inte skall bestämmas skall det beslutas att verkställigheten genast skall påbörjas. Genom en hänvisning till reglerna i internationella verkställighetslagen (1972:260) gäller ifråga om verkställigheten vad som är föreskrivet om verkställighet av påföljd som ådömts genom svensk domstols lagakraftägande dom.

Har en ny påföljd bestämts skall verkställigheten påbörjas så snart domen vunnit laga kraft, om inte annat förordnats. Eftersom det är fråga om ett svenskt avgörande blir svenska verkställighetsregler tillämpliga.

En svensk arresteringsorder får utfärdas av åklagare. Efter lagakraftvunnen dom skall åklagaren pröva om förutsättningar för återförande av den dömda för verkställighet i det andra landet är uppfyllda, om sådant villkor ställts. Skall återförande ske är det KVS som skall se till att verkställigheten av påföljden överförs till den andra medlemsstaten, att personen förs dit och att den andra staten underrättas. Polisen kan lämna erforderligt biträde. Om en begäran om överlämnande enligt en svensk arresteringsorder har avslagits på den grunden att den andra medlemsstaten övertar verkställigheten av påföljden skall KVS se till att verkställigheten överförs till den andra staten.

4.4 Straffrättsligt samarbete inom EU

I 1991 års fördrag om Europeiska unionen (Maastrichtfördraget) lades grunden för ett närmare samarbete i inrikes och rättsliga frågor. Samarbetet omfattar bl.a. straffrätt, inbegripet vissa frågor rörande verkställighet av straffrättsliga påföljder. För beslut på EU-nivå i straffrättsliga frågor krävs än så länge att alla medlemsländer är överens. Samarbetet ligger således fortfarande inom EU:s s.k. tredje pelare.

Med den nya konstitution som är tänkt att träda i kraft den 1 november 2006 – om samtliga medlemsländer godkänner den – skall dock pelarstrukturen avskaffas och fler beslut kunna fattas med kvalificerad majoritet, inte minst inom området för straffrättsligt samarbete. I den nya konstitutionen blir vidare den stadga om grundläggande rättigheter som EU beslutade år 2000 en del av fördraget. Innehållet i denna stadga motsvarar i huvudsak det i Europakonventionen, men omfattar också sociala och ekonomiska rättigheter. Enligt konstitutionen skall EU också ansluta sig till Europakonventionen.

EU-kommissionen har den 30 april 2004 presenterat en grönbok (KOM 2004-334) om tillnärmning, ömsesidigt erkännande och verkställighet av straffrättsliga påföljder i EU. Grönboken innehåller inte några konkreta förslag till nya regler inom EU. Syftet med grönboken är att analysera om nationella skillnader i fråga om

påföljderna utgör ett hinder för att skapa ett område med frihet, säkerhet och rättvisa samt för rättsligt samarbete. Avsikten är dock inte att föreslå en likriktning av samtliga straffrättsliga påföljder inom EU. Kommissionen vill istället kartlägga de skillnader som kan få negativa konsekvenser och de gränser som måste läggas fast för att ett europeiskt rättsområde skall kunna genomföras.

Kommissionen anser att det kan krävas en harmonisering av påföljder för att undvika att brottslingar väljer att etablera sig i en medlemsstat där de inte lagförs eller får ett lindrigare straff. Inom vissa områden konstaterar kommissionen att det är svårt att tänka sig en tillnärmning. Det gäller t.ex. regler om permission och frigång (day release). Man kan dock tänka sig att ta initiativ till EU-regler i bl.a. följande fall.

Livstidsstraff skulle kunna avskaffas eller ändras inom EU. Kommissionen hänvisar till de olika ländernas praxis och att livstidsstraffet i vissa länder kan bli kortare än ett tidsbestämt straff i ett land som saknar livstidsstraff. Livstidsstraffen skulle kunna tidsbestämmas till som högst 20–30 år eller omprövas med jämna mellanrum.

Användningen av vissa alternativa påföljder kan främjas genom informations- och erfarenhetsutbyte på EU-nivå samt riktlinjer för god praxis. Man kan också tänka sig att föreslå minimiregler för påföljdens varaktighet, villkor, kontroll och sanktioner för misskötsamhet. Även frågan om hur brottsoffrets intressen skall beaktas kan ingå.

Kommissionen anser vidare att det är nödvändigt med en tillnärmning av medlemsstaternas regler om vid vilken tidpunkt som villkorlig frigivning kan komma ifråga. Förutom minimitiden skulle en sådan tillnärmning kunna reglera kriterier för beviljande av villkorlig frigivning, förfarandet, villkor för övervakningen, prøvotidens längd, sanktioner vid misskötsamhet, rättssäkerhetsgarantier och hur brottsoffrets intressen skall tillvaratas.